

MAANMITTAUSLAITOS

Vesitilusjärjestelyt ja vesialueiden käytön edistäminen

Pekka Vilska

Maanmittauslaitoksen julkaisuja nro 114

Maanmittauslaitos
PL 84, 00521 Helsinki
www.maanmittauslaitos.fi

ISBN 978-951-48-0238-6 (painettu)
ISBN 978-951-48-0239-3 (verkkojulkaisu)

ISSN 1236-5084 (painettu)
ISSN 1799-2133 (verkkojulkaisu)

Kartat: ©Maanmittauslaitos

Kansikuva: Veijo Vilska

MAANMITTAUSLAITOS Opastinsilta 12, 00520 Helsinki www.maanmittauslaitos.fi	KUVAILULEHTI	
Tekijät: Pekka Vilksa, TkT		
Julkaisun nimi: Vesitilusjärjestelyt ja vesialueiden käytön edistäminen		
<p>Mikkelin läänin maanviljelysseura sekä eräät kunnat olivat 1950-luvun lopulla kiinnittäneet huomiota vesialueiden jako-olojen sekavuuteen. Taloilla oli ennen isojakoja eränautojen peruna kaukana kotitiluksista sijaitsevia maa- ja vesipalstoja. Isojaoissa läänin länsiosissa maatiluksia vaihdettiin lähemmäksi. Vesialueet jäivät ennalleen ja ne kuuluivat nyt muille kuin rannan kohdalla oleville taloille. Läänin itäosissa vaihtoja ei tehty ja vesipalstat olivat osakaskuntien edustalla, mutta saattoivat sijaita 20–60 kilometrin päästä toisistaan. Asian korjaamiseksi säädettiin laki eräistä vesitilusjärjestelyistä. Laki kohdistui Mikkelin läänin alueeseen sekä vähäisemmässä määrin Kymen, Kuopion, Pohjois-Karjalan ja Keski-Suomen lääneihin. Mikkelin läänissä tuli tarveselvitysten perusteella vireille hieman yli sata toimitusta, Kymen läänissä 35 (Kymenlaakso 15 ja Etelä-Karjala 20), Keski-Suomen ja Kuopion lääneissä kummassakin yksi, yhteensä 140 toimitusta.</p> <p>Vesitilusjärjestelylaki antaa oikeuden lunastaa toiseen kylään kuuluva vesialue, mutta säännös ei velvoita osakaskuntaa lunastukseen. Lunastamissuunnitelma vaihteli osakaskunnittain. Lunastuskorvausten pienentämiseksi järjestäytyneet osakaskunnat alkoivat varautua maksuihin.</p> <p>Maanmittausviranomaisia arvosteltiin järjestelyissä tapahtuvasta osakaskuntien lukumäärän lisääntymisestä. Tähän ratkaisuksi tulivat yhteisten vesialueiden yhdistämiset vuoden 2001 alusta. Loppukokouksissa uudet osakaskunnat järjestäytyivät yhteisäluelain mukaisesti.</p> <p>Ikuisuusongelmaksi muodostuivat vanhentuneet osakaskuntien yhteyshenkilö- ja osoitetiedot. Vesijätöt jätettiin Etelä-Savossa järjestelyjen ulkopuolelle.</p> <p>Vuonna 1958 tehdystä aloitteesta vesitilusjärjestelytoimitusten päättymiseen kului 50 vuotta.</p> <p>Vesialueilla toimivien monien eri tahojen kanssa virinnyt sidosryhmäyhteistyö osoittautui antoisaksi ja vakiintui jatkossa vuosittaiseksi tapaamiseksi.</p> <p>Tuoreimmat yhdistämisistä saadut kokemukset korostavat paikallisten toimijoiden ja tiedottamisen merkitystä. Pienimmille osakaskunnille on laadittu päätöksenteon ilman osakaskunnan kokousta mahdollistava lomake. Sopimushintamalli yhdistämistoimituksiin on valmisteilla ja tulee mahdolliseksi vuoden 2014 alusta.</p> <p>Vesialueet eivät ole erillään yhteiskunnallisesta kehityksestä ja vesien käytön suunnittelu on käynnistynyt eturistiriitojen vähentämiseksi.</p> <p>Julkaisussa on ehdotettu muutoksenhaun yhtenäistämistä, tiedottamiskustannusten alentamista sekä osakaskunnan edustajamäärän pinta-alan mukaista porrastusta kalastusalueiden kokouksissa. Osakaskunnille, kalastusalueille, ELY-keskuksille sekä Maanmittauslaitokselle on osoitettu omat ehdotuksensa.</p>		
ISBN 978-951-48-0238-6 (painettu) ISBN 978-951-48-0239-3 (verkkajulkaisu)	ISSN 1236-5084 (painettu) ISSN 1799-2133 (verkkajulkaisu)	
Päivämäärä: 28.1.2013	Kieli: Suomi	Sivumäärä: 55 sivua + liitteet
Avainsanat: vesitilusjärjestely, osakaskunta, yhdistäminen, yhteiset vesialueet		

Alkusanat

Julkaisun alkusanat lausuttiin Savonlinnassa pidetyssä vesitilusjärjestelyjen päätösseminaarissa. ”Maan mitta – Maanmittauksen historia Suomessa 1633–2008” juhla- ja muistokirjan ilmestyminen herätti ajatuksen vesitilusjärjestelyjen historiikin kirjoittamisesta.

Ylijohtaja Seppo Härmälä ihmetteli muistelmissaan kohdassa ”Vetisiä asioita”:

”Entisen Kymenkartanon läänin alueella oli vesialueiden omistus joutunut joskus harhateille. Vaikea on arvata syytä siihen, miksi kylän vesialueet saattoivat olla kymmenien kilometrien päässä kylästä.”

Vastaus ja taustojen selostaminen saavat julkaisussa riittävästi tilaa. Vesialueiden tilussekaannuksen kytkeytyminen yleiseen historian kulkuun ja asutuksen leviämiseen osoittautui kiinnostavaksi ja vei mukanaan.

Etelä-Savon vesipinta-alasta yli kolmannesta käsiteltiin sadassa vesitilusjärjestelytoimituksessa. Kuvailujen toimitusten taustoja sekä toimitusmenettelyä seurauksineen. Esimerkit ovat entisen Mikkelin läänin alueelta ja painopiste on Savonlinnan ympäristön toimituksissa. Etelä-Karjalan 20 toimitusta jäävät vähemmälle huomiolle. Yhteisten vesialueiden yhdistämisen mahdollistuminen vuoden 2001

alusta antoi uusia ratkaisuvaihtoehtoja ja paransi huomasti lopputulosta.

Tilusjärjestelyihin ja yhdistämisiin liittyvinä tehtiin muutamia opinnäytetöitä. Merkittävin niistä on Suomen kaikkien yhteisten vesialueyksiköiden pinta-alojen ja osakaskiinteistömäärien selvittäminen ja luokittelu. Selvityksen hyödyntämistä sekä vesialueiden hallinnon piristämistä ja käytön edistämistä pohdin lyhyesti julkaisun lopussa. Vuorovaikutuksen nimissä kajoan myös ”kalavesien kaavoitukseen”.

Julkaisun sisältö koostuu monissa eri toimituksissa saaduista kokemuksista ja vaikutteista. Lähteiden merkitsemisessä on vaihtelevuutta. Laajan toimitusnumeroiden tai arkistoviitteiden kirjon ajattelin häiritsevän luettavuutta. Vesitilusjärjestelytoimituksia tehneet tai valmistelleet virkakisaret ja -veljet ovat kiitettävästi vastanneet kysymyksiini ja avustaneet aineiston kokoamisessa.

Esitän lämpimät kiitokseni Maanmittauslaitokselle, Etelä-Savon maanmittaustoimistolle sekä työtovereille yhteisistä vuosista unohtamatta lukuisia muissa organisaatioissa työskenteleviä henkilöitä. Heidän myönteinen suhtautumisensa on ollut välttämätöntä yhteistyön sujumiselle.

Savonlinnassa, huhtikuussa 2013

Pekka Vilska

Sisällysluettelo

Kuvailulehti
Alkusanat
Sisällys
Käsitteitä
Käytetyt lyhenteet

1	VESITILUSJÄRJESTELYJEN TAUSTAT	7
1.1	Julkaisun rakenne	7
1.2	Alueen historiasta ja lainsäädännön synnystä	7
1.2.1	Etelä-Savon länsiosissa vedet kaukana osakastiloista	8
1.2.2	Olavinlinnasta johdettiin asutusta itään	11
1.2.3	Käytännön ratkaisuja monikuntaisuus-ongelmiin	13
1.2.4	Kalastushoitoyhtymä vai "hoitoalue"	14
1.2.5	Juvan alkutilanne pirstaleisin ja vaikein	14
1.2.6	Vesitilusjärjestelylain valmistelua	14
1.3	Tarveselvitykset ja kuulemistilaisuudet	15
1.3.1	Vesitilusjärjestelyn tarveselvitys	15
1.3.2	Tiedotustilaisuudet, sidosryhmäyhteistyön viriäminen ja kunnan lausunto	17
1.3.3	Toimitusmääräyksiä ja käynnistymisongelmia	17
2	VESITILUSJÄRJESTELYTOIMITUKSET	19
2.1	Järjestetty koulutus sekä tietokoneiden laite- ja ohjelmaratkaisut	19
2.2	Toimituskokemukset eri maakunnista	20
2.2.1	Kymenlaakso	21
2.2.2	Etelä-Karjala	21
2.2.3	Keski-Suomi ajoi karille	22
2.2.4	Kuopion läänin vesialueilla ei todettu järjestelytarvetta	22
2.2.5	Pohjois-Karjalassa hiljaista	22
2.2.6	Mikkelin läänissä toimitusten painopiste	22
2.3	Toimituksen kulku ja vaiheet	23
2.3.1	Toimitusmääräys, toimitusalue ja toimitusmiehet	23
2.3.2	Alkukokouksen tiedottaminen ja kalastuskuntien esimiestieto-ongelmat	24
2.3.3	Maastotyöt ja arviointikatselmukset	24
2.3.4	Alkukokouksen järjestelyt	25
2.3.5	Toimituskartta ja vesijätöt	26
2.3.6	Arviointikäytännöstä	26
2.3.7	Lunastamissuunnitelma ja yhdistämisesitykset	27
2.3.8	Lunastuskorvaukset	30
2.3.9	Loppukokous	31
2.3.10	Tilusten haltuunotto ja vuokramiehen asema	31
2.3.11	Lunastushinnan maksaminen ja lainojen perintä	31
2.4	Vesitilusjärjestelyjen arviointia	32
2.4.1	Yleistä	32
2.4.2	Valtion ja isojen kiinteistön omistajien rooli järjestelyissä	33
2.4.3	Osakaskuntien suhtautumisesta yhdistämisiin	33
2.4.4	Sidosryhmäyhteistyö	36
3	OPINNÄYTETYÖT JA YHTEISTEN VESIALUEIDEN OSAKASKUNTARAKENNETUTKIMUS	37
3.1	Osakaskuntien yhdistämisten vaikutuksista kalataloudelliseen kestävyYTEEN	37
3.1.1	Yhdistymisten tavoitteista ja tuloksista	37
3.1.2	Yhdistymisten esteitä	37
3.2	Yhteisten alueiden osakkaille tiedottamisesta	38
3.3	Osakaskuntien yhdistäminen ja muutokset osakaskuntien hallintomenoissa	38
3.4	Yhteisten vesialueiden pinta-ala- ja osakaskiinteistöluokittelu	39
3.4.1	Pinta-alaluokittelun tuloksia	39
3.4.2	Osakaskiinteistöluokittelu	40
4	YHTEISTEN VESIALUEIDEN YHDISTÄMINEN	42
4.1	Miten vesialueiden pirstominen alkoi Rantasalmella?	42
4.2	Miksi yhdistämiset eivät etene?	43
4.3	Yhdistämisten edistäminen	43
4.3.1	Ahkerat toimijat, keskinäinen luottamus ja vahva tahtotila	43
4.3.2	Yhdistämisten kytkeminen hanke-toimintaan	43

4.3.3	Yhdistämislomakkeet kiinteistöjen vesialueille ja pienille osakaskunnille	43
4.3.4	Aloitteen tekijänä tai aktiivisena toimijana "väärä henkilö"	44
4.3.5	Osakaskuntien kokouksissa yhdistymisistä pitäisi äänestää osuuslukujen mukaan	44
4.3.6	Kun osa alueista yhdistetään; tehdään osakaskunnassa päätös myös muista palstoista	44
4.3.7	Vuoropuhelun lisääminen ja sidosryhmäkokootumiset	45
4.3.8	Yhdistämistoimituksiin tulossa sopimushintamahdollisuus	45
5	VESIALUEIDEN SUUNNITTELUTARVE JA KÄYTÖN EDISTÄMINEN	46
5.1	Ammattikalastuksen vesienkäyttösuunnitelmat	46
5.2	Vesiviljelyn sijainninohjaussuunnitelma	47
5.3	Rapustrategia	47
5.4	Ajatuksia vesialueiden suunnittelusta	48
5.4.1	Osakaskuntatoiminta ei kiinnosta	48
5.4.2	Kylässä sosiaalista pääomaa, kyläyhdistys ja osakaskunta toimivat	48
5.4.3	Työpaikkoja syntyy ja yrittämistä tuetaan	49
5.4.4	Osakaskuntatoiminta hiipuu, muut hoitavat vesialueen	49
6	TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA	50
6.1	Muutoksenhaun yhtenäistäminen ja tiedottamiskustannusten alentaminen	50
6.2	Osakaskunnan edustajamäärä kalastusalueiden kokouksissa kytketään pinta-alaan	50
6.3	Toimenpide-ehdotuksia osakaskunnille ja neuvontajärjestöille	50
6.4	Toimenpide-ehdotuksia kalastusalueille	50
6.5	Toimenpide-ehdotuksia ELY-keskusten kalatalous- ja ympäristöyksiköille	51
6.6	Toimenpide-ehdotuksia Maanmittauslaitokselle ja maanmittaustoimistoille	51
7	KOOSTE	52
	LÄHTEET	55
	Lait ja asetukset sekä eduskunnan ja valtioneuvoston asiakirjat	55
	LIITTEET	
	Liite 1 Vesitilusjärjestelypäivien 2.-4.11.1983 ohjelma	56
	Liite 2 Vesitilusjärjestelypäivien 2.-4.11.1983 osallistujat	57
	Liite 3 Vesitilusjärjestelyohjelmiston koulutusohjelma 22.-23.3.1990	58
	Liite 4 Vesitilusjärjestelyohjelmiston koulutukseen 22.-23.3.1990 osallistujat	59
	Liite 5 Esimerkki kokouskutsusta	60
	Liite 6 Alkukokouksen kutsukirjeen mukana 1990-luvulla lähetetty järjestelykuvaus	61
	Liite 7 Osakaskunnan yksilöity kokouskutsu	62
	Liite 8 Ohjeistus osakaskunnan yhteyshenkilölle löppukokoukseen	63
	Liite 9 Ennakkokirje korvausten saajille	64
	Liite 10. Tilakohtainen osittelukirje maksajille	65
	Liite 11 Yhteisalue lain 7.2 §:n mukainen yhdistymispäätöslomake	66

Käsitteitä

JAKO-tietojärjestelmä sisältää kiinteistörekisterin-pitoon, toimitustuotantoon ja kiinteistörekisterin tietopalveluun liittyvät toiminnot.

Joki on virtaavan veden vesistö, jonka valuma-alue on vähintään sata neliökilometriä. (Vesilaki 1:3)

Kalastusalue (uudessa kalastuslakiluonnoksessa **Kalatalousalue**). Kalastusalueen tulee yhden tai useamman kunnan alueella muodostaa sellainen kalataloudellisesti yhtenäinen alue, jonka kalastusoloja järjestettäessä on asianmukaista soveltaa yhtenäisiä käyttö- ja hoitosuunnitelmaan kirjattuja toimenpiteitä. Kalastusalueen päätösvaltaa käyttää kalastusalueen kokous. Muita toimielimiä ovat kalastusalueen hallitus ja isännöitsijä. Kalastusalue on lakisääteinen yhteistoimintaelin, jonka jäseninä ovat yhteisten vesialueiden osakaskunnat, vesialueen omistajat sekä ammattikalastajien ja virkistyskalastajien järjestöt. Kalastusalueella on myös viranomaistehtäviä. (KalL 68-82 §.) Kalastus-alueita on Suomessa 223 (2013).

Kalastuskunta. Yhteisen kalaveden osakkaiden muodostama yhteisalue lain (758/1989) mukainen osakaskunta toimii kalastuslaissa tarkoitettuna kalastuskuntana (KalL 3 §). Katso osakaskunta.

Kalavesi. Kalastuslaissa ja aikaisemmassa lainsäädännössä sekä kirjallisuudessa käytetty termi yhteisestä vesialueesta ja sen käytöstä erityisesti kalastukseen (mm. KalL 3.1, 17.2 §; Rakennuskaari, 17. luku: Kalaveden käyttämisestä).

Kiinteistörekisterin perusparannus. Kiinteistörekisterin perusparannuksella tarkoitetaan kiinteistörekisterin ja siihen liittyvän kiinteistörekisterikartan tietojen järjestelmällistä tarkistamista, täydentämistä ja korjaamista.

Noro on puroa pienempi vesiuoma, jonka valuma-alue on vähemmän kuin kymmenen neliökilometriä ja jossa ei jatkuvasti virtaa vettä eikä kalankulku ole merkittävässä määrin mahdollista. (Vesilaki 1:3)

Osakas. Yhteisen alueen osakas on yhden tai useamman osakaskiinteistön omistaja.

Osakaskiinteistö. Osaksluettelossa oleva kiinteistö, jolla on osuusluvun osoittama osuus yhteiseen alueeseen, tai kiinteistö, jolla on osuus yhteiseen alueeseen, vaikka luetteloa ei olisi laadittukaan. (Vrt. Hyvönen 1998 s. 6, Kiinteistön määritelmä)

Osakaskunta. Yhteisen alueen osakkaina ovat osakaskiinteistöjen omistajat. Osakkaat muodostavat osakaskunnan. Osakaskunnan tehtävänä on huoleh-

tia yhteisen alueen hallinnosta sekä muiden asioiden hoidosta. Osakaskunta voi olla järjestäytynyt tai järjestäytymätön. Järjestäytynyt osakaskunta on hyväksynyt itselleen säännöt, jotka mahdollistavat osakaskunnan suunnitelmallisen ja kontrolloidun toiminnan. Järjestäytyminen ei ole pakollista. (YhteisalueL 3 4 §)

Osuusluku (osakkuusluku) ilmoittaa osakaskiinteistön osuuden suuruuden yhteisestä alueesta (yhteisalueosuus).

Palstapinta-ala on kiinteistörekisterikartalta yksikön palstoista laskettu kokonaispinta-ala hehtaareina/neliömetreinä (vrt. rekisteripinta-ala).

Puro on jokea pienempi virtaavan veden vesistö. (Vesilaki 1:3). Puron valuma-alue on vähemmän kuin sata kymmenen neliökilometriä ja enemmän kuin noron kymmenen neliökilometriä.

Rauhoituspiiri. Tässä julkaisussa rauhoituspiirillä tarkoitetaan vesialueen (tai kalaveden) jaossa rauhoituspiiriksi nimettyä vesialuetta. Yksikön nimenä kiinteistörekisterissä on usein ”Rauhoituspiiri”. (Rakennuskaari 17. luku Kalaveden käyttämisestä 6 §.)

Voimassa olevan kalastuslain tarkoittaman rauhoituspiirin perustaa kalastusalue enintään kymmeneksi vuodeksi vesialueelle, jossa arvokkaat kalalajit kutevat, oleskelevat tai jonka lävitse ne vaeltavat. Rauhoituspiiri merkitään maastoon asianmukaisin merkein. Rauhoituspiiripäätöksessä määrätään, minä aikana ja millä tavalla kalastus on rauhoituspiirissä rajoitettu.

Rekisteripinta-ala. Yksikölle rekisteröity, voimassa oleva kokonaispinta-ala, joka ilmoitetaan tonteilla ja yleisillä alueilla neliömetreinä (m²) ja muilla yksiköillä hehtaareina (ha).

Sijaintialue. Sijaintialueella tarkoitetaan kylää, kunnanosaa tai muuta niihin verrattavaa aluetta. Tontin ja yleisen alueen sijaintialuenumeron kiinteistötunnuksessa käytetään kunnanosan numeroa, kylän numeroa tai muun kylään verrattavan alueen numeroa. (KRA 1 2 §.)

Tarveselvitys. Vesitilujärjestelylain edellyttämä selvitys alueista sekä osakaskunnista, joilla on lain tarkoittamaa järjestelytarvetta. Selvityksen perusteella määrätään toimitusalue. (VTJL 2 §)

Valuma-alue on maantieteellisesti rajattu alue, jolta vedet valuvat järven purkupaikan tai joen purkupaikan kautta toiseen vesistöön tai vesistön osaan.

Vesialueella tarkoitetaan muutoin kuin tilapäisesti veden peittämää 5 §:n mukaisesti rajautuvaa aluetta. Vesilakia sovellettaessa pidetään vesialueen rajana maata vastaan keskivedenkorkeuden mukaisista rantaviivaa. (Vesilaki 1:3)

Vesioikeudellinen kylä. Ennen isojakoa ollut asutuskylä, siihen verrattava taloryhmä, yksinäistalo, ennen isojakoa perustettu lahjoitusmaa, isojaossa valtiolle erotettu liikamaa, liikamaalle isojaon jälkeen perustettu yksinäistalo, valtion metsämaa sekä muu vastaava alkuperäisenä pidettävä vesi-alueen omistusyksikkö, jota ei ole jaettu (KML 2 §).

Vesistöllä tarkoitetaan järveä, lampea, jokea, puroa ja muuta luonnollista vesialuetta sekä tekojärveä, kanavaa ja muuta vastaavaa keinotekoisista vesialueista; ei kuitenkaan noroa, ojaa tai lähdettä. (Vesilaki 1:3)

Vesitilusjärjestely. Lunastamissuunnitelmaan perustuva vesialueiden tai vesijättöjen tilusjärjestely, missä toimitusmääräyksen edellytyksenä ovat tarveselvitys sekä kunnan lausunto. (VTJL 1, 2, 16 §, VTJA 2 §)

Yhdistäminen/yhdistyminen. Tässä julkaisussa käytetään kiinteistönmuodostamislaisissa ja kiinteistötekniikassa esiintyvää sanaa yhdistäminen. Kalastuslehtien artikkeleissa esiintyvää yhdistyminen-sana soveltuu, kun osakaskunta päättää ”yhdistyä”.

Yhteisellä alueella tarkoitetaan kiinteistörekisteriin merkittyä yksikköä, joka kuuluu yhteisesti kahden tai useampaan kiinteistöön tietyn perusteen mukaisin osuuksin (KML 2 §). Yhteisiä alueita ovat yhteiset vesialueet, yhteismetsät, yhteiset vesijätöt ja muut yhteiset maa-alueet.

Käytetyt lyhenteet

A	Asetus	KRL	Kiinteistörekisterilaki 16.5.1985/392
ATK	Automaattinen tietojen käsittely	MMM	Maa- ja metsätalousministeriö
ELY-keskus	Elinkeino-, liikenne- ja ympäristö-keskus (aikaisemmin TE-keskus)	MO	Maa- ja metsätalousministeriö
EU	Euroopan unioni	PSP	Postisäästöpankki
HE	Hallituksen esitys	RKTL	Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
KalL	Kalastuslaki 16.4.1982/286	TE-keskus	Työvoima- ja elinkeinokeskus (nyt ELY-keskus)
KHS	Kalastusalueen käyttö- ja hoitosuunnitelma	VL	Vesilaki 27.5.2011/587
KKL	Kalatalouden Keskusliitto	VTJL	Laki eräistä vesitilusjärjestelyistä 11.1.1980/31
KKO	Korkein oikeus	VTJA	Asetus eräistä vesitilusjärjestelyistä 1.2.1980/79
KML	Kiinteistönmuodostamislaki 12.4.1994/554	YhteisalueL	Yhteisaluelaki 18.8.1989/758
KR	Kiinteistörekisteri	YLS	Yleinen lainasysteemi
KRA	Kiinteistörekisteriasetus 5.12.1996/970		

1 Vesitilusjärjestelyjen taustat

1.1 Julkaisun rakenne

Julkaisussa on seitsemän lukua.

Julkaisun rakenne, laajahko historiakatsaus vesitilusjärjestelyjen taustoihin ja tarpeeseen sekä lain säätämiseen liittyvät syyt muodostavat luvun 1. Etelä-Savon alueellinen tarkastelu, vesitilusjärjestelytarpeen määrittely ja toimitusmääräyksiin liittyvät tarveselvitykset on kerrottu tässä luvussa. Luku vastaa kysymykseen, miksi vesitilusjärjestelyt ja erillinen laki olivat tarpeen.

Luvussa 2 esitellään vesitilusjärjestelytoimitusten valmistelua ja etenemistä, kuvataan toimituksista koottujen esimerkkien avulla osakaskuntien ongelmia ja niihin toimituksissa löydettyjä ratkaisuja. Yksityiskohtien selostamisen sekä karttojen toivon antavan ”väriä” ja tuovan käytännön läheisyyttä julkaisuun. Kokemuksista syntyy tarinoita, jotka helpommin jäävät mieleen.

Luvussa 3 esitellään lyhyesti vesitilusjärjestelytoimitusten aikana tehtyjen opinnäytetöiden sisältöä ja tuloksia. Eri maakuntien ja kuntien yhteisten vesialueiden tilastot valmistuivat koko Suomesta vuoden 2012 lopulla vastaisen päätöksenteon perustaksi. Osakaskuntien pinta-ala- ja osakaskiinteistöluokittelutaulukot julkaistaan ja maakuntien välisiä tietoja vertaillaan tässä luvussa. Etelä-Savon vesialueiden osakaskuntakehitystä on tarkasteltu hieman lähemmin tavoitteena selvittää, näkyvätkö maakunnassa tehdyt yhdistämistoimitukset tilastotiedoissa.

Luku 4 sisältää kuvauksen yhteisten vesialueiden yhdistämistoimituksista saaduista tuoreimmista kokemuksista taustoineen. Luvussa esitetään parannus- ja kehittämissuunnitelmia nykyisiin yhdistämishankkeisiin sekä valotetaan tulevaa mahdollisuutta sopia maanmittausmaksun suuruudesta.

Luvussa 5 kerrotaan lyhyesti ammattikalastuksen vesienkäyttösuunnitelmien ja vesiviljelyn sijainninhajausuunnittelun perusteista sekä valmistuneesta ”Kansallisesta rapustrategiasta 2013–2022”. Luvussa pohditaan, kenelle kuuluisi monien erillisten suunnitelmien yhteen kokoaminen ja niiden välisten ristiriitojen sovittaminen sekä esitetään ajatuksia erilaisista osakaskuntarakenteen kehittämisen lähestymismahdollisuuksista.

Luku 6 sisältää eri toimijatahoille suunnatut toimenpide-ehdotukset ja luku 7 koosteen.

1.2 Alueen historiasta ja lainsäädännön synnystä

”Entisen Kymenkartanon läänin Savon puoleisessa osassa samoin kuin eräissä muissa osissa Savo ja Karjalaa oli taloilla jo kauan ennen 1800-luvulla suoritettuja isojakoja arviomaiksi sanottuja maapalstoja muiden talojen ja toisten pitäjienkin piirissä, hajallaan siellä täällä kaukana kotitiluksista ilmeisesti erävaltausten ja -nautintojen peruna. Näiden ulkopalstojen yhdistämiseksi kylien ja tilojen päätiluksiin toimeenpantiin isojakojen yhteydessä laajoja tilusten vaihtoja ja järjestelyjä eri kylien ja niihin verrattavien yksinäistalojen kesken. Isojaot kohdistuivat varsinaisiin maatiluksiin. Kun kukin talo kuitenkin sai näistä tilusvaihtojärjestelyistä riippumatta ja useiden kuntien isojajoissa tehtyjen päätösten mukaisesti edelleen pitää ennen riidattomasti arviomaiden yhteydessä nauttimansa kalaveden jäivät vesialueiden omistussuhteet tällöin yleensä ennalleen eli sellaisiksi kuin ne olivat olleet ennen isojakoja. Tämän vuoksi ja tilojen välirajaa vedessä koskevan lain säännösten takia kuuluvat vesialueet ja vesijätöt edelleen varsin yleisesti entisen Mikkelin läänin alueella samoin kuin vähäisessä määrin eräissä osissa entistä Kymen, Kuopion, Pohjois-Karjalan ja Keski-Suomen lääninä kokonaan muille kuin rannan kohdalla oleville kylille ja yksinäistaloille. Vesialueet ja vesijätöt olivat lisäksi usein hajallaan useassa eri paikassa.” Näin kuvattiin vesitilusjärjestelyjen lähtötilannetta lyhyesti hallituksen esityksen yleisperusteluissa. (HE 13/1979 s. 1)

Ylijohtaja Seppo Härmälä muisteli muun muassa vesitilusjärjestelyjä keskushallinnon näkökulmasta seuraavasti:

”Vesialueet tuottivat joskus päänvaivaa. Entisen Kymenkartanon läänin alueella oli vesialueitten omistus joutunut joskus harhateille. Vaikea on arvata syytä siihen, miksi kylän vesialueet saattoivat olla kymmenien kilometrien päässä kylästä. Siellä niitä oli paljonkin. Epäkohta siitä oli tullut, ja parannus siihen oli tehtävä. Vireille pantiin vesialueiden tilusjärjestelytoimituksia, kun siihen säännökset saatiin.

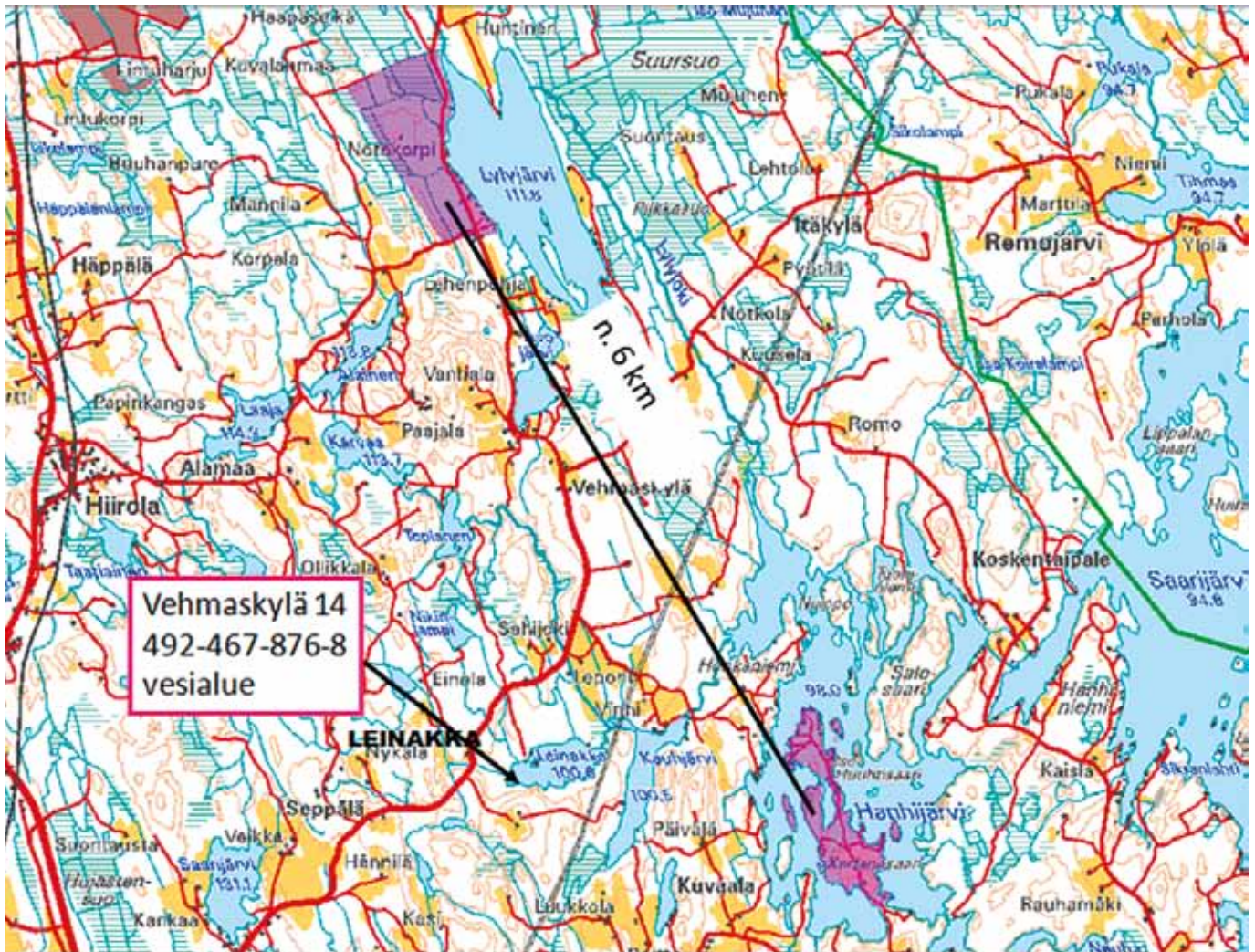
Mikkelin läänissä oli eniten vesitilusjärjestelyä kaipaavia kyliä, ja kuin sattuman oikusta, siellä oli työtilannekin helpoin. Toimituksia pantiin heti vireille ja työt alkuun. Muissakin Kaakkois-Suomen lääneissä seurattiin esimerkkiä...”. (Härmälä, S. 2000 s. 107)

1.2.1 Etelä-Savon länsiosissa vedet kaukana osakastiloista

Maanjakohistoriallisesta taustasta johtuen Mikkelin ympäristön vesialueiden ja osakaskuntien rakenne poikkesi paljon Savonlinnan seudun lähtötilanteesta. Molemmissa palstat ennen isojakoja sijaitsivat hajallaan kaukana kotitiluksista. Isojakojen yhteydessä läänin länsiosissa oli suoritettu maatiluksilla tilusten vaihtoja, jolloin kauempana sijaitsevat arviomaapalstat hävisivät ja tilalle saatiin vaihdetuksi

maatiluksia kotipalstojen yhteyteen. Kukin talo säilytti kuitenkin arviomaiden yhteydessä nauttimansa kalaveden, joka jäi erilliseksi. Näin vesialueiden omistussuhteet ja vesipalstat jäivät hajalleen ennen isojakoa vallinneeseen tilanteeseen.

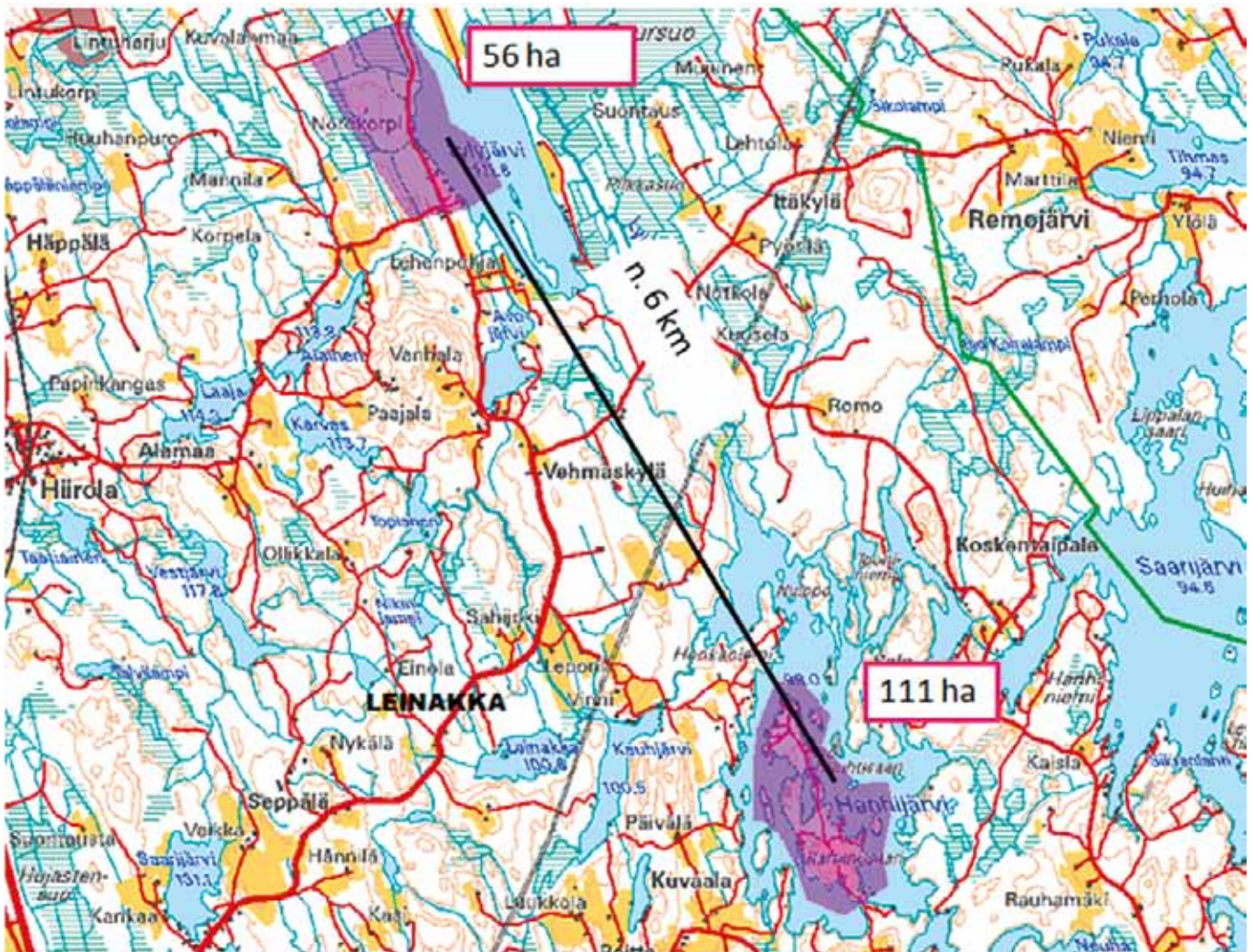
Eniten sekaannusta on esiintynyt Mikkelin maalaiskunnan alueella vesialueiden sijaitessa jopa 50 kilometrin päässä Pieksämäen suunnassa. Yksittäisiä tapauksia löytyi myös Mäntyharjulta, Pertunmaalta ja Hirvensalmelta.

Kartta 1. Mikkelin maalaiskunnassa sijainneen Vehmaskylä 14 vesioikeudellisen kylän pienehkö vesialue Leinakan länsiosassa ja osakaskiinteistöt ennen järjestelyä.

Vesitilujärjestelytarvetta kuvaavat kartat 1 ja 3. Kartta 1 esittää Mikkelin maalaiskunnassa sijaitsevan vesioikeudellisen kylän osakaskiinteistöjen sijainnin Lylyjärven länsirannalla sekä noin kuuden kilometrin päässä Hanhijärven Kartanosaassa ja Iso-Huuhntisaassa. Osakaskunnan pienehkö vesialuepalsta on erillään muutaman kilometrin etäisyydellä Leinakassa (Kartta 3).

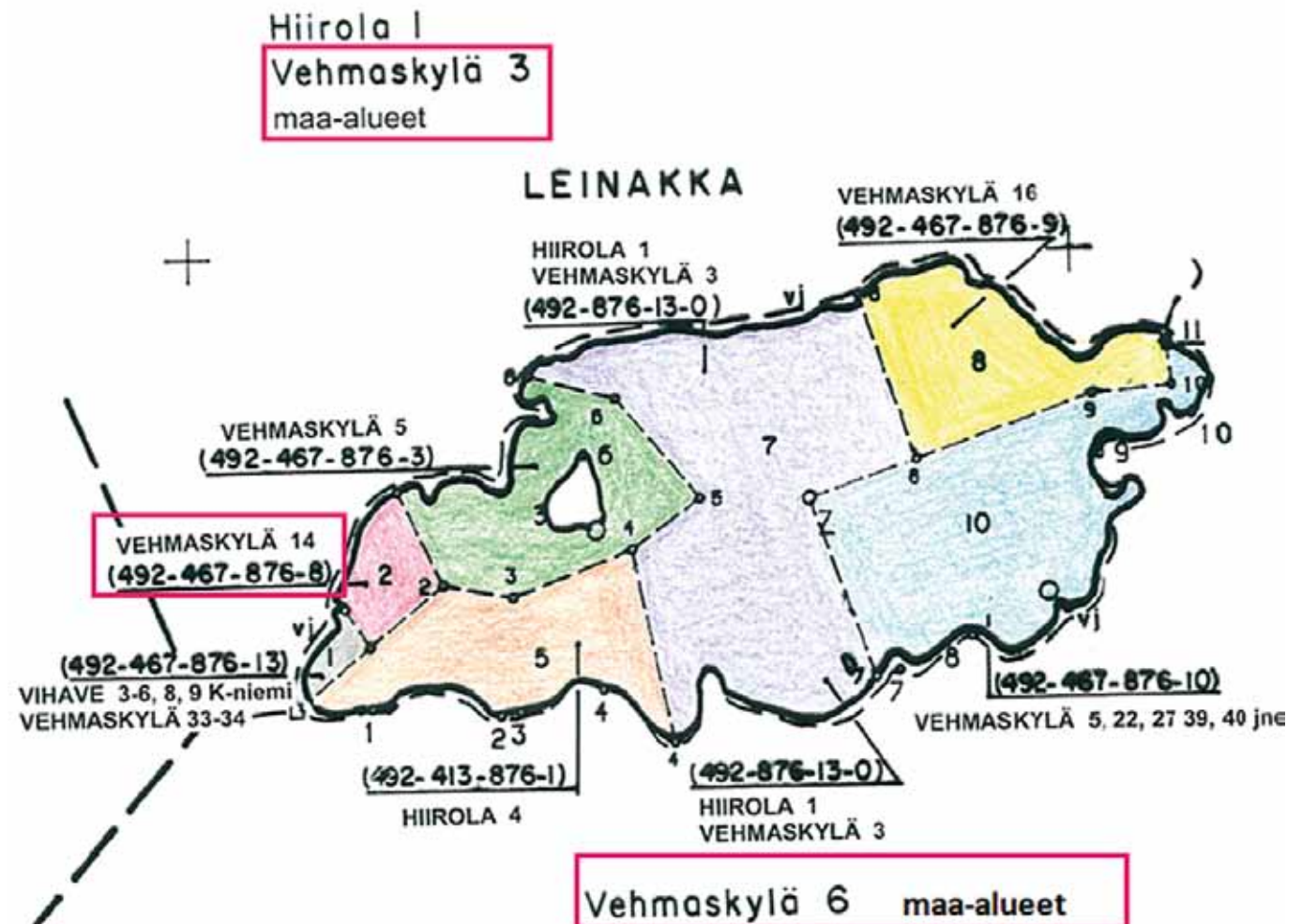
Kartassa 2 on esitetty saman kylän osakaskiinteistöt ja vesialueet vesitilujärjestelytoimituksen toteuttamisen jälkeen. Vehmaskylä 14 sai Leinakan palstasta lunastuskorvauksen Hiirola 1, Vehmaskylä 3 osakaskunnalta 491-876-13-0 ja maksoi puolestaan korvauksen lunastamistaan Lylyjärven ja Hanhijärven vesialueista.

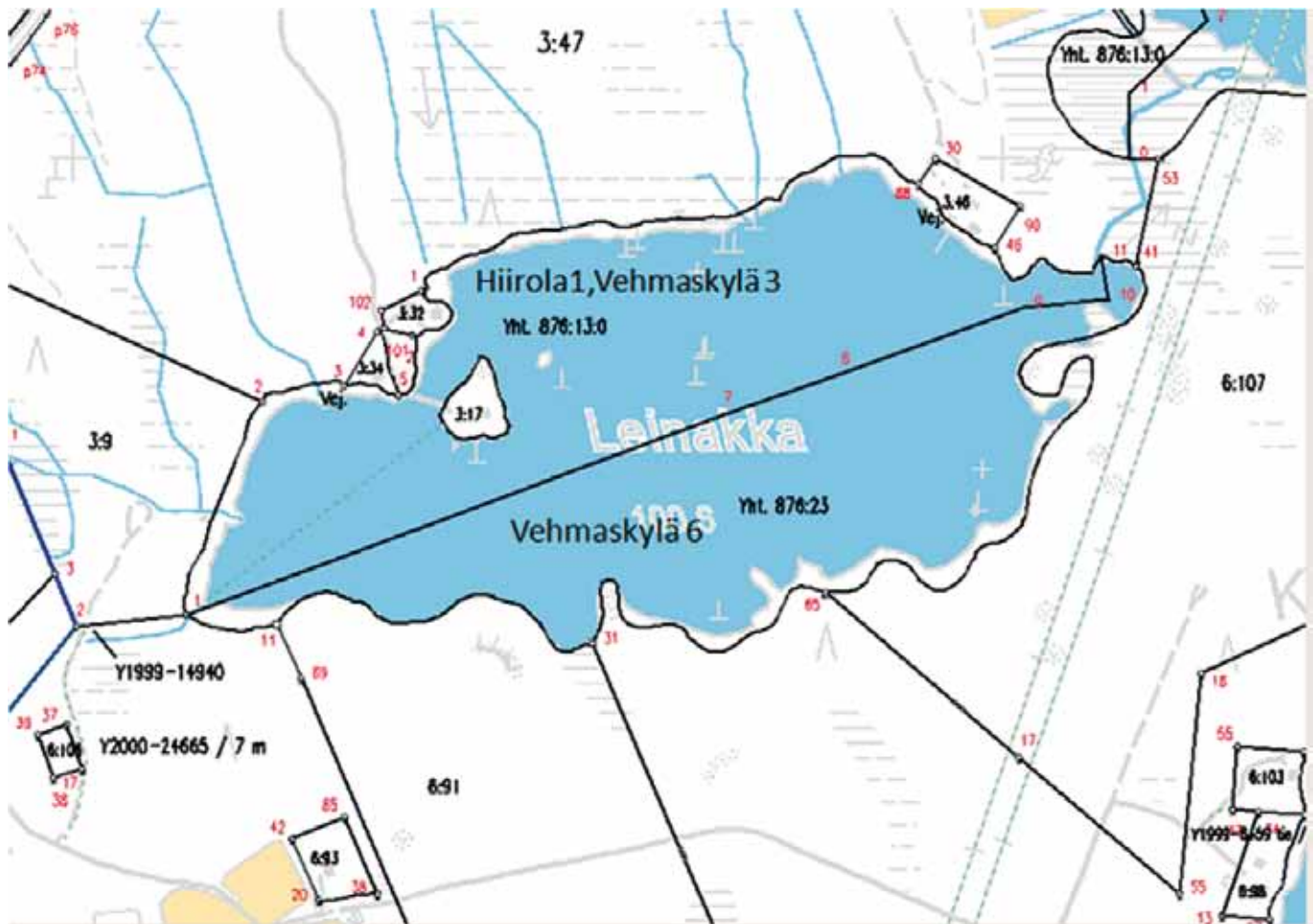
Kartta 2. Vehmaskylä 14 osakaskunnan osakaskiinteistöt ja vesialueet järjestelyn jälkeen.

Kartasta 3 käy selville, että tarveselvitysvaiheessa Leinakassa oli seitsemän eri yksikön vesipalstoja. Niistä vain yhdessä ovat osakkaina järven pohjoispuolella sijaitsevat Vehmaskylä 3:n kiinteistöt ja nekin yhdessä Hirolan kylän talon 1 kanssa. Vesi-oikeudellisilla kylillä Vehmaskylä 3 ja Vehmaskylä 6 on oikeus vesitilusjärjestelylain nojalla lunastaa osakaskiinteistöjensä edustalla olevat vesialueet. Järjestelyn toteutus ja nykytilanne käyvät ilmi kartasta 4.

1990-luvun alkupuolella tehdyissä toimituksissa yhdistämismahdollisuudet olivat lähinnä teoreettisia. Yhdistymiskynnystä on nyt 10–20 vuoden kulluttua nostanut toimituksissa maksettavaksi määrätyn lunastushinnan suuruus. Maksuvelvolliset osakaskiinteistöjen omistajat kokevat ”ostaneensa” vesialueet eikä niiden yhdistäminen näytä tulevan kysymykseen ainakaan lähiaikoina Juvan ja entisen Mikkelin maalaiskunnan alueilla. ”Jarrutusvaikutus” on todettu muun muassa ”Kestävä kalastus ja luontomatkailu” -hankkeen yhteydessä.

Kartta 3. Leinaka (32 ha) ennen järjestelyä. Kuuden vesioikeudellisen kylän vesialueita Vehmaskylä 3 ja Vehmaskylä 6 maiden edustalla toimituskartan kuvaamana. (TN:o 108590-1)

Kartta 4. Leinakka vesitilusjärjestelyn jälkeen. Vehmaskylä 3 ja Vehmaskylä 6 ovat saaneet vesialueet osakaskiinteistöjensä edustalle. Kuvaus JAKO-tietojärjestelmästä 2013.

1.2.2 Olavinlinnasta johdettiin asutusta itään

Mikkelin läänin itäosassa kaukana sijaitsevat maapalstat olivat peräisin Olavinlinnan rakentamisen jälkeisistä valtauksista ja eränautoinnoista. Nykyisten vesioikeudellisten kylien rakenteen perusteella näyttäisi siltä, että valtaustoimintaa ohjattiin linnasta tietoisesti Pähkinäsaaren rauhassa vuonna 1323 määritellyn Punkaharjun Särkilahdesta Varkauden Siitinselkään kulkevan Ruotsin ja Venäjän rajan itäpuolelle. Tarveselvityksissä kävi ilmi, että tämän päivän savonlinnalaisista ja rantasalmelaisista taloista muutamilla oli vesialueita Punkaharjun Särkilahden suunnalla (Niinikosken ja Sataman osakaskunnat) ja useammilla Kerimäen, Enonkosken, Savonrannan ja Heinäveden suunnalla. Myöhemmin "huutopellot asuttivat takamaansa". Joku talonpojista muutti asumaan eräpalstalle pyyntimatkoilta tuttuun ympäristöön. Ajan kuluessa uusia kuntia perustettiin ja omistus eriytyi, mutta tiloilla olevat

kalastus- ja vesialuenautinnat pysyivät yhteisinä. Savonlinnan ympäristössä ei tilusvaihtoja suoritettu ja niin vesioikeudelliset kylät muodostuivat uusien kuntien kymmenien kilometrien päässä toisistaan sijaitsevista taloista ja niiden vesialueista.

Savonlinnan itäpuolella sijaitseva (ja nykyisin kalastusalueen nimenä oleva) Säaminginsalo mainittiin ensimmäisen kerran Pähkinäsaaren rauhan rajan määrittelyssä. Rauhassa Äyräpää, Jääski ja Savo siirtyivät Novgorodin piiristä Ruotsille. Ensimmäinen maakirja alueelta on peräisin vuodelta 1541 ja "maantarkastus" verotusta varten vuodelta 1561. Suur-Sääminkiin kuuluivat Säamingin, Kerimäen, Sulkavan ja Puumalan kuntien alueet. Puumala erosi Säamingistä jo vuosina 1615–1617, Sulkava itsenäistyi 1630 ja Kerimäki 1647. Maanmittari Lauritsa Röös kartoitti tiluksia alueella taidokkaasti vuosina 1643–1646. Erytyistä huomiota saivat kaskiviljelyssä olevat "takamaakappaleet", jotka tulivat näin vähitellen verotuksen piiriin. (Säamingin historia 1.1, s. 617–619)

Ennen vesitilusjärjestelytoimitusten aloittamista yhteisille vesialueyksiköille vahvistettiin osakseluettelot jakolain mukaisissa jaon täydentämistoimituksissa. Ensimmäisten ”monikuntaisten” ja kaukana toisistaan sijaitsevien vesialuepalstojen osakaskuntien käsittelyn jälkeen oli syytä perehtyä paikallishistoriaan ja luettava Heinäveden historia, Säämingin emäpitäjän historia sekä vuonna 1902 julkaistu ja Antero Pelkosen kirjoittama ”Entisajan muistoja Rantasalmen kihlakunnasta”. Näin oli mahdollista vastata niihin lukuisiin kysymyksiin ja ihmettelyihin, miten on mahdollista, että rantasalmelaisilla on osuutta Enonkoskella oleviin vesialuepalstoihin ja osakaskuntaan kului vesialueita ja kiinteistöjä molemmista kunnista.

Rantasalmen kirkkopitäjä perustettiin 1578 ja siihen kuului pääosin myös Heinäveden alue. 1500-luvun alkupuolella erämaat olivat ”ei kenenkään maita”, joita sai vallata. 1540-luvulla kruunu julisti asumattomat erämaat kuuluvaksi itselleen. Eräniittyjen käyttö, metsästyks ja kalastus olivat puhtaasti luonnonvarojen käyttöä. Kaskeaminen toi mukanaan uudistalon muodostumisen, jos erämies rakensi kaskipellon reunaan pirtin ja toi perheensä mukanaan. Uudisasukas sai Oslavinlinnan päälliköltä ns. anekkikirjeen (valtauskirjeen), joka antoi viljelyoikeuden ja velvoitti veronmaksuun.

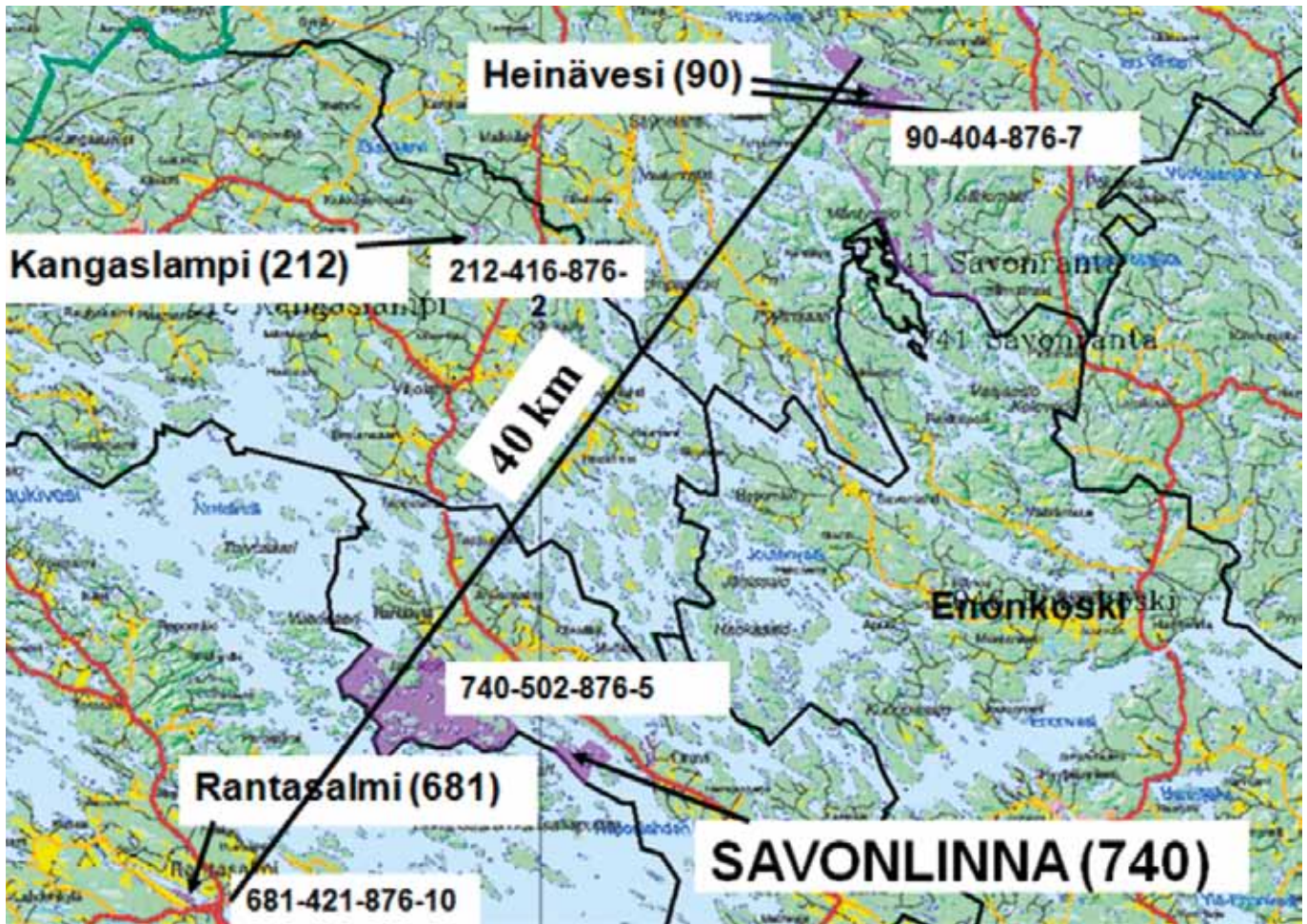
Useimmiten ulkotiluksille syntyi torppia, koska näin vältettiin verotalon rasitukset. Heinävedellä kaskea oli yllin kyllin poltettavaksi eikä kantatalolle tarvinnut maksaa veroa. (Heinäveden historia I, s. 67, 209)

Savonrannan seudut mm. Pirttimäki olivat sääminkiläisten, kerimäkeläisten ja rantasalmelaisten salomaita. Alueella ei ollut perinteisiä talonpaikkoja, lähinnä mökkejä, jotka huudettiin pääpaikan nimellä. Kun vanhoille asumapaikoille (”huutopelloille”) kertyi liikaa väkeä, menivät nuoremmat veljet asumaan salopalstoille, joita aikaisemmin oli viljelty ja kalasteltu päätiluksilta (Rantasalmelta ja Kerimäeltä) käsin. (Pelkonen, A. 1902 ”Entisajan muistoja Rantasalmen kihlakunnasta” s.31,40).

Hasumäki 12 osakaskunnan, jota Heinävedellä nimitettiin Hukkamäen (osa-)kalastuskunnaksi, vesialueita sijaitsi kartan 5 mukaisesti neljässä kunnassa, josta Rantasalmella oli vain 20 hehtaaria (0,01 %). Osuuksia rantasalmelaisilla oli kuitenkin liki neljännes (23 %). Taulukon 1 pinta-aloista ja osuuksista oli tarveselvityksessä pääteltävissä, että rantasalmelaiset osakkaat olisivat vesitilusjärjestelytoimituksessa suurten lunastuskorvausten saajina, jos toimitusmiehet eivät löydä muita ratkaisuja. Savonlinnan osakaskiinteistöt olisivat maksajia, koska vesipinta-ala oli 1304 hehtaaria (65 %) ja osuuksia vain 0,25 (13,5 % koko osakaskunnasta).

Kiinteistötunnus	Sijaintikunta	Pinta-ala, ha	Osakaskiinteistöjä, kpl	Osakaskiinteistöjen osuuslukusummat	Osuusluvun mukainen pinta-ala, ha
90-404-876-7	Heinävesi	634,55	56	1,000000	1070,28
212-416-876-2	Kangaslampi	24,54	1	0,179900	192,54
681-421-876-10	Rantasalmi	20,93	6	0,424300	454,12
740-502-876-5	Savonlinna	1304,50	11	0,250000	267,57
	Yhteensä	1984,52	74	1,854200	1984,52

Taulukko 1. Hasumäki 12 osakaskunnan kiinteistötunnukset, pinta-alat, osakaskiinteistöjen lukumäärät ja osuuksien mukaiset pinta-alat sijaintikunnittain tarveselvityksessä.

Kartta 5. Hasumäki 12 osakaskunnan (90-404-876-7, 212-416-876-2, 681-421-876-10, 740-502-876-5) vesialueet Heinävedellä, Kangaslammilla, Rantasalmella ja Savonlinnassa ennen järjestelyä.

Ensin olivat siis vesitse päivämatkan välein sijaitsevat eränutinta-alueet. Väestön lisääntyessä sopivimmat niistä otettiin kaskiviljelyyn ja niille

alettiin tehdä rakennuksia. Asutuksen vakiintuessa kaukopaloista tuli taloihin kuuluvia ulkotiluksia. Ne olivat luonnollisia uudistalojen ja torppien paikkoja väestön edelleen kasvaessa rauhan vuosina.

1.2.3 Käytännön ratkaisuja monikuntaisuus-ongelmiin

Kalastuskuntien edustajat olivat vuosien saatossa löytäneet keinoja sekavan omistustilanteeseen. Esimerkiksi enonkoskelaiset ja rantasalmelaiset olivat jo vuonna 1919 sopineet Haukkalan jakokunnan vesialueiden kunnittaisista nautinnoista Enonkoskella pidetyssä kokouksessa. Varparanta 12 – 13 jakokunnan vesistä savonlinalaisten ja savonrantalaisten välillä oli tehty sopimus 50 vuodeksi sotien jälkeen 1950. Muutamia yhteisiä vesialueita oli myös jaettu. Hasumäki 8 vesialueiden jaossa heinävetiset

osakastilat olivat saaneet osuutensa mahdollisuuksien mukaan Heinävedellä olevista vesialueista ja rantasalmelaiset vastaavasti Rantasalmella olevista vesialueista. Jakotoimituksissa päättöpäin kaikkien osakkaiden yhteisiksi erotetut rauhoituspiirit sisälsivät kaikki alkuperäisen vesioikeudellisen kylän osakkaat. Heinäveden Juojärvessä oleva 206 hehtaarin tunnukseton palsta tulkittiin jaon ulkopuolelle jääneeksi ja liitettiin ennen järjestelyä jaossa muodostettuun Rauhoituspiiriin (TN:o 2007-239230).

Vuoden 1951 kalastuslaissa (503/1951) oli huomioitu kaukana toisistaan sijaitsevien vesialuepalstojen ongelma. Jos yhteinen kalavesi oli niin laaja tai

hajanainen, että yhtenäisen säännön noudattaminen tuotti vaikeuksia, voi kalastuskunta määrävuosiksi jakaantua osakalastuskunniksi, jotka toimivat kukin alueellaan kuten itsenäiset kalastuskunnat (67 §). Mahdollisuutta käytettiin myös Savonlinnan seutukunnalla silloin, kun saman vesioikeudellisen kylän alueet sijaitsivat edellä selostetusti useamman kunnan alueella kaukana toisistaan ja olivat pinta-alaltaan kalastuksen kannalta merkittäviä. Osakalastuskuntia ei enää mainittu vuoden 1982 kalastuslaissa, mutta niiden toiminta jatkui laissa rajoitetusta ajasta huolimatta paikoin jopa 1990-luvulla pidettyihin vesitilujärjestelytoimituksiin asti. Näissä tapauksissa uuden osakaskunnan toiminta kalastuskunnan esimiehineen ja pankkitileineen oli valmiina ja toimituksessa jälkikäteen laillistettiin lähes 50 vuotta käytössä ollut menettely. Yhdessä tapauksessa osakalastuskunta tulevasta vesitilujärjestelystä tiedon saatuaan ja maksuvelvollisuuden todettuaan keskeytti pariaksi vuodeksi istutustoiminnan ja säästi omistajakorvaus- ja viehelupavarat toimituksessa määrättyihin lunastushintoihin. Näin osakkaille ei tullut kuluja maksettavaksi eikä tukemisvarojakaan tarvittu. (TN:o 2004-114005)

1.2.4 Kalastushoitoyhtymä vai "hoitoalue"

Vaikeimmin maanmittarin tunnistettaviksi organisaatioiksi osoittautuivat vuoden 1951 kalastuslaissa (503/1951) mainitut vapaaehtoiset kalastushoitoyhtymät (KalL 69-82 §), joita nykyinen laki ei tunne ja jotka eräillä järvillä näyttivät jatkaneen toimintaansa kuten osakalastuskunnatkin. Syvänsin kalastushoitoyhtymä oli toiminut Joroisten pohjoisosassa 40 vuotta. Kolkonjärven kalastusalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmassa oli kirjattu järvikohtaisiksi yhteistoiminta-alueiksi "hoitoalueet", jotka viittaisivat aikaisempiin kalastushoitoyhtymiin. Suur-Mieloo-järvellä toiminut hoitoalue helpotti ja nopeutti järvikohtaisen osakaskunnan muodostamista eikä "normaalia" ennakkoluuloisuutta naapuriosakaskuntia kohtaan esiintynyt (TN:o 2002-849120). Hoitoalueilla kauan jatkunut osakaskuntien yhteistoiminta lienee mahdollistanut mittavat 5 – 30 rekisteriyksikön yhdistämiset Tuusjärvessä, Kolkonjärvessä ja Alasessa. (TN:o 2006-181620) Alasen "hoitoalueelta" löytyi vielä toimituskokouksen jälkeen pankkitili, jolle rannalla sijaitseva matkailuyritys oli tallettanut kokoamansa järvikohtaiset kalastuslupamaksut.

Syvänsi-järvessä yhdistäminen ei kalastushoitoyhtymän vetäjän kannatuspuheenvuoroista huolimatta onnistunut ja yhtymä jatkaa toimintaansa entiseen tyyliin.

1.2.5 Juvan alkutilanne pirstaleisin ja vaikein

Oman kappaleensa ansaitsevat Juvan kunnan maa- ja vesialueet. Juvalla jo saman kylän talot sijaitsivat eri puolilla kuntaa useissa palstoissa. Jälki on kyläaotuksessa paikoin samanlaista kuin Saaren kunnassa uusjaon jälkeen. Kun Juvalla lähtötilanteeseen lisätään vielä kunnan eri puolilla sijaitsevat, osakastiloista erillään sijaitsevat useampipalstaiset vesialueet, on vesitilujärjestelyn lähtötilanne Etelä-Savossa sanallisesti kuvailtu.

Juvalaisten ratkaisu vesitilusekaannukseen ja omistuksen pirstoutuneisuuteen olivat järvikohtaiset kalastusseurat tai -yhdistykset, jotka toimivat puhtaasti sopimusperusteisesti hoitaen lupa-asioita ja niistä kertyneillä varoilla kalojen istutustoimintaa. Kun yhdistyksiä yritettiin rekisteröidä, kalastushallinto ilmoitti kalastuslain mukaisen organisaation riittävän eikä toista päällekkäistä hallintoa ole syytä luoda. Muutamat kalastusseurat ja -yhdistykset jatkavat Juvalla toimintaansa edelleen.

Eräältä Juvan kiinteistöltä oli kaikki vesialueosuudet lunastettu Mikkelin yksikön tekemässä aikaisemmassa vesitilujärjestelytoimituksessa. Toinen omistajista tuli alkukokoukseen jutun tekoon ja sen seurauksena toimitusinsinööri sai omistajilta Savonlinnaan kirjeen päästä osakkaaksi Kolkonjärven uuteen osakaskuntaan. Asia järjestyi ja kaikki osapuolet olivat tyytyväisiä ratkaisuun. (TN:o 2006-181620)

1.2.6 Vesitilujärjestelylain valmistelua

Jako-olot Mikkelin läänin alueella oli todettu historiallisista syistä sekaviksi. Koska asiantilan korjaaminen voimassa olevan jakolain mukaisilla uusjaoilla olisi erittäin hankalaa ja aikaa vievää eikä jakolaissa muutenkaan ole edellytetty tämän laatuisten tilusjärjestelyjen suorittamista, katsottiin tarpeelliseksi ehdottaa erillisen lain säätämistä vesitilujärjestelyjä varten. (HE 13/1979 s. 1)

Lain tarpeellisuuteen olivat kiinnittäneet huomiota maanmittausviranomaisten lisäksi Mikkelin läänin maanviljelysseura sekä eräät Mikkelin läänin kunnat.

Maatalousministeriö oli Mikkelin läänin maanviljelysseuran 31.1.1958 lähettämässä kirjelmässä tekemästä aloitteesta asettanut 18.4.1962 toimikunnan laatimaan ehdotukset vesialueiden tilusjärjestelyjen kannalta ehkä tarpeellisiksi osoittautuviksi lainsäädäntö- ja muiksi toimenpiteiksi. Toimikunta otti nimekseen "Mikkelin läänin vesitilujärjestelytoimikunta". Sen puheenjohtajana oli maatalous-

ministeriön ylijohtaja Seppo Salminen ja jäsenenä Mikkelin läänin kansanedustaja Wiljam Sarjala Kangasniemeltä sekä ylijohtaja Väinö Suoma maanmittaushallituksesta. Sihteerinä toimi lainopin kandidaatti Pekka Liakka. Toimikunnan ehdotuksen (Komiteanmietintö 1963:10) pohjalta hallitus antoi vuonna 1972 asiasta esityksen laiksi eräistä vesitilujärjestelyistä (HE 37/1972), jota käsiteltiin laki- ja talousvaliokunnassa. Asia raukesi eduskunnan hajaantuessa vuonna 1975 eikä uutta esitystä vuoden 1975 toisten valtiopäivien alkaessa annettu. Vuoden 1979 hallituksen esitys perustui aikaisempaan esitykseen. Siihen oli tehty maanmittaushallinnon organisaation muutoksesta ja muista lainmuutoksista johtuvia korjauksia. (HE 13/1979 s. 2)

Hallituksen esityksessä tarkoitettuja tilusjärjestelyjä arvioitiin suoritettavan noin 170 000 hehtaarilla, joista pääosa on vesialuetta. Arvioidut kokonaiskustannukset olisivat noin 16,3 miljoonaa markkaa ja meno tulisi jakaantumaan 10 – 15 vuoden osalle. Olosuhteista johtuen tulisi lunastaminen käytännössä useimmiten kysymykseen. Valtion välittämiin lunastushintoihin arvioitiin mainittuna aikana tarvittavan 17,7 miljoonaa markkaa, minkä summan valtio perisi takaisin lunastajilta. (HE 13/1979 s. 2)

Esityksen käsittelyssä Eduskunnan laki- ja talousvaliokunta kuuli 17 eri maanmittaus- ja kalastusalan asiantuntijaa sekä teki tutustumismatkan perehtyäkseen Mikkelin läänin erilaisiin jako-ongelmiin. Vierailullaan valiokunta paneutui mm. Mikkelin maalaiskunnan, Ristiinan ja Haukivuoren sekä Pieksämäen kaupungin vesialueiden sekavuuteen ja kalastuksen järjestämisen vaikeuksiin. (1979 vp. – LtVM n:o 5 – Esitys n:o 13). Laki eräistä vesitilujärjestelyistä julkaistiin asetuskoelmassa (31/1980) ja samanniminen asetus hieman myöhemmin (79/1980). Lainsäädäntöpohja toimituksille oli saatu kuntoon 20 vuodessa.

1.3 Tarveselvitykset ja kuulemistilaisuudet

1.3.1 Vesitilujärjestelyn tarveselvitys

Maanmittauskonttori (maanmittaustoimisto) selvittää ne alueet, joilla tilusjärjestelyn suorittaminen on tarpeen (VTJL 2 §).

Järjestelytarpeen inventointi suoritettiin Mikkelin läänissä lähinnä rekisterikartta-aineiston pohjalta. Järjestelyn tarvetta voitiin olettaa olevan, milloin kyseessä oli:

- jakokunta, joka käsitti taloja useammista maarekisterikylistä,

- jakokunta, jossa on useita erillisiä vesialueita,
- jakokunta, jonka vesialueet sijaitsevat monen kunnan alueella,
- yksityinen vesialue, joka sijaitsee toisen tilan maatilusten kohdalla ja
- vähäarvoinen erillinen vesialue, esimerkiksi tilan sisällä oleva lampi. (Järvinen, T. 1983, s.84)

Selvityksen perusteella järjestelyä kaipaavia vesitiluksia oli koko läänin alueella 520 kappaletta, joiden yhteispinta-ala on noin 100 315 hehtaaria. Vesitilusten keskikooksi saadaan 193 hehtaaria, mikä vastaa vuoden 2004 tilaston mukaista Etelä-Savon kiinteistörekisterissä olevien yhteisten vesialueyksiköiden 196 hehtaarin keskikokoa. (Järvinen, T. 1983, s.91, Vilska, P. 2006 s. 19)

Järjestelytarvetta tutkittiin läänissä myös 137 vesialueiden jaoissa mukana olleelta toimitusalueelta. Jaot käsittivät 142 402 hehtaaria ja tilusjärjestelyn tarvetta todettiin olevan 32 tapauksessa 14 469 hehtaarilla.

Mikkelin läänin maanmittauskonttorin vuonna 1979 tekemän arvion mukaan vesitilujärjestelytoiminta ei kohdistuisi kaikkiin läänin kuntiin. Tarve olisi suurin Joroisissa, Juvalla, Punkaharjulla sekä Mikkelin ja Pieksämäen maalaiskunnissa. Toimitukset olisivat tarpeellisia Enonkoskella, Heinävedellä, Kangaslammilla, Kangasniemellä, Kerimäellä, Rantasalmella, Ristiinassa ja Sulkavalla.

Erkki Tenholan kokoamassa ja 31.11.1992 päivätyssä muistiossa vesialueiden omistus- ja sijaintisuhteiden sekavuus vaikuttaa kalatalouteen mm. seuraavasti:

- ammattikalastajat eivät voi käyttää tarkoituksenmukaisia pyydyksiä ja pyyntitapoja,
- kalastuskustannukset kasvavat käytettävien kalavesien sijaitessa kymmenien kilometrien päässä kotirannoilta,
- pirstaleisilla vesialueilla kalastuksessa tapahtuvat rajaylitykset ja -epäselvyydet aiheuttavat omistajien ja kalastajien välillä erimielisyyksiä, mitkä hidastavat kalatalouden kehittämistyötä,
- pelätään, että hoitotyöstä hyötyvät ulkopuolisten vesialueiden omistajat ja
- kalastushoitoyhtymiä on vaikea perustaa, koska vesipalstoille ei löydy kohtuullisella vaivannäöllä omistajia. (Tenhola, E. 1992, s. 1)

Perusteita muistioon kirjatulle kuntajaolle järjestelyjen tarpeesta (suurin tarve – tarpeellinen) ei ole säilynyt.

Tehtyjen toimitusten kuntakohtaiseen lukumäärään verrattaessa Tenholan esittämä arvio pitää Jo-

roisten kuntaa lukuun ottamatta paikkansa. Vesialueiden jakojen aiheuttama pirstoutuneisuus lienee vaikuttanut Joroisten valintaan suurimpien järjestelytarpeessa olevien kuntien joukkoon. Joroisissa Järvikylä 1 vesioikeudellisen kylän jaettu ja järjestelytoimituksessa käsitellyjä vesialueita ja osakaskiinteistöjä löytyi myös kymmenien kilometrien päästä Pieksämäen maalaiskunnasta ja Suonenjoen Suontienkylältä.

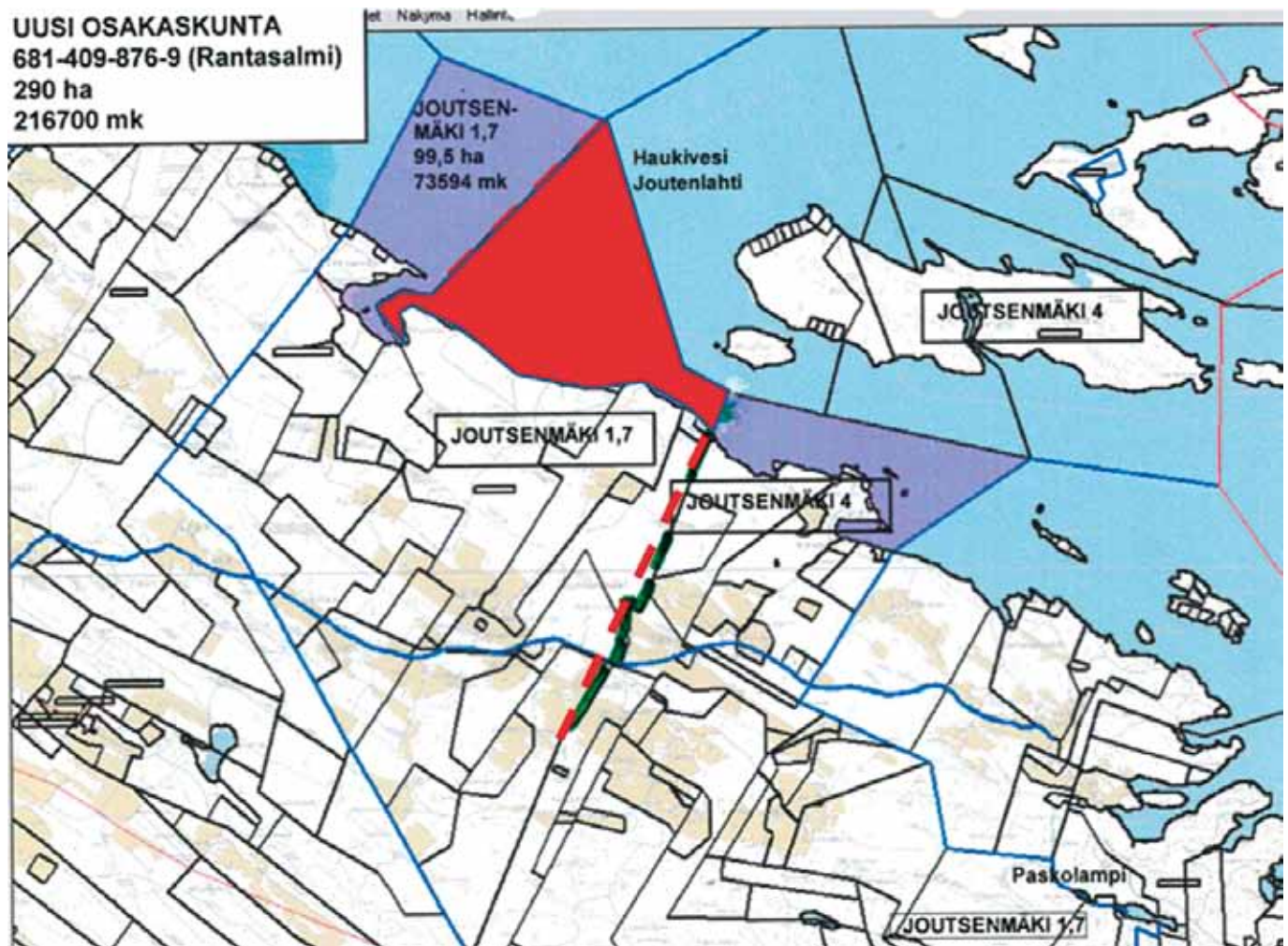
Arvio läänin järjestelytarpeessa olevasta kokonaispinta-alasta jää selvästi alle vesitilujärjestelytoimituksissa olleista vesihehtaareista, mutta hallituksen esityksessä mainittu 170 000 hehtaaria osuu kohdalleen. Järjestelytoimitukset kattoivat tarveselvityksissä määritellyt alueet ja ylitys johtuu yhdistämissiin sisältyneiden osakaskuntien sekä järjestelyissä sikseen jätettyjen osakaskuntien vesihehtaareista.

Savonlinnan ympäristössä reilulla viidenneksellä alkuperäisistä jakokunnista oli vesialueita useamman kunnan alueella. Muissa vesioikeudellisissa

kylissä vesialueet sijaitsivat ympäröivissä järvissä osakastilojen edustalla kuten muuallakin Suomessa.

Toimitusten valmistelun pohjana oli myös osastopäällikkö Jorma Kantolan esitys koulutustilaisuudessa 22.3.1990. Toimitusalueen puitteissa selvitetään ensin

- Mille vesioikeudellisille kylille rantaviiva jakaantuu?
 - Onko rannan edustalla oleva vesialue vesipiirirajankäyntitoimituksessa annettu oikealle vesioikeudelliselle kylälle? Verrataan keskenään isojaon jakokuntaa ja vesipiirirajankäynnin kylää ennen isojakoa olleeseen vesioikeudelliseen kylään.
1. Jos ranta ja vesialue kuuluvat samalle vesioikeudelliselle kylälle, järjestelyyn ei ole edellytyksiä.
 2. Jos ranta ja vesialue kuuluvat eri vesioikeudellisille kylille, järjestelyyn on edellytykset.
 3. Erilliset vesijätöt on kuitenkin aina pyrittävä järjestelemään. (Kantola, J. 1990 s. 2)

Kartta 6. Tarveselvityksen tuloksia. Joutsenmäki 1,7 osakaskiinteistöjen edustalla on oman vesialueen lisäksi Joutsenmäki 4 "voidaan lunastaa" vesialuetta (punainen alue). Osakaskuntien vesialueiden yhdistäminen poisti lunastuskorvauksen maksamisen ja Joutsenmäki 4 jäävän "tynkäalueen" ongelmat.

Toimituksessa edellytys- ja laajuuspäätöstä tehtäessä on sitten harkittava:

1. Onko jaetun vesialueen mukaan ottaminen perusteltua (suluissa ohjeistus: Ei ainakaan, jos kaikki vastustavat eikä toisen kylänoikeus vaadi järjestelyä)?
2. Onko harkinnanvaraisesti epäselvässä vesioikeudellista kylää koskevassa tapauksessa syytä ratkaista asia toisin kuin on 70–80 vuotta nautittu (suluissa ohjeistus: Ei ainakaan, jos asianosaiset ovat tyytyväisiä nykyisiin oloihin eikä tämä loukkaa toisen kylän oikeutta)?
3. Onko vesipiirirajankäynnissä kahdelle selvästi eri vesioikeudelliselle kylälle yhteen jaettu vesialue syytä jakaa kylien kesken? Vastaus (ilman sulkuja): On, jos yksikin pyytää. (Kantola, J. 1990 s. 3)

Kolmas kysymys ratkaisuihin lienee peruste Hämeen ja Pirkanmaan kalastustoimijoiden myöhemmän huoleen tapauksista, joissa kauan järjestäytyneenä kalastuskuntana toiminut osakaskunta on nyt ”jaettu” useampiin rekisteriyksiköihin. Maanmittauslaitos on antanut 27.7.2007 asiasta tiedotteen, jossa osakaskunnille tarjotaan ratkaisuvaihtoehtoja muun muassa kiinteistönjärjestelytoimitukseen liittyvää edullista yhdistämistä.

1.3.2 Tiedotustilaisuudet, sidosryhmäyhteistyön viriäminen ja kunnan lausunto

Ennen toimitusmääräyksen antamista hankitaan asiasta kaavaillun toimitusalueen kuntien lausunnot. Lausuntopyynnön mukaan liitettiin usein aluetta esittävä kartta, mutta muilta osin toimituksen kuvaus oli yleispiirteinen. Lausuntopyynnöt olivat paremminkin tiedottavia, koska sadat kiinteistöjen omistajat kuntien lisäksi olivat tulossa asianosaisiksi. Myöhemmin niissä tiedusteltiin myös kuntien suhtautumista osakaskuntien yhdistämisiin omistamiensa kiinteistöjen osalta. Kuntien lausunnot olivat kaikilta osin myönteisiä

Maanmittauslaitoksen kiertokirjeen 2/83 tiedotustoimintaa käsittelevässä kohdassa todetaan, että tilusjärjestelytarvetta harkittaessa on tarvittaessa kuultava asianosaisia. Kuulemistilaisuuksien järjestämisvastuu oli vuoteen 1991 asti maanmittauskonttoreilla. Tiedotustilaisuuksien myötä yhteistoiminta lisääntyi ja eri sidosryhmät havaitsivat toimitusten lopputulosten parantavan vesialueiden omistusrakennetta. Kalastuskuntarekisterissä olevien esimiesten ja puheenjohtajien yhteys-/osoitietojen vanhentuneisuus nousi heti esiin ja siitä muodostui lähes ”ikuisuusongelma”.

Yhteistoiminta kalastusalueiden suuntaan oli aluksi vaatimatonta. Toimitusmenettely oli kaavamaista ja etsi oikeita uomiaan. Ajoittain tuntui, että muut osapuolet odottivat maanmittareiden ”ajavan karille” ja jättävän sen jälkeen vesialueet ja kalastuskunnat rauhaan, kuten Keski-Suomessa myöhemmin kohdassa 2.2.3 kuvastusti tapahtui.

Vesitilusjärjestelylakia laadittaessa ei kalastusalueista ollut tietoa eikä niitä laissa tai asetuksessa mainita. Kalatalouskeskusten neuvojat ovat isännöitsijöinä valtaosassa Etelä-Savossa kalastusalueita. Kalastusalueiden edustajien mukaantulo toimituksiin ja niiden valmisteluun tapahtui osittain tiedostamatta, koska yhteistyö kalatalouden neuvontajärjestön kanssa oli peräisin jo alun koulutustilaisuuksista. Lakialoittehan oli lähtöisin saman järjestön piiristä. Tieto toimituksista lopputuloksineen sekä omistajakorvausten jakoon vaikuttavine pinta-alamuutoksineen oli heti kalastusalueen tiedossa.

Vesitilusjärjestelyjen kuulemis- ja tiedotusmenettelyksi, josta otettiin opiksi ja jota sovellettiin myöhemmin laajemmissa yhdistämisissä mm. Joroisten Huutokoskella ja Joroisselällä, hioutui tarveselvitysten jälkeen ensin esitys kalastusalueen kevätkokouksessa helmi-huhtikuussa. Esitykset sisälsivät kuvauksen vesitilusjärjestelytoimituksen kulusta, toimitusmenettelystä sekä kartan toimitusalueesta. Yhteisten alueiden yhdistämisasiat esitteineen olivat tilaisuuksissa mukana.

Kuukausi ennen alkukokousta kutsuttiin osakaskuntien puheenjohtajat/yhteyshenkilöt, kalastusalueen isännöitsijä, kalastushallinnon edustaja sekä Metsähallituksen biologi (saimaanorppavesillä) tiedotus- ja neuvottelutilaisuuteen, jossa kerrottiin lunastamissuunnitelmasta. Järjestäytymättömistä osakaskunnista kutsun saivat kahden- kolmen suurimman osakaskuntien paikkakunnalla asuvat omistajat. Jos suurimpana osakkaana oli kunta, seurakunta, valtio tai metsäyhtiö, heidän edustajansa mukaan tulo tilaisuuteen tai kantansa suunnitelmaan varmistettiin. Tällaista järjestäytymättömien osakaskuntien mukaan kutsumista on sovellettu hyvällä menetyksellä myöhemminkin. Suurimpia osakkaita kiinnostaa eniten vesialueensa tulevaisuus ja yhdistämistapauksissa isojen osakkaiden kanta saadaan tietää jatkovalmistelua varten.

1.3.3 Toimitusmääräyksiä ja käynnistymisongelmia

Mikkelin maanmittaustoimiston piiri-insinööri antoi ensimmäisen toimitusmääräyksen maanmittausinsinööri Tapio Paakkarille jo 18.9.1980. Toimi-

tukseen kuului Mikkelin maalaiskunnasta peräti 25 osakaskuntaa ja vesialueita 176 hehtaaria (mm. Leinakka, kartat 1-4). (TNo 108590-1, arkistotunnus Mikkeli mlk 40:296-)

Savonlinnan maanmittaustoimistossa toimitusmääräyksen numerolla 205400-9 sai maanmittausinsinööri Jukka Vyyryläinen 19.5.1982. Enonkosken kunnan Koloveden seutua koskevalla toimitusalueella oli kuusi osakaskuntaa, joiden yhteispinta-ala oli 1875 hehtaaria. Luvuista näkyvät läänin eri alueiden maantieteelliset ja osakaskuntien rakenteiden erot. Mikkelin maalaiskunnan Leinkan toimitusalueen järvet olivat pinta-alaltaan pieniä kuten osakaskunnatkin, kun taas Enonkosken toimitukseen kuului reittivesiä ja isompia järviä sekä laajahkoja omistukseltaan epäselviä vesialueita.

Vesitilujärjestelytoimitukset eivät 1980-luvulla edistyneet ensimmäisten toimitusten alkukokouksia ja maastotöitä pitemmälle. Syynä tähän oli osittain 1980-luvun lopun taloudellinen nousu ja siihen liittyvä kiinteistöluovutusten kasvun aiheuttama lohkomisten kysynnän lisääntyminen sekä osittain vesialueiden osakasluetteloiden puuttuminen.

Mikkelin läänin maakuntaliitto oli tilanteeseen tyytymätön ja yhteiskunnallisesti aktiivinen. Se esitti kirjeellään 27.10.1988 maa- ja metsätalousministeriölle Maanmittauslaitoksen sisäistä tehtävien ja päätösvallan siirtoa Mikkeliin, Pieksämäen maanmittaustoimiston perustamista Heinolan tapaan ja määrärahan varaamista henkilöstön palkkaamiseen sekä kaluston hankkimiseen vesitilujärjestelyjen suorittamista varten. Kun kirje ei johtanut miltään osin toivottuun tulokseen, kiirehtimistä jatkettiin vuoden 1989 aikana ministeriön ja maanmittaushallituksen suuntaan. Maanmittaushallituksen pääjohtaja sai Mikkelin lääninhallituksen ja Mikkelin läänin maakuntaliitto ry:n 10.1.1990 lähettämän kirjeen, jossa maaherra ja maakuntaliiton puheenjohtaja sekä toiminnanjohtaja esittivät kunnioittaen, että

"... Maanmittaushallitus tarkistaisi toimintasuunnitelmiaan ja tavoitteiden tärkeysjärjestystä siten, että Mikkelin läänissä säilytettäisiin henkilöstömäärä ainakin entisellään, jolloin vesitilujärjestelyjen hoitamiseksi voitaisiin muodostaa tehokas työryhmä omin voimavaroin.

Edelleen esitetään, että toimitusten ATK-ohjelmat saatettaisiin nopeasti käyttökuntoon ja että työryhmälle osoitettaisiin riittävä ATK- ja mittauskalusto."

Kirjeessä pyydettiin peruuttamaan vuoden 1994 loppuun mennessä suunnitellut henkilöstövähennykset ja mikäli laitos luopuu kaavojen laatimisesta, vapautuvat henkilöresurssit (2 htv) käytettäisiin Mikkelin läänissä vesitilujärjestelyihin.

Maakunnasta lähetetyn kirjeen sekä maa- ja metsätalousministerin kanssa käydyn neuvottelun tuloksena ministeri ilmoitti, että maanmittaushallituksen tulisi omissa suunnitelmissaan muuttaa tavoitteidensa prioriteettia ja lisätä vesitilujärjestelyjen voimavaroja lähivuosina.

Maanmittaushallituksen johto teki vuoden 1991 alussa matkan Mikkeliin. Neuvottelussa todettiin kaavoitustöistä vapautuneita resursseja suunnatun vesitilujärjestelyihin ja työryhmän perustamisesta Mikkeliin. Tilaisuudessa sovittiin myös aloitettujen toimitusten jatkamisesta, koulutustilaisuuden järjestämisestä Mikkelissä ATK-ohjelmien valmistuttua ja suunnitelman laatimisesta niin, että vuodessa aloitettaisiin ja tarkastukseen lähetettäisiin viisi toimitusta. Maastotyöt pyrittäisiin minimoimaan välttämättömiin. Vesijättöjen käsittelyn todettiin hidastavan järjestelytoimituksia. Ne voitaisiin tehdä joko erillisinä toimituksina tai käsitellä "suurpiirteisemmin" järjestelyn yhteydessä. (Lappalainen, P. 1991 s. 1-2)

Mikkelin silloisen maaseutupiirin laatimassa toiminta- ja taloussuunnitelmassa vuosille 1993-1996 muistutettiin alueen omistuksellisista epäselvyyksistä:

"Kalatalouden merkitys maan järvirikkaimmalla alueella korostuu. Virkistyskalastuksen kysyntä ja mahdollisuudet ovat hyvät. Virkistyskalastus on merkittävä osa matkailun ohjelmapalveluna ja sen kysyntä lisääntyy. Monimutkaiset vesialueiden omistussuhteet aiheuttavat ongelmia kalatalouden sekä muiden vesistöjen käyttömuotojen kehittämisessä."

Mikkelin läänin maanviljelysseuran vuonna 1958 tekemästä aloitteesta kului yli kaksi vuosikymmentä lain ja asetuksen voimaan tuloon ja kolmas vuosikymmen toimitusten käynnistymiseen. Läänin itäosissa ongelmaa ei koettu niin suureksi, koska useimmissa tapauksissa osa kalavesistä sijaitsi osakaskiinteistöjen edustalla tai lähistöllä kohtuullisen matkan päässä ja oli näin hyödynnettävissä. Lisäksi osaa hallinnoitiin edelleen "osakalastuskuntina". Kauempana ja muissa kunnissa olevista vesialueista eivät monet tavalliset maanomistajat edes tieneet, mikä kävi ilmi myöhemmin toimituksista tiedotettaessa ja viimeistään alkukokousten yhteydessä.

2 Vesitilusjärjestelytoimitukset

Luvussa esitetään vesitilusjärjestelytoimituksiin liittyviä koulutus- ja ohjelmaratkaisuja, toimitusmenettely- ja toteuttamistavat eri maakunnissa, toimituksen eteneminen eri vaiheineen sekä poimintoja menettelyssä tehdyistä muutoksista. Lopuksi arvioidaan järjestelyjen tuloksia.

2.1 Järjestetty koulutus sekä tietokoneiden laite- ja ohjelmaratkaisut

Vesitilusjärjestelytoimitukset perustuivat eräistä vesitilusjärjestelyistä annettuun lakiin (VTJL 31/1980), siihen myöhemmin tehtyihin muutoksiin sekä vesitilusjärjestelyasetukseen (VTJA 79/1980). Maanmittaushallitus ohjeisti lisäksi toimituksia tekeviä kiertokirjeellä nro 2/83 ”Menettelyistä eräistä vesitilusjärjestelyistä annetun lain (31/80) mukaisissa tilusjärjestelyissä”. Kiertokirjettä valmistelemaan ja vesitilusjärjestelytoimitusten menettelyohjeistoa pohtimaan oli asetettu toimikunta, jonka kokoonpanoon kuului myös maanmittaustoimistojen edustajia.

Vesitilusjärjestelylaki oli rajattu koskemaan Mikkelin läänin alueetta sekä eräitä osia tuolloisista Kymen, Kuopion, Pohjois-Karjalan ja Keski-Suomen lääneistä. Koulutustilaisuuksiin kutsuttiin edustajia kaikista mainituista lääneistä, koska toiminnan laajuutta ja tulevien toimitusten työmäärää oli vaikea tietää ilman aikaisempaa perusteellisempia selvityksiä.

Maanmittaushallitus järjesti maanmittauskonttorien ja maanmittaustoimistojen insinööreille Vesitilusjärjestelypäivät 2.–4.11.1983 Mikkelissä. Päivien ohjelma sisälsi mm. esityksiä toimitusalueen laajuudesta ja rajaamisesta, osakasluetteloiden laatimisesta ATK:n avulla, kartan laatimisesta, arvioinnista sekä asiakirjatuotannosta. (Ohjelma, liite 1 ja osallistujaluettelo, liite 2).

Maaliskuussa 1990 pidettiin Pasilassa vesitilusjärjestelytoimituksen ja -ohjelmiston koulutustilaisuus laissa mainittujen läänien maanmittauskonttorei-

den ylitarkastajille ja kirjanpitäjille sekä maanmittaustoimistojen työryhmille. Toimituksen ATK-ohjelmistot ja maksatukseen sekä lainojen käsittelyyn (YLS =yleinen lainasysteemi) liittyvät yhteydet oli saatu kuntoon ja vesitilusjärjestelytoiminnan esteet niiltä osin poistuneet. (Ohjelma, liite 3 ja osallistujaluettelo, liite 4)

Vesitilusjärjestelyohjelmia käytettiin kahdessa eri tietokoneympäristössä. Työn eri vaiheita oli kuvailtu 20.3.1990 päivätyssä ”Vesitilusjärjestelyohjelmiston käyttöohjeessa”.

HP3000-laitteistolla tapahtui:

- perustietojen tallennus ja muokkaus,
- mahdollinen osakasluettelon laatiminen,
- selitelmiä laatiminen perustiedoista,
- tilitystiedoston muodostaminen ja
- omistajatietojen muodostaminen kiinteistörekisteristä.

HP3000-ohjelmistolta tulostetaan lähtöaineisto ja selitelmat.

VAX-laitteistolle siirretään KERMIT-tiedonsiirto-ohjelman avulla HP3000:lta muodostetut tilitystiedosto ja omistajatiedosto.

VAX-laitteistolla tapahtui:

- omistaja- ja kiinteistötietojen vienti omistajatiedostosta VTJ-relaatiokantaan,
- tietojen muokkaaminen,
- tilikirjan laatiminen tilitystiedostosta,
- lainatiedoston muodostaminen YLS:ä (yleinen lainasysteemi) varten ja
- maksutiedoston muodostaminen Postisäästöpankin maksujärjestelmää varten.

VAX-laitteilla saadaan tulosteet tilikirjasta ja luettelo lainoista sekä saatavista maksuista. Lopuksi lainatiedosto siirretään YLS:iin ja maksutiedosto PSP:hen. Tietoja voidaan myös suoraan viedä YLS:iin ja muokata niitä.

Koulutustilaisuuksien välissä 1980-luvun loppupuolella maanmittaustoimistot olivat vahvistaneet suurimman osan yhteisten vesialueiden osaksluetteloista. Työ edisti vesitilusjärjestelyjen käynnistymistä. Jaon täydentämistoimitukset Savonlinnan ympäristössä ”paljastivat” osakskuntien aikaisemmin selostetun rakenteen ja vesitilusjärjestelyn tarpeen ongelmineen.

Maanmittauskonttorin osaksluetteloiden laatimistyö oli perusteellista. Vain kerran jouduin selvittämään ongelmallista vesioikeudellisen kylän rakennetta. Enonkosken vesialueissa olivat mukana myös rantasalmelaiset osakkaat, mutta Rantasalmen

puolen alueista puuttuivat enonkoskelaiset osakskiinteistöt. Kirjallisia lähteitä ratkaisun perusteiksi ei löytynyt ja päätös perustui asianosaisten kuulemiseen, kalastuskuntien vanhoihin pöytäkirjoihin sekä muutamien toimituskarttojen merkintöihin.

Vuoden 1991 alussa tapahtuneen Maanmittaushallituksen johdon vierailun yhteydessä sovittu koulutus järjestettiin Mikkelissä 18.4.1991. Pääesiintyjänä oli maanmittausinsinööri Pekka Ylinen Jyväskylän maanmittaustoimistosta. Hänen valmistelemansa toimitus oli kokouksineen pisimmällä. Muut saivat tilaisuudessa tietoa Keski-Suomen kokemuksista ja yli 15 vuotta kestäneet järjestelyt alkoivat edetä.

MAANMITTARIN MATKASSA
Osuus yhteisiin vesiin

TÄSSÄ KIINTEISTÖREKISTERIOTTEESSA LUKEE, ETTÄ TILALLAMME ON OSUUS YHTEISIIN VESIALUEISIIN. MITÄ SE TARKOITTAJAA JA MISSÄ VEDET OVAT?

KIINTEISTÖNNE TUNNUKSELLA LÖYDÄMME YHTEISTEN VESIEN SIJAINNIN JA OSUUDEN SUURUUDEN.

TUOSSA ON VESIALUE, JOHON MEILLÄ ON OSUUS, SUURUUDeltaan 0,000003!

VIRKAILIJA SANDI, ETTÄ VOIDAAN OLLA PÄÄTTÄMÄSSÄ VESIALUEEN HOI-DOSTAKIN!

KATSOI NETISTÄ VIELÄ MISTÄ SAA KALASTUSLUVAT JA PYYDYSMERKIT.

Vesialueista lähes puolet ja sisävesialueista noin 90 prosenttia on kahden tai useamman kiinteistön yhteisiä. Osakskiinteistöt ja osuuksien suuruudet käyvät ilmi osaksluettelosta. Osaksluettelot on laadittu useimmista yhteisistä vesialueista.

Osakskiinteistöjen omistajat muodostavat osakskunnan, jonka toimintatavoista on säädetty yhteisluelaissa. Osakskunta hoitaa järjestäytyneenä entisen kalastuskunnan tehtävät.

Maanmittaustoimistoista on saatavissa vesialueista erilaisia karttatulosteita ja osaksluetteloita. Osakskunnan kokousten järjestämiseksi ja koollekutsumiseksi toimistosta saa myös tietoja osakskiinteistöjen omistajista osoitteineen.

2.2 Toimituskokemukset eri maakunnista

Jo hallituksen esityksessä todettiin järjestelytoiminnan tarvetta tulevan olemaan eniten Mikkelin läänissä sekä vähäisessä määrin eräissä osissa Kymen, Kuopion, Pohjois-Karjalan ja Keski-Suomen läänejä. Vireille tulleet toimitukset jakaantuivat kunnittain

kartan 7 mukaisesti. Kuntaliitosten takia Mikkelissä on luvut (Mikkeli) 1, (Anttola) 1 ja (Mikkelin mlk) 20 sekä Pieksämäellä (Pmk) 1, (Pmk mlk) 1 ja (Virtasalmi) 2. Useiden kuntien vesialueita käsittelevät järjestelyt on sijoitettu siihen kuntaan, mistä toimituksen vesialueita oli eniten. Näin mm. Hankasalmi ja Rautalampi eivät saaneet toimitusmerkintää,

vaikka niiden vesialueita oli järjestelyissä myös mukana.

Mikkelin läänissä tuli vireille hieman yli sata toimitusta, Kymen läänissä 35 (Kymenlaakso 15 ja Etelä-Karjala 20), Keski-Suomen ja Kuopion lääneissä kummassakin yksi, yhteensä koko maassa 139 toimitusta.

2.2.1 Kymenlaakso

”Kymen läänin maanmittauskonttori laittoi Kymenlaaksossa vireille tarveselvityksen perusteella useita toimituksia, joista merialueita koskevat neljä jäivät kannatuksen puuttuessa sikseen”, muistelee tuolloinen toimitusinsinööri Kauko Viitanen. Kannatuksen puute tarkoitti käytännössä asianosaisten määrätietoista toimituksen vastustamista suurten lunastuskorvausten pelossa. Eräissä sikseen jätetyissä tapauksessa lunastus olisi vienyt lähes kaikki osakaskunnan merialueet, jotka olisivat siirtyneet lunastavalle osakaskunnalle. Kummankaan osakaskunnan puolelta järjestelyä ei pidetty järkevänä ja toimitusmiehet olivat asiasta samaa mieltä. Toimitus jäi sikseen.

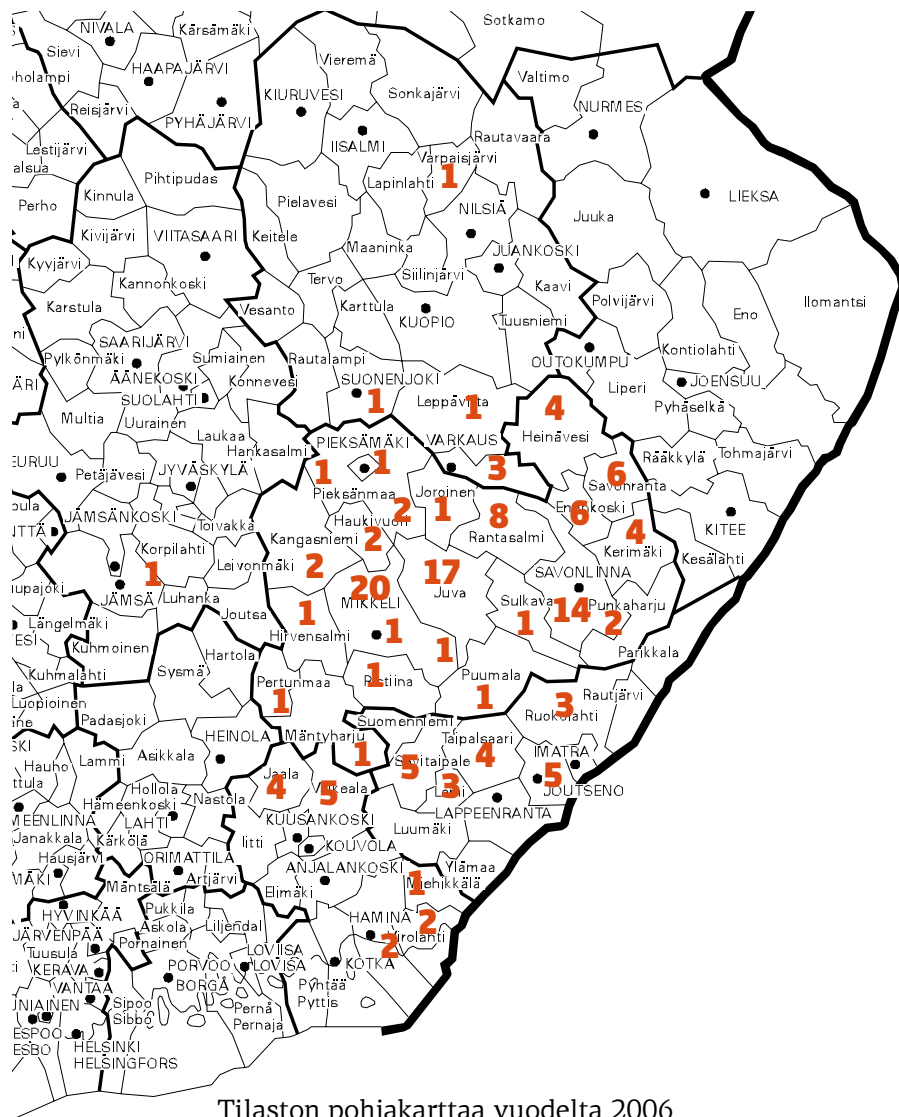
Pohjois-Kymenlaaksossa Jaalassa vireille tuli neljä toimitusta, jotka kaikki toimitusmiehet jättivät maanmittausinsinööri Olli Mustosen johdolla sikseen. Valkealassa käsiteltiin viittä toimitusta, joista kolme toimitusmiehet jättivät sikseen, yhdessä tehtiin alle viiden hehtaarin vesialueen lunastus ja viidennessä ongelma ratkaistiin käymällä epäselvä ja rekisterikartoilta puuttuva raja ja määräämällä vesialueelle lunastuskorvaus (arkistotunnus 909:2002:26). ”Vesialueiden osakaskunnat eivät olleet sikseen jätetyissä toimituksissa kiinnostuneita mistään järjestelyistä”, muistelee Olli Mustonen.

(Katso myös 2.4.1 MO:n tuomio Päivilän jakokunnasta)

2.2.2 Etelä-Karjala

Etelä-Karjalassa tuli vireille parisenkymmentä vesitilusjärjestelytoimitusta Joutsenossa, Lemillä, Ruokolahdella, Savitaipaleella ja Taipalsaarella. Lunastettavien palstojen pinta-alat liikkuivat yhdestä

Kartta 7. Vireille tulleet vesitilusjärjestelytoimitukset maakunnittain/kunnittain.

Tilaston pohjakarttaa vuodelta 2006

200 hehtaariin. 2000-luvulle tultaessa vesialueiden yhdistämisistä toteutettiin toimitusten yhteydessä mm. Joutsenon Karsturannassa neljän varsin erikokoisen (9 ha + 24 ha + 104 ha + 2170 ha) osakaskunnan osalta sekä saman kunnan Jänhiälän kylässä kahden yhteisen vesialueen kesken (237 ha + 2370 ha). Lunastuskorvaukset määriteltiin pääomittamalla vesialueista saatuja vuokratuottoja. Valtio maksoi tukemisvaroista lunastuskorvaukset korvausten saajille. Suurin hälinä nousi vasta siinä vaiheessa, kun maksuja alettiin periä maksuvelvollisilta kiinteistönomistajilta takaisin valtiolle.

Toimituksissa lunastettiin myös vesijätöalueita rantakiinteistöihin, perustettiin venevalkamia ja

kunnan rajojen sijaintiinkin kajottiin. Kaikki maakunnan toimitukset teki maanmittausinsinööri Timo Kunnas.

2.2.3 Keski-Suomi ajoi karille

Keski-Suomen tarveselvitys antoi toimituskohteeksi Jämsän ja Korpilahden seudun ja käsitti pääasiassa Päijänteen vesialueita. Maanmittausinsinööri Pekka Ylinen lähti ongelmaa ratkomaan 1990 -luvun alussa. Lähtötilanne oli vaikea, koska lunastettavat pinta-alat olivat suuria. Tarveselvitysalue oli tarkoitettu käsitellä neljässä–viidessä toimituksessa, joista ensimmäinen sai numeron 116310. Useat vesialuetta luovuttamaan joutuvat maanomistajat vastustivat toimitusta. Toimitus kuitenkin tehtiin ja lunastushinnat kohosivat korkeiksi. Toimituksesta valitettiin ja maaoikeus päätti, että järjestely tulee tehdä vain niiden tilojen osalta, jotka siihen suostuvat. Toimitus palautettiin toimitusmiehille.

Uudessa käsittelyssä toimitusmiehet katsoivat, että toimitusta ei voida järkevästi tehdä vapaaehtoisuuden pohjalta. Toimitus jätettiin sikseen ja kun päätöstä ei kukaan moittinut, se sai lainvoiman. Uusia vesitilusjärjestelytoimituksia ei sittemmin Keski-Suomessa enää laitettu vireille.

2.2.4 Kuopion läänin vesialueilla ei todettu järjestelytarvetta

Kuopion läänin tarveselvityksestä ei ole jälkipolville kerrottavaa. Kuopion läänin lääninmaanmittausinsinööri Pentti Kankkunen oli ollut Eduskunnan laki- ja talousvaliokunnan kuultavana 1979 ja läänin edustajat osallistuivat Maanmittaushallituksen järjestämään koulutukseen. Maanmittausinsinööri Jukka Rissanen muisteli tehneensä yhden erillistä vesijättöä koskevan lunastuksen Varpaisjärven kunnan alueella vesitilusjärjestelylain säännösten perusteella. Muilta osin läänin maanmittarikunta lienee yhteisesti todennut, ettei laki anna aiheita enempiin toimenpiteisiin. Mahdollisesta tarveselvityksen tekemisestä ei ole säilynyt aineistoa.

2.2.5 Pohjois-Karjalassa hiljaista

Pohjois-Karjalan tarveselvitys ei johtanut vesitilusjärjestelytoimituksiin. Maakunnan yhteisten vesialueiden koko ja osakaskuntarakenne näyttää tilastojen perusteella olevan Suomen parhaita. Kylien yhteisiä vesialueita on 250–260 osakaskuntaa, joiden keskikoko on yli 1200 hehtaaria (Puhakka J. 2003. s. 15)

Pohjois-Karjalassa pidettyjen alueellisten toimitusten jälkeen alle 10 hehtaarin kokoluokassa oli yli 550 yhteistä vesialuetta. (Salminen M. 2012 s. 30)

2.2.6 Mikkelin läänissä toimitusten painopiste

Laki välirajasta vedessä oli määrännyt kylien väliset vesirajat viipymättä käytäviksi. Suomen muissa osissa rajankäynnit on tehty isojaon jälkeisen kyläjaotuksen mukaan. Etelä-Savossa vesipiirirajati on käyty ennen isojakoa vallinneen kyläjaotuksen ja nautinnan mukaan. Läänin länsiosissa osa vesioikeudellisista kylistä sai vesipalstansa hajanaisesti entisten arviomaidensa edustalta erillään osakaskiinteistöistä. Läänin itäosissa vesialueet asettuivat osakaskiinteistöjen edustalle, mutta saattoivat sijaita eränautintoihin perustuen 20–60 kilometrin päästä toisistaan.

Eräs syy Etelä-Savon poikkeavaan menettelyyn voisi mielestäni olla kalastuksen suurempi merkitys väestön toimeentulolle. Kalastus tarjosi ympäri vuoden vaihtelua ruokapöytään eikä kaukanakaan olleista, mutta saalisvarmoista kalapaikoista haluttu luopua.

Mikkelin läänin itä- ja länsiosien eroavuudet saattaisivat olla Turun rauhan 1743 seurauksia. Savonlinnan ympäristö kuului 1743–1812 ”Vanhan Suomen” alueeseen, jossa isojat käynnistyivät vasta vuonna 1828 annetun asetuksen perusteella. Toimituskäytäntö ei sisältänyt etäpalstojen vaihtoa lähemmäksi, minkä osoituksena jakotoimet Viipurin läänissä edistyivät nopeammin kuin missään muussa läänissä. (Huhtamies, M. 2008 s. 230–233)

Vesitilusjärjestelytoimitusten painopiste sijoittui Etelä-Savon maakuntaan, jossa järjestelytarve oli suurin. Mikkeliin tuli vireille 50 toimitusta, joista kaksi (Kangasniemellä ja Pertunmaalla) toimitusmiehet maanmittausinsinööri Seppo Karpin johdolla jättivät sikseen. Savonlinnassa tehtiin 53 vesitilusjärjestelytoimitusta Jukka Vyyryläisen ja Olli Jokisen 1980-luvun alussa aloittaessa ja Pekka Vilskan myöhemmin jatkaessa toimitukset loppuun.

Savonlinnan toimituksissa käsiteltiin maakunnan vesialueista noin kolmannesta Toimitusten kokonaispinta-ala (yli 200.000 ha) on arvioitua suurempi, koska yhdistämisten alettua joitakin osakaskuntia on mukana luvussa useampaan kertaan. Toimitukset ulottuivat myös osakaskuntarakenteesta johtuen Keski-Suomeen Hankasalmelle sekä Poh-

jois-Savon suuntaan Leppävirralle, Rautalammelle ja Suonenjoelle. Savonlinnasta tehtyjen toimitusten keskipinta-ala kohosi lähelle 4.000 hehtaaria, mihin sisältyvät lukua korottavana tekijänä ennalleen jätettyjen osakaskuntien pinta-alat.

2.3 Toimituksen kulku ja vaiheet

2.3.1 Toimitusmääräys, toimitusalue ja toimitusmiehet

Maanmittauskonttori/- toimisto antoi toimitusmääräyksen saatuaan kunnan lausunnon. Vesitilusjärjestelytoimitusten menettelyohjeistoa pohtinut toimikunta oli todennut, että yhdessä toimituksessa tulisi yleensä olla järjesteltäviä tiluksia korkeintaan tuhat hehtaaria.

Ensimmäisissä toimituksissa toimitusalueisiin ei tehty juurikaan muutoksia. Kaikki rajauksen sisällä olevat vesialueet otettiin lunastamissuunnitelmaan mukaan. Vieraat vesialueet esitettiin lunastettavaksi, jos ne olivat toisten vesioikeudellisten kylien osakskiinteistöjen edustalla (Kartta 3). Osakaskunta jäi ennalleen, jos edellytyksiä lunastukseen ei katsottu olevan.

Vesioikeudellisten kylien rakenteesta johtuen (Kartta 5) toimitusmenettely muutettiin Savonlinnan seudulla osakaskuntakohtaiseksi. Alkuvaiheen toimituksissa, joissa osakskiinteistöjä ja vesialueita oli kolmessa kunnassa (mm. Makkolan jakokunta), samoille osakkaille lähetettiin vuorotellen kokouskutsut jopa kuuteen kertaan (alku- ja loppukokous) aina sen mukaan, missä kunnassa sijaitsevaan vesialueyksikköön toimitus kohdistui. Tilien käsittelyn ja asiakkaan kannalta menettely oli hankala. Kiinteistö saattoi ensin olla kahdessa toimituksessa saamassa lunastuskorvauksia ja sitten kolmannessa, jossa omassa kunnassa oleva vesialue sijaitti, kiinteistö joutui maksamaan. Vasta tuolloin selvisi, miten osakkaalle kokonaisuudessaan kävi, kun saamiset ja maksamiset yhdistettiin. Menettely oli monivaiheinen ja mutkikas. Eräs rantasalmelainen kiinteistön omistaja kuvasi asiaa Savonrannalla pidetyssä toimituskokouksessa toimitusinsinöörin tiedusteltua, onko arviointiperusteiden osalta jotain kysyttävää tai huomauttamista.

”En ymmärrä lainkaan, mitä minun pitäisi sanoa siihen, ovatko arvioinnissa käytetyt arvot liian korkeita tai liian alhaisia. Kun Rantasalmella olevia vesialueita käsitellään parin vuoden kuluttua, niin lopputulos selviää vasta silloin.”

Toimitusmenettelyä muutettiin siten, että ensin eri toimitusten tilejä yhdistettiin maksatusmenettelyn yksinkertaistamiseksi. Myöhemmin toimitusalueet muodostettiin niin, että saman osakaskunnan vesialueet käsiteltiin samassa toimituksessa, olivatpa ne missä päin maakuntaa tahansa tai naapuritoimistojen alueilla. Näin kiinteistön omistaja loppukokouksesta poistuessaan tiesi, oliko hän joutunut maksuvelvolliseksi vai oliko kiinteistö lunastuskorvauksen saajana. Menettelyssä ongelmana oli saada edes muutama osakas tulemaan naapurikuntaan tiedotettuun toimituskokoukseen.

Tarveselvitysten mukaan reilulla viidenneksellä osakaskunnista oli vesialueita ja osakskiinteistöjä useamman kunnan alueella yli 20 kilometrin päässä toisistaan. Sen perusteella työ jatkuisi Savonlinnan seudulla ainakin vuosikymmenen verran, joten uskottujen miesten esteellisyyksymykset selvitetiin etukäteen. Toimitusten erityispiirteistä johtuen näytti tarkoituksenmukaiselta, että samoja uskotuja miehiä käytettäisiin mahdollisimman usein. Aikaisemmin tehdyt arviointiratkaisut heijastuivat seuraaviin viereisiä osakaskuntia tai samaa järveäkin käsitteleviin toimituksiin. Jatkotoimituksissa samat arviointiperusteet olivat välttämättömät, kun mukaan tuli aikaisemmissa toimituksissa käsiteltyjä vesialueita. Jos kutsukirjeitä lähetetään lähes joka toimituksessa yli 500 ja kokoukseen paikalle tulee 30–70 henkilöä, uuden jäävittömän uskotun miehen löytämisen ja paikalle saapumisen odottelu on kokousväelle kohtuutonta. Kiinteistöjä omistavia lähisukulaisia ei saanut olla Punkaharjun ja Kerimäen kunnista Kangasniemelle, Hankasalmelle ja Suonenjoelle asti ulottuvalla alueella. Uskotun miehen kalastusharrastus olisi eduksi ja samoin asuinpaikan sijainti Savonlinnan toimipisteen läheisyydessä toimitusmatkoille lähdeittäessä.

Ensimmäisten 30–40 toimituksen uskottuina miehinä toimivat ”karjalaissiirtolaisten” perilliset; joista toinen oli pitkäaikainen kalastuskunnan esimies, jonka osakaskunnalla ei ollut vesitilusjärjestelytarvetta sekä toinen kalastusta harrastava maanviljelijä, jonka omistamalla tiloilla ei ollut osuutta mihinkään yhteiseen vesialueeseen (oikeus oli varsin monilta siirtolaistiloilta evätty).

2.3.2 Alkukokouksen tiedottaminen ja kalastuskuntien esimiestieto-ongelmat

Vesitilusjärjestelytoimituksen alkukokouksesta tiedotetaan sanomalehdessä sekä kaikille osakaskiinteistöjen omistajille lähetettävillä kutsukirjeillä. Lehtikutsu sisälsi kaikki käsiteltävät yksiköt ja suoritettavat toimenpiteet (Liite 5). Osakkaille postitetuista kutsuista tuli pitempiä, koska niissä kerrottiin ehdotus osakaskuntakohtaisesta lunastamissuunnitelmasta.

Omistaja- ja osoitetietojen tarkastaminen useita satoja ja jopa paria tuhatta kiinteistöä käsittävissä toimituksissa osoittautui varsin työlääksi ja aikaa vieväksi. Muutamassa tapauksessa tehtiin myös käytössä olevan omistaja- ja osoiteaineiston laatu koskevia selvityksiä vastaisen työmäärän arvioimiseksi. Yhteistyö seinän takana olevan verotoimiston kanssa hyödytti Savonlinnassa molempia osapuolia.

Kirjeet lähetettiin osoitetarra- menetelmällä, jossa tarra liimattiin kirjekuoreen ja sisälle kopioitiin kokouskutsu sekä lyhyt esite vesitilusjärjestelytoimituksesta (Liite 6) ja loppuvaiheessa kartta yhdistämisehdotuksesta.

Alustava lunastamissuunnitelma oli eri osakaskunnilla erilainen. 2000-luvulla alettiin laatia osakaskuntakohtaisia kokouskutsuja, joissa osakaskiinteistön yhteinen alue oli lihavoitu ja ”rajauslaatikon” sisällä. Menettely helpotti asiakaspalvelua omistajan soittaessa ennen kokousta ja tiedustellessa, mitä toimituksessa tapahtuu. Kutsusta kävi ilmi se osakaskunta, mihin soittajan kiinteistö kuului ja hän sai nopeasti oikeaa tietoa. (Liite 7) Suurimassa Naakkima-järveä ja sen ympäristön vesialueita Hankasalmella, Kangasniemellä, Mikkeliissä ja Pieksämäellä käsittelevässä toimituksessa (n:o 2008-269359) loppukokousta tiedotettaessa lähetettiin ennätyskelliset 2.465 kutsukirjettä. Jos osakkaalla oli useampia kiinteistöjä eri osakaskunnissa, osakaskuntakohtaiset kutsut pyrittiin kokoamaan samaan kuoreen. Metsähallituksen ja suurimpien metsäyhtiöiden kirjekuorissa saattoi parhaimmillaan olla puolisenkymmentä hieman erilaista kokouskutsua.

Tiedottamisesta ei enää 2000-luvulla huomautettu, koska lähes jokaisesta toimituksen alkukokouksesta oli myös juttu maakunta- tai paikallislehdessä. Kokouskutsun lisäksi lehdistölle oli varattu tiivistelmä kokouksessa esitettävästä diasarjasta. Etelä-Savon Radion toimitus oli aktiivisesti mukana tiedottamisessa. Kolmen laajan järviakohtaisen osakaskunnan syntyminen Rantasalmelle ylitti myös television uutiskynnyksen.

Kalastuskuntien esimiesten tietojen osalta maksettiin oppirahoja jatkuvasti. Kalastushallinnolta saaduista henkilö- ja osoitetiedoista vanhimmat olivat ”RYSÄ-rekisterin” perustamisajoilta 1980-luvun alkupuolelta. Harmittavan monessa kalastuskunnassa muutosten ilmoittaminen ja sen seurauksena tietojen päivittäminen oli jäänyt tekemättä. Usein esimiehen korkean iän tai kuoleman takia myös kalastuskunnan toiminta oli vähitellen hiipunut.

Alkukokouksessa osakaskunnan yhteyshenkilöitä (=kalastuskuntien esimiehiä) tarkastettaessa osoitetietojen puutteellisuudet johtivat molemminpuoliseen vaivautuneisuuteen. Maanmittaustoimisto oli lähettänyt kutsukirjeitä jo useita vuosia sitten kuolleille esimiehille, ja kalastuskuntien edustajat ymmärsivät ilmoituksen lähettämisen unohtuneen. Asiantilan korjaamiseksi osakaskuntien yhteyshenkilöt tarkastettiin yhteistyössä kalataloushallinnon kanssa ja käsiteltiin osakaskunnille ennen alkukokousta pidetyissä tiedotustilaisuuksissa. Rekisterin parantaminen alkoi toimituksiin tulevista osakaskunnista ja jatkui myöhemmin kaikki Etelä-Savon kalastusalueet käsittäväksi JAKO-tietojärjestelmän päivitykseksi, josta hyötyvät nyt asiakaspalvelu sekä toimitusinsinöörit.

2.3.3 Maastotyöt ja arviointikatselmukset

Savonlinnan ympäristössä tehty ensimmäinen toimitus käsitteli Enonkosken kunnassa olevia rantasalmelaisen osakaskunnan vesialueita nykyisen Koloveden kansallispuiston alueella ja sen lähiympäristössä. Toimitusalueella oli Suomen valtiolla merkittävä metsäomaisuus ja sen perusteella metsähallitus oli myös kantanut kalastuslupamaksuja tilojensa edustalla olevilta tunnuksittomilta vesialueilta. Toimituksen alkukokouksessa ilmeni, ettei valtion omistukselle ollut perusteita ja luvanmyynti keskeytyi useammaksi vuodeksi, kunnes toimitus oli saanut lainvoiman.

Pitkäaikaisen ja vaikeasti lähestyttävän sekä ratkaistavan ongelman muodosti Enonkoskelle ulottuva Heinäveden vesipiirirajankäynti, jonka kihlakunnanoikeus oli vahvistanut vuonna 1915, mutta joka näytti toimituskartan ja pyykkiselityksen (arkistotunnus Heinävesi 1:11b- sek) mukaan jääneen pahasti kesken kunnan etelä- ja itäosissa. Maastokatselmuksissa ei löytynyt yhtään toimituksessa rakennettua rajamerkkiä. Koloveden alueella tehty vesitilusjärjestelytoimitus oli maastotöiltään laajin ja vaativin, minkä yhteydessä määriteltiin ensin osakaskuntien väliset rajat ja rakennettiin rajamerkit. Loput puuttuvat rajat Heinävedelle käytiin erillisenä toimituksena vasta 2000-luvulla.

Myöhemmissä toimituksissa ei uusia rajoja muodostettu eikä montaakaan rajankäyntiä tarvittu. Yhdistämismahdollisuuden tultua mukaan tarpeettomaksi käyneitä rajoja alkoi poistua.

Pienempien vesialueiden arviointi tehtiin pinta-alaperusteisena. Niiden osalta toimitusinsinööri suoritti arviointikatselmuksen keväällä aloitetuissa toimituksissa alkukesästä ennen juhannusta ja loppukesästä aloitetuissa toimituksissa syksymmällä. Katselmut eivät muuttaneet alustavaa arviointia, mutta niillä varmistettiin, ettei järvissä tai lammisissa ollut mitään tavanomaisesta poikkeavaa esimerkiksi veden laadun, mataluuden tai umpeen kasvun osalta.

2.3.4 Alkukokouksen järjestelyt

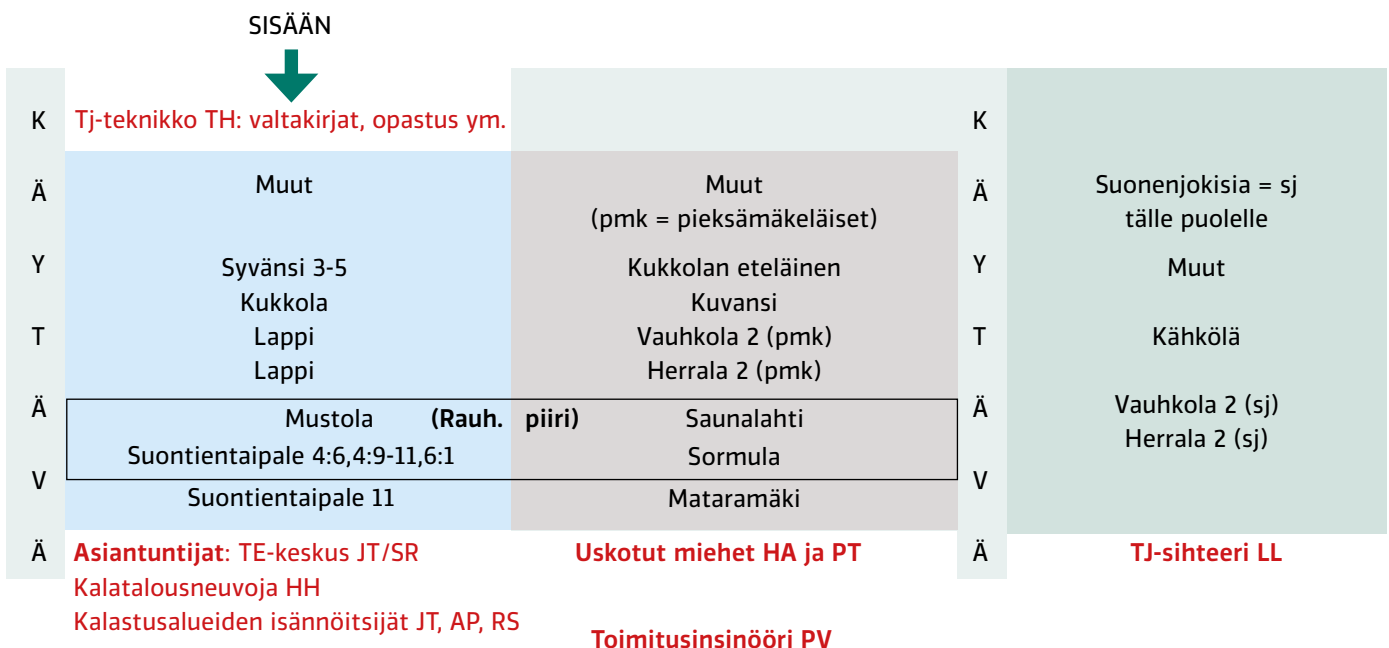
Kun kutsukirjeitä lähetetään useita satoja tai jopa pari tuhatta, kokoukseen osallistuvien lukumäärä nousi toimitusmiesten veikkauskohteeksi. Uuteen kuntaan siirryttäessä asianosaisten kiinnostus oli suurempi ja alkukokouksiin osallistuminen runsaampaa toimituksen erikoisuuden takia. Seuraavissa toimituksissa osallistujien määrä vakiintui 30–40 henkilöön. Toimitusten kasvaessa asianosaisten määrä alkukokouksissa kohosi 50–70 henkilöön.

Lähikuntien valtuustosalit ja seurakuntatalojen kokoontumistilat tulivat tutuiksi. Kerimäellä kokeilimme osakaskunta- ja osakaskiinteistömäärältään poikkeuksellisen isossa toimituksessa kahden peräkkäisen alkukokouksen menettelyä, kun käytettä-

vät tilat olivat rajalliset. Kokeilu jäi viimeiseksi, kun jälkimmäisessä kokouksessa etupenkkiin ilmestyi toistakymmentä samaa henkilöä kuin aikaisemmassa kokouksessa, ja esitykseni oli lähes sama lunastamissuunnitelmaa lukuun ottamatta. Asia korjaantui jatkossa toimitusalueita pienentämällä sekä ennakotiedottamista lisäämällä.

Kokouksen osallistujat järjestettiin istumaan osakaskunnittain. Jos osakaskunta oli järjestäytynyt, niin osakaskunnan puheenjohtajaa pyydettiin kokoamaan ”joukkonsa” ympärilleen osakaskunnalle varattuun paikkaan. Kokoustilan ovella koottiin valtakirjat ja samalla opastettiin oman osakaskunnan luo. Kun kokouskutsu oli laadittu osakaskunnittain, menettelystä oli apua myös kokousjärjestelyissä. Järjestäytymättömissä osakaskunnissa osakkaat tutustuivat toisiinsa ja ratkoivat heille läheisiä vesialueiden käyttöön liittyviä ongelmia tarvittaessa neuvottelutaukojen aikana. Kun yhdistämisiin liittyvät osakaskuntien kokoukset jatkokokouksissa tulivat ajankohtaisiksi, osakkaat ainakin pintapuolisesti tunsivat jo alkukokouksen perusteella toisensa ja olivat aiheesta keskustelleet. Hetkellisiä sijoittumisvaikeuksia oli vain niillä asianosaisilla, joiden omistamien monien kiinteistöjen osuudet olivat useissa yhteisissä alueissa.

Sidosryhmäyhteistyön vakiintuessa olivat alkukokouksissa paikalla vähintään kalastushallinnon edustaja Etelä-Savon TE-keskuksesta (nyk. ELY-keskus), kalatalouskeskuksen kalatalousneuvoja sekä kalastusalueiden isännöitsijät.

Kuva 1: Suunnitelma kokouksen istumajärjestykseksi Pieksämäen Kanttila-saliin

2.3.5 Toimituskartta ja vesijätöt

Tilusjärjestelyyn otettavista tiluksista on laadittava kartta (VTJA 5 §).

Järjesteltäessä vain vesitiluksia toimituskartta laaditaan peruskartta-aineistoa hyväksikäyttäen yleensä mittakaavassa 1:10 000. Mikäli toimituksessa järjestellään myös vesijättöjä, on kartta niiden osalta laadittava edellä mainittua suuremmassa mittakaavassa. (Kiertokirje 2/83)

Toimituskartta laadittiin ohjeistuksen mukaisesti rekisterikartasta jäljentämällä sekä täydentämällä maastokartan tarpeellisilla tiedoilla mittakaavassa 1:10.000. Pinta-aloina käytettiin JAKO-tietojärjestelmän käyttöönoton jälkeen palstapinta-aloja, koska rekisteripinta-alat perustuvat vanhaan mittaus- ja karttamateriaaliin ja joiltakin rekisteriyksiköiltä puuttuivat kokonaan.

Pienten saarten ja luotojen käsittely tarkentui, kun rekisteröidyistä toimituksista tiedusteltiin järjestelyissä mukana olleiden saarten omistuksia. Aluksi saaria ei otettu omiksi kuvioikseen eikä käsitelty arvioinnissa, elleivät asianosaiset kokouksessa niistä erikseen kysyneet tai niitä maininneet. Pienten saarten ja luotojen katsottiin kuuluvan niiden vähäisen pinta-alan perusteella vesialueen osakaskunnalle, vaikka selkeää merkintää ei pöytäkirjassa ollutkaan. Myöhemmissä toimituksissa merkittävämmät saaret ja luodot arvioitiin ja asiaa täsmennettiin merkinnällä, jossa ”toimitusmiehet päättivät, että ne pienet saaret ja luodot, joita ei tässä toimituksessa ole erikseen mainittu luetaan vesialueen osakaskunnan alueiksi ja sisältyvät vesialuepinta-alaan”.

Eräässä alkukauden toimituksessa yksilöimättä jääneet hieman suuremmat saaret käsiteltiin myöhemmin saman osakaskunnan vesijättöjen yhteydessä. Eri kuntiin järjestelyissä muodostettujen osakaskuntien edustajat olivat hyvässä yhteisymmärryksessä sopineet niiden arvoista, mitkä toimitusmiehet vahvistivat ja asia tuli tileissä hoidetuksi kuntoon.

Vesijättöjen käsittely, mikäli niitä kerrottiin toimitusalueen järvissä esiintyvän, jätettiin Etelä-Savossa järjestelyjen ulkopuolelle omiksi toimituksikseen. Ratkaisu osoittautui toimitusten aikataulullisista syistä onnistuneeksi, vaikka ”vieraan osakaskunnan” kapea vesijättökaistale kiinteistön ja oman osakaskunnan vesialueen välissä voi aiheuttaa sekaannuksia ja unohtuakin, mitä kauemmas vesijättöjen käsittely lykkääntyy. Ilman vesijättöjäkin ratkaisujen löytäminen vesitilusjärjestelytoimituksiin sisälsi riittävästi ongelmia. Vesijättöjen käsittely olisi tarkempine arviointikatselmuksineen ja maastotöineen laajentanut toimitusta

kaksinkertaiseksi, mikä muutamassa toimituksessa tuli todetuksi. Vesitilusjärjestelytoimituksessa esiin noussut yhdenkin saaren tai pienen lammen omistuksen selvittäminen siihen liittyvine arkistotutkimuksineen hidasti laajan toimituksen etenemistä huomattavasti oikeuskäsittelyn aiheuttamaa mahdollista viivettä unohtamatta.

2.3.6 Arviointikäytännöstä

Lunastetusta alueesta on suoritettava täysi korvaus (VTJL 17 §).

Vesialueiden arviointia on käsitelty kiertokirjeessä 2/83, Maanmittaushallituksen 12.1.1982 päätöksessä ja toimistoinsinööri Aulis Tenkasen laatimissa ”Vesitilusjärjestelyjä koskevissa arviointiohjeissa”, kalatalouskonsulentti Veikko Pulkkinen vesitilusjärjestelypäivillä marraskuussa 1983 pitämässä esityksessä ”Vesialueiden ja vesijättöjen arviointi” sekä Taru Järvisen joulukuussa 1983 valmistuneessa diplomityössä ”Selvitys vesialueiden arvosta vesitilusjärjestelyjä varten”.

Vesitilusjärjestelylakia valmisteltaessa oli katsottu, että vesitilusten lunastusarvioinnin tulisi perustua yleensä vesialueiden tuottoon. Kiertokirje totesi saman asian ja jatkoi, ”ellei vesitiluksilla ole tuottoarvoa korkeampaa kauppa-arvoa”. Tenkasen esityksessä kuten lähes kaikissa muissakin lähteissä kerrottiin ja toimitusten yhteydessä todettiin, ettei vertailukelpoisia vesialuekauppoja yleensä löytynyt. (Tenkanen, A. 1982 s. 2)

Pulkkinen oli kuullut esityksensä pohjaksi myös Keski-Suomen, Kuopion, Kymen, Mikkelin ja Pohjois-Karjalan kalastuspiirejä sekä samojen maakuntien kalastuskeskusten neuvotia ynnä Kalatalouden Keskusliittoa ja päätyi ”pitämään käyttökelpoisimpana vesitiluksen arviointia tapauskohtaisesti kalastuksen nettotuoton menetyksen mukaan”. Pulkkinen esitti pohdittavaksi myös mahdollisuutta käyttää vesioikeudellisten toimitusten tapaan avustavaa virkamiestä, joka tekisi toimitusmiehille tapauskohtaisesti esityksen vesitiluksen lunastushinnasta tai vaihtoehtoisesti käyttää kalatalouden asiantuntijaa ainakin niissä tapauksissa, joissa lunastushinnan arvioiminen tuottaa vaikeuksia. Menettely saataisi nopeuttaa ja helpottaa toimitusmiesten työtä. (Pulkkinen, V. 1983 s. 5-6)

Pienet järvet ja lammet arvioitiin vesistön koon mukaan < 1 ha 17 €/ha, 1 – 5 ha 25 €/ha, 5 – 20 ha 34 €/ha ja > 20 ha 42 €/ha, koska niiden kalataloudellinen merkitys isojen järvien maakunnassa oli vähäinen.

Lähes kaikissa maakunnissa ensimmäiset toimitukset joutuivat maa- ja vesioikeuden tutkittaviksi ja osa korkeimman oikeuden muutoksenhakulupakäsittelyyn.

Rantasalmelainen luovuttajaosakaskunta valitti ensin maa- ja metsätalouden Enonkosken Kolovedellä vuonna 1995 lopetetusta toimituksesta ja piti lunastettujen vesialueiden arvoa liian alhaisena sekä jatkoi valitusta edelleen korkeimpaan oikeuteen. Kun ratkaisu pääomitusprosentista (5 %) ja kansallispuiston moottorivenekiellon aiheuttamasta alennuksesta (50 mk/ha) oli saatu, toimitusmiehillä oli selvä taso jatkaa arviointia. (KKO:1997:2423)

Kolme vuotta Koloveden toimituksen jälkeen Enonkosken Joutenveden alueella lunastaja valitti myös korkeinta oikeutta myöten vesialueiden liian korkeasta arvosta. Maa- ja metsätalouden äänesti asiasta, jolloin lautamiehet olivat lunastushinnan merkittävän alentamisen kannalla ja ”katsoivat tuottoarvon hyödynnettävyyden alentuneen muun muassa Natura 2000 suojeluohjelman ja muiden vesistönsuojelua koskevien määräysten johdosta”. (KKO:1999:3051). Näiden päätösten jälkeen olivatkin koossa oikeustapaukset hinnoitteluperusteineen, joilla edettiin lähes järjestelyjen loppuun asti. Viimeksi vuonna 2004 Rantasalmella koeteltiin perusteiden kestävyttä heikolla menestyksellä.

Korkein oikeus ei myöntänyt muutoksenhakulupaa mihinkään vesialueiden arviointiin liittyvään valitukseen.

ELY-keskuksessa pidetään vesistökohtaista istutusrekisteriä. Runsaiden istutusten vaikutusta arviointiin pohdittiin asiantuntijoiden kanssa. Niillä todettiin pitkään jatkuneina olevan lievästi tiluksen arvoa kohottava vaikutus korkeintaan yhden hinnan verran ja rajatapauksissa yksikköarvoa pyöristetään ylöspäin. Samantyyppiseen ratkaisuun toimitusmiehet päätyivät, mikäli kyse oli vesistöä, jossa kerrottiin olevan kohtalainen tai hyvä rapukanta.

Toimitusmiehet vierailivat ennen järjestelyjen aloittamista Riista- ja kalantutkimuslaitoksen (RKTL) Saimaan kala- ja vesiviljelylaitoksella Enonkoskella ja tiedustelivat toimitusalueilla tehtyjä, käynnissä tai suunnitteilla olevia saalistutkimuksia. Tutkimustuloksista ei ollut suoranaista apua tai tukea arviointiin niiden kohdistuessa usein tietyn järven tiettyyn kalalajiin, mutta suuntaa antavina ja esimerkiksi muikkukantojen kehitystä varmistavina selvityksinä ne olivat tarpeen.

Arviointiperusteet ja hinnoittelutaso näyttivät olevan arviointitarkkuuden puitteissa jotakuinkin kohdallaan. Isoilla reittivesillä ja järvillä 1990-luvun alussa esiintynyt muikkukato helpotti mielestäni toimitusmiesten työtä. Kun kannat toimitusten jatkuessa vähitellen paranivat, arvot eivät kohonneet aivan samaa tahtia, jolloin korvaukset jakaantuvien osakaskuntien sisällä ja osakaskuntien kesken pysyivät sopivina.

Haukivedellä toimitusmiehet pitivät huolen siitä, ettei järvelle muodostunut ”kaksihintajärjestelmää” Suomen valtion/Mikkelin lääninhallitus ostettua 6.4.1993 147 hehtaarin vesialueen 137.000 markan kauppahinnalla luonnonsuojelutarkoitukseen ja Linnansaaren kansallispuistoon liitettäväksi. Yksikköhinta oli korkeahko 932 mk/ha (155 €/ha) muuhun saatavaan tietoon verrattuna.

Toisessa vesialuekaupassa Suomen valtio/Metsähallitus osti 29.10.1998 allekirjoitetun kauppakirjan mukaisen 449 hehtaarin Vesialueen 681-431-876-8 luonnonsuojelu-tarkoitukseen Linnansaaren kansallispuistoon liitettäväksi 404.550 markan kauppahinnalla; yksikköhinta 900 mk/ha (150 €/ha).

Kun toimituksissa enonkoskelainen osakaskunta luopui Linnansaaren kansallispuistoon liitettävästä vesialueesta, ei lunastushinnan määrittäminen tuottanut ongelmia. Osakasten keskinäisissä osuuskuntien lunastuksissa liikuttiin hieman em. hintojen alapuolella.

Toimitusalueella olevia saaria ja luotoja käsiteltiin myös arviointiperusteissa. Alle 0,1 hehtaarin pienet luodot oli luettu ympäröivän vesialueen pinta-aloihin ja arvioitu sen yksikköarvolla. Yli 0,1 hehtaarin saarista on pinta-ala mitattu ja niiden arvona käytettiin toimituksessa määriteltyä korkeinta vesialuearvoa 150 €/ha. Yli 0,5 hehtaarin saaret arvioitiin omina kuvioina erikseen samoin kuin erityiskäytössä olevat pienemmät (0,1–0,5 ha) saaret. Lähtöarvona oli kuivahkon kankaan arvo 200 €/ha lisättynä virkistysarvolla 300 €/ha eli yhteensä 500 €/ha.

Apajapaikkoja ei kartoitettu eikä kukaan osakkaista arviointia käsiteltäessä ottanut asiaa esille. Mikäli näin olisi tehty, toimitusajat olisivat käsitykseni mukaan selvitystyön takia pidentyneet.

2.3.7 Lunastamissuunnitelma ja yhdistämisesitykset

Toimitusmiesten on laadittava lunastamissuunnitelma. Suunnitelmasta on käytävä ilmi lunastettavaksi tarkoitetut alueet sekä ne tilat ja alueet, joihin aluetta liitetään samoin kuin yhteisen alueen osalta siihen osalliset, osallisiksi tulevat tilat sekä osuuskuntien suuruus. Lunastamissuunnitelma on esitettävä asianosaisille. (VTJL 16 §).

Jos tilojen yhteinen vesialue sijaitsee vesioikeudellisesti toiseen kylään kuuluvien maatilusten kohdalla, saa vesialueen lunastaa sanottuun kylään tai milloin se on vesialueiden käytön kannalta tarkoituksenmukaista sanottujen tilojen yhteiseksi (VTJL 7 §). Tarkoituksenmukaisten jako-olojen aikaansaamiseksi voidaan toimituksessa suorittaa tilusvaihtoja ja vesialueiden lunastuksia. Vesitilusjärjest-

lytoimitusten jälkeen kiinteistöt ovat osakkaina edustallaan olevassa, yhdistämisten mahdollistuttua laajassa ja järviakohtaisessa vesialueyksikössä.

Ensimmäisten toimitusten jälkeen lunastamissuunnitelmissa käytetyt menetelmät alkoivat vakiintua.

Alustavassa lunastamissuunnitelmassa osakaskunnat ja niiden vesialueet jaoteltiin seuraavasti:

- ennalleen jäävät osakaskunnat,
- lunastettavat tilukset,
- lunastettavat vesialueosuudet sekä
- yhdistettäväksi esitettävät osakaskunnat.

Ehdotus kerrottiin osakaskuntakohtaisessa kokouksessa (Liite 7). Kysymysmuoto havaittiin parhaaksi esitystavaksi niissä tapauksissa, joissa toimitusmiehet esittivät tilusrakenteen parantamista tilusvaihdon keinoin tai vastikeosuuksien ja -alueiden lunastamista hieman kauempana olevista vesialueista.

Osakaskuntien toimitusmiehille etukäteen lähetämät kannanotot tai toiveet olivat harvinaisia. Näkemyksiä esitettiin vasta alkukokouksessa, kun lähtötilannetta oli selvitetty.

Hasumäki 12 osakaskunnan (Kartta 5 ja taulukko 1) (ent. Hukkamäen kalastuskunta Heinävedellä) 5.5.2001 pitämän osakaskunnan kokouksen pohdinnat olivat poikkeus.

"Ennen sääntöjen muuttamista vastaamaan yhteisaluelain muutos, on kokouksen mielestä tarpeen selvittää koko osakaskunnan tilanne. Rantasalmen ja Kangaslammin pienistä vesipalstoista (20,29 ha + 24,46 ha) voidaan luopua myymällä tai lunastusteitse. Valmistelu tulisi käynnistää Savonlinna/Ahvensalmi ja Heinävesi/Hasumäki suurten alueiden aseman selkeyttämiseksi siten, että alueet voitaisiin muodostaa omiksi osakaskunniksi osakkaiden edun mukaisesti.

Kokous päätti valtuuttaa hoitokunnan tekemään asiakokonaisuuden osalta tarvittavat aloitteet Etelä-Savon maanmittaustoimistolle ja osallistumaan asian valmisteluun ja mahdollisiin toimituksiin osakkaiden edun mukaisesti."

Sapun koululla pidetyssä kokouksessa oli paikalla osallistujaluettelon mukaan kahdeksan henkilöä, jotka kaikki edustivat vain Heinäveden osakaskiinteistöjä.

Vesitilujärjestelytoimitusten yhteydessä voi yhdistäminen lähteä liikkeelle myös viranomaisaloitteesta. Perusteita toimitusmiesten aloitteellisuudelle löytyi mm. Etelä-Savon TE-keskuksen maaseutuostaston vuoden 1999 toimintakertomuksessa esitettyssä kritiikistä, jossa todetaan vesitilujärjestelyjen aiheuttavan "...epäselvyyksiä kalastuskuntien

tilastointiin. Kalastuskuntia tulee lisää, niiden rajat ja vesipinta-alat muuttuvat, eikä niiden jatkuvaan päivittämiseen ole mahdollisuuksia." (Etelä-Savon TE-keskus 1999 s. 20). Maanmittausviranomaisia nuhdeltiin osakaskuntien lukumäärän lisääntymisestä ja alueiden edelleen pirstomisesta Kalamiehet ry:n koulutuspäivillä Kajaanisssa samana vuonna.

Itä-Savon kalamarkkinoilla Enonkoskella vuoden 2000 "Kalapietariksi" valittu ison osakaskunnan puheenjohtaja ihmetteli sanomalehdessä niin ikään uusia valtakunnallisia vesitilujärjestelyjä:

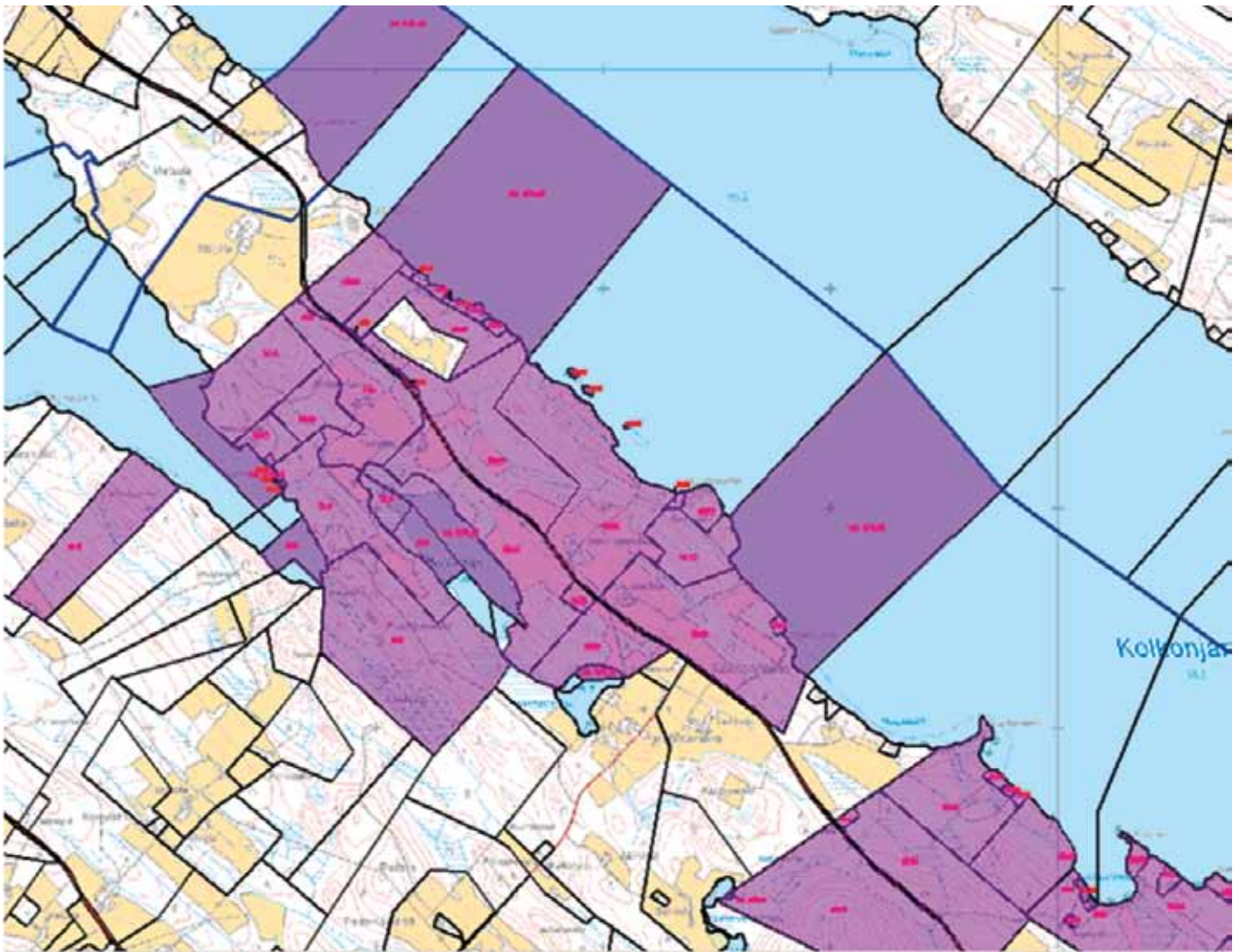
"Itsekin ymmärsin alkuun, että uusissa järjestelyissä pieniä vesitiluksia yhdistettäisiin. Toisin kuitenkin kävi. Osakaskuntia tulikin enemmän. Nyt tilanne on mennyt sellaiseksi, että isot istuttaa kalat ja pienet nostavat ne ylös. Jako ei ole oikein tasapuolinen. Sitä paitsi isot osakaskunnat voisivat hoitaa tehokkaammin kalavesiään omalla alueellaan." (Itä-Savo 2.7.2000 s. A8)

"Kalapietari" oli oikeassa. Enonkoskella, Kerimäellä ja Savonrannalla sekä kaikissa Savonlinnan ympäristön kunnissa oli useita vesioikeudellisia kyliä, joista vain osa oli toiminut osakalastuskuntina ja jotka nyt toimituksissa jaettiin omiksi kuntakohtaisiksi osakaskunniksi. Osakaskunnat järjestäytyivät toimituksen loppukokouksessa toimitusinsinöörin avustamana.

Lunastamissuunnitelman laatimisen yleisperusteet merkittiin pöytäkirjaan seuraavasti:

1. Yhteisen vesialueen osakastilat lunastavat maatilustensa edustalla olevat toisten vesioikeudellisten kylien vesialueet. Kukin osakaskunta saa omistukseensa oman rantansa kohdalla olevat vesialueet. (Kartta 8)
2. Vesialueen sijaintikunnan osakastilat lunastavat muissa kunnissa sijaitsevien osakastilojen osuudet. Jos naapurikunnan osakastilat rajoittuvat samaan vesistöön ja sijaitsevat kunnan rajan kahta puolta, ei lunastuksia suoriteta.
3. Lakanneet rauhoituspiirit "puretaan" siten, että kunkin vesialueen tai siinä olevat vesialueosuudet lunastaa se osakaskunta, jonka vesialueeseen rauhoituspiiri parhaiten sopii.
4. Samassa kunnassa yli 20 kilometrin etäisyydellä sijaitsevien palstojen tai osakastilojen osuuksien lunastaminen harkitaan tapauskohtaisesti erikseen.

Yhteisten alueiden yhdistämiset tulivat mukaan vuosituhanen vaihteessa ja menetelmä kehitettiin useilta tahoilta tulleen kritiikin takia vesitilujärjestelytoimituksissa. Toimitusmiehet edellyttivät ennen yhdistämistä mahdollistavia lainmuutoksia osakaskuntien kokouksissa täyttä yksimielisyyttä

Kartta 8. Tuusmäki 10 osakaskunnan (Rantasalmi) 681-430-876-10 osakaskiinteistöt ja vesialueet Kolkonjärvessä väritettyinä. Lunastamissuunnitelman vaihtoehtoina olivat pohjoisen palstan vaihtaminen osakaskiinteistöjen eteen, edustalla olevan ”vieraan veden” vesialueiden lunastus tai vesialueiden yhdistäminen.

yhdistämisistä ja perustelivat päätöstä TN:on 1999-651743 pöytäkirjan 20 §:ssä 7.10.1999 seuraavasti:

”...KML:n 132 §:n mukaan yhteisen alueen muodostaminen voidaan tehdä asianosaisten sopimuksesta. Vaikka laissa ei erikseen mainita yhteisen alueen muodostamista yhteisistä alueista, toimitusmiehet katsovat asianosasten tekemät yhdistämisesitykset tarkoituksenmukaisiksi, erittäin perustelluiksi ja tulevaisuuteen tähtääviksi, antavathan ne mahdollisuuden kalastuksen hoitoon yhden kalastuskunnan puitteissa ja vähentävät hallintoa (kolme osakaskunnan sijasta yksi), mikä on myös kalastusviranomaisten tavoitteena....

...Toimitusinsinööri totesi, ettei yhteisiin alueisiin voi kohdistua kiinnityksiä eikä eläkesaamisia, joten edellytykset yhteisen alueen muodostamiselle ovat olemassa. Toimitusmiehet toteavat vielä, että muodostettava yhteinen alue riittää selvästi vastaamaan

yhteisalueosuuksiin osakastilojen kautta mahdollisesti kohdistuvista panttisaamisista.

Kun on kysymys yhteisestä alueesta, edellä mainitut yhteisen alueen osakaskunnat luovuttavat alueensa uuteen muodostettavaan alueeseen yhteisalue lain mukaisesti ja päätöksen tekemiseen vaaditaan yhteisalue lain 15 §:n mukaa, että päätöstä kannattaa vähintään kaksi kolmannesta äänestykseen osaa ottaneiden yhteisestä äänimäärästä ja vähintään yksi kolmannes äänestäneistä osakkaista....

Tämän kokouksen yhteydessä läsnä olevat asianosaiset olivat pitäneet kokoukset, joiden perusteella toimitusmiehet totesivat osakaskuntien olleen yksimielisiä uuden laajemman osakaskunnan muodostamisesta ja alueen luovuttamisesta yhteiseksi alueeksi.” (arkistoviite 741:2001:5 mm. Parkumäki-Vuokala osakaskunta 741-876-17-2)

Mitä Hasumäki 12 osakaskunnan eri yksiköille ja eri kunnissa oleville osakaskiinteistöille tapahtui eri toimitusten lunastamissuunnitelmissa (Kartta 5 ja taulukko 1)?

1. Kangaslammin 24,54 hehtaarin erillinen vesialue liitettiin osuutta vastaan ainoan kunnassa olevan ison (10 %) osakaskiinteistön omaksi vesialueeksi.
2. Rantasalmen 20,93 hehtaarin vesialue on nyt osa kahdessa toimituksessa laajennettua Raudanveden 878 hehtaarin osakaskuntaa ja osakaskiinteistöt osakkaana sekä Raudanveden vesialueessa että
3. Savonlinnan vesialueista muodostetun Uskiselän osakaskunnan vesialueissa (990 ha). Siinä ovat mukana savonlinalaisten lisäksi myös em. kangaslampilainen kiinteistö (osuus 9 %) sekä * kaksi Suomen valtion omistamaa Heinäveden kunnassa sijainnutta osakaskiinteistöä (osuudet 26 % ja 30 %). Savonlinalaiset osakkaat ovat mukana myös 323 hehtaarin vesialueessa, joka yhdistettiin ja kuuluu nyt 1490 hehtaarin Oravin osakaskuntaan.
4. Heinäveden vesialueet ja osakaskiinteistöt ovat osa 6480 hehtaarin ja 1234 osakaskiinteistön Hasumäen osakaskuntaa.

* Suomen valtion omistamien kahden Heinäveden ison osakaskiinteistön osuusjärjestelyjen taustalla oli mittavien lunastuskorvausten välttäminen Savonlinnan ja Heinäveden osakaskiinteistöjen välillä sekä valtion osuuksien kasvattaminen Linnansaaressa kansallispuistoon rajautuvassa osakaskunnassa vaikkapa saimaannorpan suojelemiseksi.

2.3.8 Lunastuskorvaukset

Lunastetusta alueesta on maksettava täysi korvaus (VTJL 17 §).

Lunastettava omaisuus on arvioitava toimituksessa ja tehtävä tili lunastushinnoista kylien ja tilojen kesken. Tällöin on kunkin kylän ja tilan osalta kuittattava saatavien ja maksettavien lunastushintojen määrät keskenään siltä osin kuin ne kattavat toisen ja tämän jälkeen määrättävä tilojen osalle tulevien lopullisten joko maksettavien tai saatavien lunastushintojen määrä (VTJL 18 §).

Eri puolilla kuntaa tai toisen kunnan alueella olevat palstat joutuivat usein eri toimituksiin. Tilien yhdistäminen olisi ollut perusteltua, pienentänyt maksuja ja yksinkertaistanut menettelyä.

Vesitilujärjestelytoimitusten arvostelu kohdistui erityisesti lunastuskorvausten suuruuteen ja maksamiseen. Suurimmat korvaukset muodostuivat osakaskunnissa, joissa osuudet ja vesialueet jakaantuivat epätasaisesti. Arvokkaat ja isot vesialueet

olivat muutaman osuuksiltaan pienen osakaskiinteistön edustalla kuten esimerkiksi taulukon 1 Hasumäki 12 osakaskunnassa savonlinalaiset osakaskiinteistöt.

Kalastusoikeudet ja -mahdollisuudet olivat kalastuslain muutosten myötä laajentuneet eivätkä kaikki ymmärtäneet toimituksen perusteluita ja ”veden ostamisen pakkoa”. Suurin kritiikki tuli toispaikkakuntalaiselta, rantaan rajoittumattoman ja siitä kaukana sijaitsevan suuren metsäkiinteistön (= suuri osuus) omistajalta, joka ei tullut kokoukseen eikä ollut lukenut kutsukirjettä. Hän ei kalastanut eikä hänen suvussaan tai tuttavapiirissään kalastettu. Hänen kiinteistönsä oli jo osakkaana ko. vesialueessa, mutta joutui lunastamaan osuuksien mukaisessa suhteessa toisissa kunnissa sijaitsevien osakaskiinteistöjen osuuksia. Moitteet tulivat vasta tilillepanokortin saavuttua maksuvolliselle, jolloin toimitus oli rekisteröity ja saanut lainvoiman eikä muutoksenhaku ollut mahdollista. Palautteen kuunteleminen oli myös maanmittaus-toimiston henkilökunnalle raskasta, kun asialle ei voinut oikeastaan tehdä muuta kuin ehkä sovitella maksuaikaa eräpäivän mentyä.

Ongelmaa pyrittiin pienentämään parantamalla ennako- ja kokoustiedottamista kuten aikaisemmin kohdassa 1.3.2. on kerrottu.

Lunastushintojen pienentämismahdollisuudet

Lunastushintojen pienentämiseksi löytyi erilaisia järjestelymahdollisuuksia:

- Osuuksia vaihdettiin toisessa kunnassa olevilta palstoilta naapurivesialueeseen, jos omistukset ja korvaukset olivat ristikkäisiä (Ikoinniemen osakaskunta, Pahanien osakaskunta).
- Isojen osakastilojen omistajien (valtio, metsäyhtiöt, kunnat) kanssa sovittiin osuuksien pääsäännöstä poikkeavista järjestelyistä, jos se pienensi korvauksia (Niinikosken osakaskunta, jossa korvaus pieniä 183 000 markasta 3 5000 markkaan, Hasumäki 12 osakaskunta).
- Joillekin ilman osuutta oleville tiloille tarjottiin mahdollisuutta osuuksien hankintaan. (Tuusjärven osakaskunta).
- Kalastuksesta kiinnostuneet tai ammattikalastajat voivat lunastaa lisäosuuksia (Utrasniemen osakaskunta, Voinsalmen osakaskunta).
- Pienen vesialueen pienille osakastiloille tarjottiin yhdistämisen yhteydessä osuuden kasvatamiseksi kiinteää ja kaikille samankokoista perusmaksua, mikä pienensi isojen osakastilojen maksuja (Parkumäki-Vuokala osakaskunta, Oravin osakaskunta).
- Eräessä tapauksessa osakkaat aktivoituivat

hankkimaan lisäosuuksia ison ja maksuista kieläytyneen osakaskiinteistön puolesta osoittaen kylästä löytyvän sosiaalista pääomaa (Multalan osakaskunta).

- Osakaskunta myi tarjousten perusteella toimituksessa osakaskunnalle ratkaistun pienen saaren saadakseen lunastushinnan kuitatuksi (Ruutanan osakaskunnan Kotiluotojen myynti).

Ensimmäisissä järjestelyissä toimitusmiehiltä puuttui rohkeus esittää lunastamissuunnitelmassa osuuksien vaihtoja. Kahdessa tapauksessa toimitusmiehet alistivat ”lain kirjaimen” mukaan osakaskuntien päätettäväksi aikaisemmista toimituksista saadut lunastuskorvaukset. Niitä esitettiin käytettäväksi naapuriosakaskuntien lunastettavaksi suunniteltuihin vesialueosuuksiin. Molemmat osakaskunnat tekivät kielteiset päätökset. Toisessa päätös syntyi tasaisen äänestyksen jälkeen, jossa äänet riittivät enemmistöön, mutta eivät riittäneet määräänemmistöön (2/3) asti. Tämän osakaskunnan lunastuskorvaukset olivat vajaa kuukausi aikaisemmin esitetystä osittelusta ja osakkaille jaetussa paperitulosteessa muuttuneet osakaskunnan yhteisistä varoista osakkaiden omiksi rahoiksi. Seuraavissa toimituksissa toimitusmiehet eivät enää tilakohdasta osittelua tehneet, jos näytti vähänkin mahdolliselta löytää jatkotoimituksissa vesialueosuuksia, joiden lunastaminen edistäisi osakaskuntien yhdistymistä.

2.3.9 Loppukokous

Yhdistymistapauksissa loppukokouskutsun yhteyteen liitettiin osakaskuntien edustajille osoitettu kirje (Liite 8) osakaskunnan kokouksen pöytäkirjapohjan lisäksi. Kokousten ulkoiset järjestelyt pidettiin alkukokouksen mukaisina. Uudet osakseluettelot jaettiin kokouksen alussa osakkaille tutustumista varten. Asianosaiset olivat omistamiensa kiinteistöjen osalta luettelot tarkistaneet, ja niin vahvistaminen sujui viivytyksittä.

Loppukokouksen jälkeen pidetyssä osakaskunnan kokouksessa uudet osakaskunnat ovat järjestäytyneet yhteisäluelain mukaisesti hyväksymällä osakaskunnalle säännöt. Yhteisäluelain ja kalastuslain muutosten jälkeen on kalatalouskeskuksen kalatalousneuvoja pitänyt järjestäytymiskokouksen ja valmistellut siihen säännöt. Säännöt sisältävät paljon kalastuksen järjestelyyn liittyviä pykäläiä. Menettely osoittautui onnistuneeksi ratkaisuksi. Neuvoja toimi aikaisemmin mainitusti monien kalastusalueiden isännöitsijänä ja osallistui säännöllisesti osakaskuntien kuulemistilaisuuksiin, tiedotti osaltaan yhdistämismahdollisuuksista ja jatkoi uuden osakaskunnan kanssa yhteistyötä isännöitsijän roolissa.

2.3.10 Tilusten haltuunotto ja vuokramiehen asema

Tilukset saadaan ottaa haltuun toimituksen tultua merkityksi maarekisteriin (VTJL 23 §).

Vesitilusjärjestelylaissa tarkoitettuun alueeseen kohdistuvan vuokra-, nautinta- tai muun käyttöoikeuden haltija säilyttää oikeutensa tämän lain mukaisin toimenpitein tapahtuneesta alueen vaihtumisesta huolimatta (VTJL 9 §).

Vesialueen vuokraamisista ei ilmoitettu toimitusinsinöörille ja niin kokouksista vuokramiehille tiedottaminen ei toteutunut. Yleiskutsu sanomalehdessä luettiin harvoin. Parissa tapauksessa asia tuli esille ja lainkohta osoittautui tarpeelliseksi.

2.3.11 Lunastushinnan maksaminen ja lainojen perintä

Lunastushinta maksetaan valtion välityksellä toimituksen tultua merkityksi maarekisteriin. Maksaja saa suorittaa maksun ilman valtion välitystäkin. Valtiolle suoritettavan lunastushinnan maksuajasta, korosta, maksujen kannosta, niiden suorittamisen alkamisajasta sekä velvollisuudesta suorittaa pääomamäärältään vähäinen saaminen yhdellä kertaa säädettiin asetuksella. Maksuaikaa ei voida määrätä viittä vuotta pitemmäksi. (VTJL 19-20 §)

Saajat saivat lunastuskorvauksensa tukemisvaroista pian toimituksen rekisteröinnin jälkeen ja maksuvelvolliset saivat maksuaikaa parhaimmillaan viisi vuotta kuuden prosentin lainakorolla. Pankkikorkojen laskettua alle kuuden prosentin monet maksoivat lainan kertasuorituksena ja hoitivat rahoituksen tarvittaessa pankin kanssa.

Lunastushinnan maksamisessa ei esiintynyt ongelmia. Onnistuneeksi ratkaisuksi todettiin ennakkokirjeen (Liite 9) lähettäminen ennen pankin ilmoituskirjettä rahan maksusta. Kuolinpesien osakkaat saattoivat myöhemmin tiedustella, kenelle korvaus on maksettu ja minkä kokoisena.

Maksuvelvollisten osakaskiinteistöjen omistajien tavoittaminen osoittautui työlääksi. Heille lähetettiin kiinteistökohtainen osittelu maksettavista summista (Liite 10). Jos kuolinpesillä ei ollut yhteistä pankkitiliä tai siellä ei ollut riittävästi varoja, osittelu oli joskus tehtävä maanmittaustoimistossa ja jokaiselle osakkaalle lähetettävä oma tilillepanokortti. Taloushallinto yhdessä vesitilusjärjestelytiimin asiaan vihkiytyneiden henkilöiden kanssa selviytyi keväisin perinnästä kiitettävästi.

Lunastuskorvausten ketjutus ja vastikevesialueosuuksien saaminen onnistui 2000-luvulla yhä paremmin. Kahden–kolmen viimeisimmän vuoden

toimituksissa ei tukemisvaroja enää tarvittu. Lunastushinnat maksettiin järjestäytyneiden osakskuntien kesken. Maksajaosakskunnat varautuivat suorituksiin tarvittaessa vähentämällä istutuksia ja säästämällä menoissa. Saajaosakskunnat kyselivät mahdollisia vastikeosuuksia lähiosakskunnista tai valtiolta. Yhdistämistilanteissa varoissaan oleva osakskunta kasvatti joskus osuuttaan maksamalla toisen osakskunnan lunastushinnan tai osan siitä. Kun saajakiinteistömäärä oli pienekö, parissa toimituksessa paikallinen rahalaitos hoiti toimitsijapankkina maksut saajille.

2.4 Vesitilusjärjestelyjen arviointia

2.4.1 Yleistä

Mikkelin läänin itä- ja länsiosissa vesitilusjärjestelyjen lähtötilanteet osoittautuivat toistaan poikkeaviksi. Savonlinnasta tehdyissä toimituksissa lunastettiin pääsääntöisesti toisissa kunnissa sijaitsevien osakskiinteistöjen yhteisalueosuuksia, kun laissa puhutaan vain vesialueista. Kukaan ei toimituksissa kyseenalaistanut ”osuuksien lunastus”-ratkaisua ja sen pohjalta tehtyjä päätöksiä.

Toimitusten esiintymiskartta (Kartta 7) ja saadut kokemukset osoittavat, ettei järjestelytarvetta ollut tai laki ei erityisen hyvin soveltunut tai sitä ei sovellettu lainkaan muissa maakunnissa. Etelä-Karjalassa vesitilusjärjestelytoimitukset tehtiin tarveselvitysten osoittamassa laajuudessa. Keski-Suomessa ja Kymen läänin merialueilla lunastushinnat kohosivat niin korkeiksi, ettei osakskunnilla ollut kiinnostusta toimituksiin. Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala näyttäisivät todenneen järjestelyn kuuluvan Etelä-Savon alueelle.

Päivilän jakokunnan vesialueista Enonkoskella oli noin 30 hehtaaria ja 30–50 kilometrin päässä Savonrannan kunnassa noin 500 hehtaaria. Lunastamissuunnitelmassa muodostettiin molempiin kuntiin omat osakskunnat, jotka lunastaisivat muiden kuntien osakstilojen osuudet.

Päivilän jakokunnan tapauksessa (TN.o 214840-0) Itä-Suomen maaoyikeus tulkitsi

”vesitilusjärjestelyistä annetun lain 7 §:n 1 momentin säännöstä siten, että siinä annetaan ainoastaan oikeus lunastaa toiseen kylään kuuluva vesialue, mutta säännös ei kuitenkaan velvoita osakskuntaa tai asianomaista tilaa lunastukseen.

Toimitus on tullut vireille viranomaisaloitteesta, johon Päivilän jakokunta tai kukaan jakokunnan osakkaisista ei ole yhtynyt. Päivilän jakokunta on päinvastoin

vastustanut toimitusmiesten laatiman vesitilusjärjestelysuunnitelman hyväksymistä jo toimituskokouksessa. Sen vuoksi maaoyikeus katsoo, ettei puheena olevan vesitilusjärjestelytoimituksen suorittamiselle ole Päivilän jakokunnan vesialueiden osalta lainmukaisia edellytyksiä ja harkitsee oikeaksi kumota toimituksen Päivilän jakokuntaa koskevilta osin.” (Itä-Suomen MO 27.4.1999 Dnro 98/066)

Maaoyikeuden tuomio on linjassa Kymenlaaksossa sikseen jätettyjen toimitusten päätösten sekä Keski-Suomen ratkaisun (MO -> uudelleen käsittely -> sikseen jättäminen) kanssa.

Muutamaa vuotta myöhemmin Haukiveden itäosan osakskuntien vesialueita Savonlinnan puolella järjesteltäessä olisi ollut mahdollista antaa Päivilän jakokunnalle vastineosuuksia kymmenen kilometrin päästä Haukivedestä. Kolmelle tilalle, joiden omistajat olivat aktiivisia, näin tehtiinkin.

Oikeuden päätöksen aikaan toimitusmenettely ei ollut vielä kehittynyt eikä toimitusmiesten näkemys riittävästi kirkastunut hallitsemaan usean kunnan alueella olevien kymmenien osakskuntien kehittämis- ja yhdistämissuunnitelmia. Pyyveden osakskunnasta, mihin Päivilän vesialueetkin Savonrannalta tulivat mukaan, tuli ensimmäinen yhdistämällä muodostettu osakskunta. Menettelyä esiteltiin sekä Eduskunnassa lainmuutosta käsiteltäessä että lehdistössä.

Osakskuntien yhdistäminen olisi voinut ratkaista osan kaukanakin olevien vesipalstojen ongelmista. Lunastuskorvauksia ei tulisi, jos pinta-alaa kasvatamalla löytyisi alue, joka kattaisi myös kaukana olevat osakskiinteistöt ja niiden edustalle saataisiin ”omaa” osakkuuteen perustuvaa vesialuetta. Ratkaisumalli ei toteutunut myöhemmin kohdassa 2.4.3 kuvatussa Pieksjärven yli 6 000 hehtaarin yhdistämisesityksessä (Kartta 10).

Kalastusalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmat olivat omistustietosisällöltään vaatimattomia ja osoittivat, ettei tieto eri hallinnon alojen välillä kulkenut. Järvien yleiskuvaukset eivät soveltuneet suunnitelmista suoraan arviointiperusteet - kohdan lähtötiedoiksi. Saalistilastot olivat niin yleisellä tasolla, ettei niistä ollut apua kuin tausta-aineistoksi. Kaipasin lunastamissuunnitelmaan liittyvän yhdistämisesityksen perusteeksi ja tueksi kalastusalueilta kehittämissuunnitelmia ja -ajatuksia. Vesitilusjärjestelyt olisivat olleet mahdollisuus suunnitelmien edulliseen toteuttamiseen.

Haukiveden kalastusalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmassa vuosille 2005–2015 oli Projektissa 2 ”Vesialueen omistajien sukupolvenvaihdos” tavoitteellisuutta mm. pienten vesitilusten yhdistäminen, mutta esitys oli vesitilusjärjestelytoimituksiin nähden myöhässä.

Useammassa esityksissä ja yhteyksissä oli kalastusalueille tarjottu ”lipunkantajan roolia” vesialueiden rakenteen kehittämiseksi. Niiden hallinnossa ovat mukana isojen osakaskuntien edustajat, joiden kohdalla yhdistämisasiat eivät ole ensi sijaisia. Kynnys puuttua toisten osakaskuntien asioihin on korkea etenkin, jos asia ei oikein tunnu omalta. Omistajan närkästyminen on aina mahdollista, kuten toimitusinsinöörille 26.9.2000 lähetetyn kirjeen viimeisen kappaleen lainaus osoittaa.

”Thmettelen, mihin pykäliin vireillä oleva vesialueiden yhdistymishanke perustuu ja millä perusteella vanhoja tiloihin kuuluvia nautintaoikeuksia voidaan muuttaa. Mihin päätöksestä voi valittaa?”

2.4.2 Valtion ja isojen kiinteistön omistajien rooli järjestelyissä

Kiinteistön omistajien suhtautuminen Suomen valtion/Metsähallituksen edustajaan vaihteli toimitusalueittain. Linnansaaren kansallispuiston perustaminen ja siinä syntyneet haavat eivät olleet kaikilta osin arpeutuneet. Jossakin vaiheessa metsähallituksen edustaja ei saapunut kokouksiin ”ripitettäväksi”, minkä toimitusinsinöörinä ymmärsin hyvin. Keskustelu tahtoi riistäytyä vanhoihin asioihin kuten kansallispuiston perustamiseen, siihen liittyvään ”pakkomyyntiin” ja lunastusuhkaan sekä alueiden käyttörajoituksiin. Koloveden kansallispuiston alueella muistutettiin myös valtion vuosia kantamista, perusteettomista kalastuslupamaksuista sekä moottoriveneilykiellosta.

Vesitilujärjestelytoimituksissa oli erinomainen mahdollisuus liittää vesialueita kansallispuistoon. Valtio sai vakioituilla, toimituksissa määritetyillä lunastushinnoilla Enonkosken, Savonrannan ja Rantasalmen osakaskunnilta kansallispuistojen kokonaisuuden kannalta tärkeitä vesialueita, joita osakaskiinteistöt eivät pystyneet pitkien etäisyyksien takia hyödyntämään. Toimitusmiehet pyrkivät lunastamissuunnitelmia laatiessaan huolehtimaan vastikeosuuksien saamisesta valtion tiloista. Vaihdon onnistuessa lunastuskorvaukset palautuivat takaisin valtiolle. Onnistuessaan koko ketju oli vesitilujärjestelyä parhaimmillaan (mm. Haukkalan osakaskunta).

Pihlajavedellä saimaannorpan lisääntymiselle keskeisiä alueita tuli myös Suomen valtion omistukseen valtion maksamien lunastushintojen helpottamiseksi vesitilujärjestelytoimitusten toteuttamista.

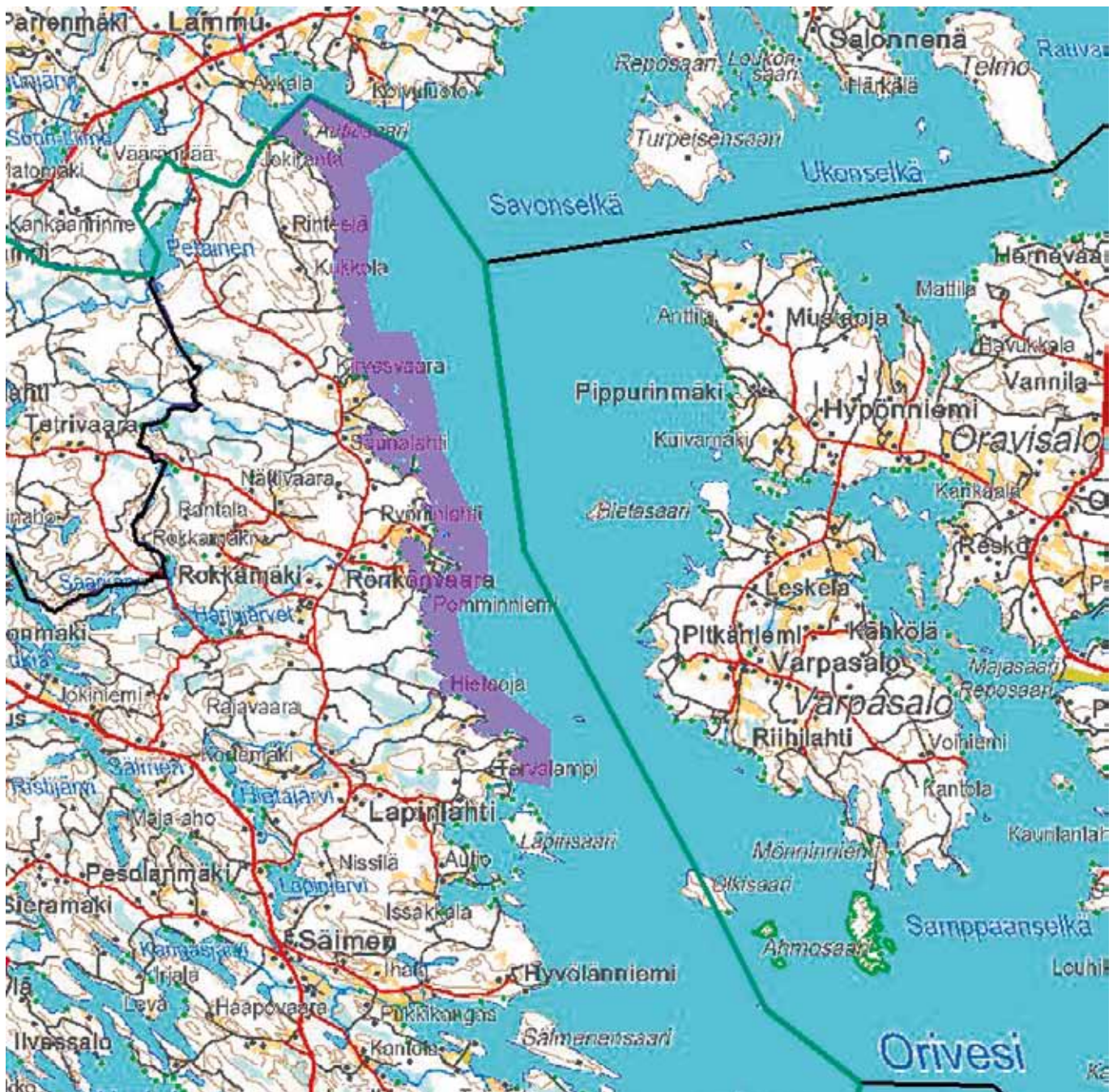
Metsäyhtiöt isoina kiinteistönomistajina sekä kymmenien osakaskuntien osakkaina kannattivat yhdistämismenettelyä sekä suhtautuivat kiitetävän myönteisesti lunastushintojen pienentämiseen tähtääviin osuuksien järjestelyihin. Useissa tapauksissa yhtiön kiinteistö olisi ollut suurin maksaja ja samassa toimituksessa eri kunnassa oleva toinen yhtiön kiinteistö suurin saaja (Niinikosken osakaskunta, Mikkolanniemen osakaskunta, Kokonsaaren osakaskunta).

2.4.3 Osakaskuntien suhtautumisesta yhdistämisiin

Kolme toteutumaton yhdistämisesitystä jäivät mieleen ehkä sen takia, että lopputulokset olisivat edistäneet järvien kunnostushankkeita ja keventäneet hallinnointia. Osakaskuntien kielteiset päätökset ”yllättivät” toimitusmiehet.

Ylä-Enovesi sijaitsee Enonkoskella ja RKTL:n Saimaan vesiviljelylaitos ottaa vetensä järvestä. Suurimmat järven osakaskunnista olivat järjestelyissä mukana. Toisista tuli saajia ja suurimman osakaskunnan osakkaat pääsivät maksajiksi, mikä lienee osaltaan vaikuttanut yhdistämisesityksen torjumiseen. Oli ”ostettu” juuri kalavettä. Parin vuoden kuluttua laadittiin Ylä-Enoveden kunnostussuunnitelma, jonka toteuttamisessa yksi järvikohtainen osakaskunta olisi ollut vahva osallistuja RKTL:n, kuntien ja ympäristökeskuksen kanssa.

Suunniteltu Savonselän osakaskunta Savonrannalla olisi alkanut Pohjois-Karjalan/Liperin rajalta ja ulottunut yhtenäisenä Oriveden rantaa pitkin 15 kilometriä etelään (Kartta 9). Osakaskunnat rajautuivat idässä valtion yleisveteen. Yhdistämisesitys käsitti viisi osakaskuntaa, joista keskimäinen teki äänestyksen jälkeen kielteisen päätöksen. Osakaskunta olisi yleisveden kanssa tarjonnut ammattikalastajille 5 160 hehtaarin yhtenäisen pyyntialueen.

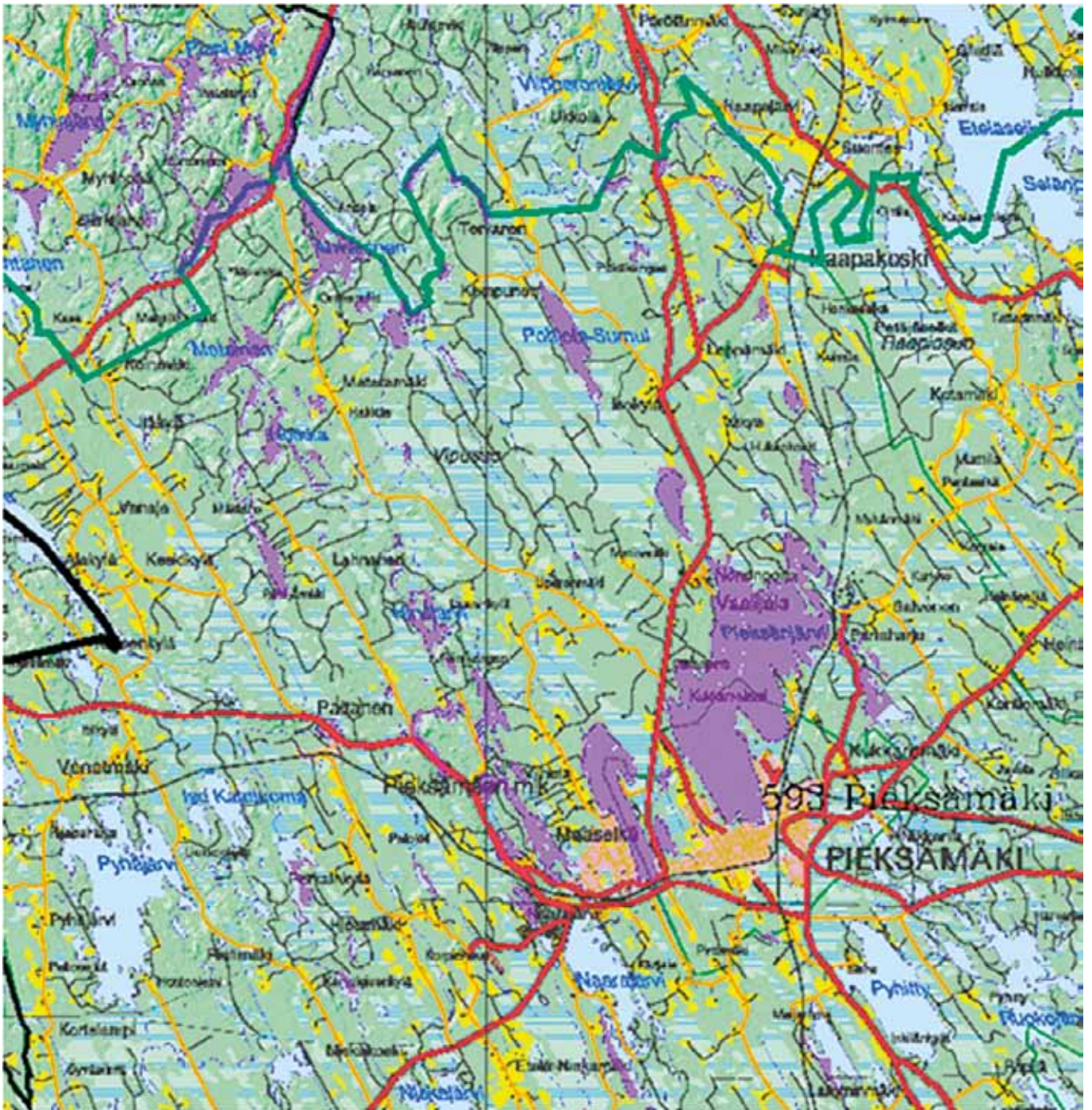

Kartta 9. Yhdistämisesitys "Savonselän" osakaskunnan (1724 ha) muodostamiseksi Oriveteen

Pieksjärven osakaskunnan (6153 ha) toteutuminen (Kartta 10) ainakin Pieksjärven osalta näytti yhdistämistutkimuksen tulosten perusteella selvältä. Osakaskunnat olivat Pieksjärven-Vangasjärven neuvottelukuntana tehneet parikymmentä vuotta kunnostustyötä kaupungin sekä ympäristökeskuksen kanssa järvien tilan parantamiseksi. Työtä olisi jatkettava, sillä seurantatietojen mukaan veden laatu oli vuodesta 2005 heikentynyt. Myös vuoden 2009 SM-pilkki lähestyi. Yhdistäminen poistaisi

hallinnosta ylimääräisen portaan ja virtaviivaistaisi päätöksentekoa.

Alkukokouksessa sidosryhmien kaikki kuusi edustajaa kertoivat puheenvuoroissaan yhdistymisen helpottavan vuosille 2009–2013 suunnitellun kunnostushankkeen toteutusta. Osakaskuntien suunnasta vilkutettiin puna-keltaista valoa kertomalla neuvottelukunnan toimineen hyvin. Loppukokoukseen mennessä kolme osakaskuntaa ei pitänyt kokouksiinsa lainkaan, kun ne kuuluivat toiseksi suurimman (1237 ha) osakaskunnan kielteisestä päätöksestä.

Kartta 10. Esitys uudeksi 6153 hehtaarin osakaskunnaksi Pieksämäellä ja Rautalammilla.

Kaikki yhdistämiset liittyivät vesitilusjärjestelytoimituksiin ja ne olisi tehty valtion varoin. Korkeat toimituskustannukset tai osakaskuntien varojen puute eivät näissä tapauksissa olleet syy kielteisiin päätöksiin.

Kannustavia kokemuksia saatiin Pihlajaveden viimeisestä vesitilusjärjestelytoimituksesta n:o 2007-218275, joka käsitti vesipinta-alaa peräti 14.134 hehtaaria. Monet osakaskunnista olivat olleet mukana aikaisemmissa toimituksissa, joten vesialueiden arvot olivat valmiina osakasluetteloiden perusteiksi. Osakaskunnat innostuivat vaihtamaan

palstojaan sekä esittämään yhdistymisiä ymmärtäessään valtion toimitusmaksuedun tämän jälkeen poistuvan ja tilanteen vakiintuvan todennäköisesti vuosikymmeniksi eteenpäin. Toimituksessa muodostui kuusi Etelä-Savon mittapuun mukaan suurta osakaskuntaa. Niistä pienin oli 1301 hehtaaria ja suurin 2 913 hehtaaria. Toimitusmenettelyn kehittyminen, tiedottamiseen panostaminen, aikaisempi mukana olo järjestelyissä ja luottamuksen syntyminen eri toimijoiden välille johti aloitteellisuuden kasvuun ja sitä kautta edelleen onnistuneeseen lopputulokseen.

2.4.4 Sidosryhmäyhteistyö

Sidosryhmäyhteistyön vaaliminen vesialueiden eri toimijoiden välillä osoittautui toimitusinsinöörien näkökulmasta tärkeäksi. Mikkelin läänin Maanviljelysseura oli tehnyt aloitteen vesitilusjärjestelyistä. Lain valmistelun ja toimitusten käynnistymisongelmien kuvauksista kohdissa 1.2.6 ja 1.3.3 käy ilmi aikaisempi yhteistyö lääninhallituksen, maakuntaliiton ja maanmittauskonttorin välillä. Maatalouskeskuksen kalastusneuvoja oli mukana ensimmäisessä koulutustilaisuudessa ja seurasi toimitusten käynnistymistä. Jatkossa Mikkelin Kalatalouskeskuksen kalatalousneuvoja osallistui asiantuntijana toimituskokouksiin, valmisteli uusien osakaskuntien säännöt sekä piti järjestäytymiskokouksen. Osakaskunnat maksoivat neuvojan palkkion edellä mainituista palveluista.

Kalastuspiirit ja kalastusalueet perustettiin vesitilusjärjestelylain voimaan tulon jälkeen kalastuslain uudistuessa 1983. Yhteistyö virisi vähitellen ja muodostui hedelmälliseksi. ELY/TE-keskuksen kalatalousyksikkö oli vuorollaan myös sidosryhmätapaamisten koollekutsujana ja tilaisuuksien järjestäjänä.

Säännölliseksi muodostunut tapaaminen järjestetään vuosittain tammikuussa ennen osakaskuntien kokouksia. Siihen osallistuu kalastushallinnon, kalatalouskeskuksen ja maanmittaustoimiston edustajien lisäksi ympäristökeskuksen järvien kunnostajia, RKTL:n Saimaan kalantutkimus ja vesiviljelyn tutkijoita ja metsähallituksen suojelubiologeja ”vakinaisina jäseninä”. Vierailijat vaihtelevat naapurimaakuntien toimijoista ammattioppilaitosten edustajiin ja hankevetäjiin. Osa käsiteltävistä asioista on vakioituja kuten osallistujien ajankohtaiset katsaukset omilta aloiltaan. Viime aikoina organisaatioiden (TE-keskus -> ELY-keskus, Metsähallitus jne.) ja henkilöiden tehtävien muuttuessa tapaaminen on osoittautunut erityisen hyödylliseksi ja antoisaksi.

Mikkelin Kalatalouskeskus hallinnoi ja järjesti muutamalle keskeiselle kalastusalueelle osakaskuntien yhdistämisistä tiedottaneen ns. ”Kutuaika”-hankkeen, mihin myös maanmittaustoimisto osallistui.

Sidosryhmäyhteistyön tärkeys tiivistyi Maanmittauslaitoksen 200-vuotisjuhalalogossa: ”Virkamies-ten pitää ylipäin olla toisillensa avullisia” (Asetus 15.5.1848).

Kuva 2. Sidosryhmätapaaminen Mikkelissä 2000-luvun alkupuolella. Vasemmalta yli-insinööri Pekka Vilska, ympäristösuunnittelija Reijo Lähteenmäki, kalatalousneuvoja Harry Härkönen ja arviointipäällikkö Timo Kunnas.

3 Opinnäytetyöt ja yhteisten vesialueiden osakaskuntarakennetutkimus

Luvussa kuvataan lyhyesti vesitilusjärjestelyjen aikana tehtyjä, osakaskuntatoimintaan, järjestelyihin sekä yhdistämisiin liittyviä opinnäytetöitä ja niiden tuloksia. Yhteisten vesialueiden yhdistäminen uutena asiana herätti paljon kysymyksiä, joihin tutkimuksissa haettiin vastauksia.

3.1 Osakaskuntien yhdistämisten vaikutuksista kalataloudelliseen kestävyYTEEN

Henrik Korkeamäen Jyväskylän yliopiston Bio- ja ympäristötieteiden laitoksella tekemä Pro gradu-tutkielma ”Osakaskuntien yhdistämisten vaikutuksista kalataloudelliseen kestävyYTEEN” valmistui vuonna 2006. Haastattelututkimuksen kohteiksi oli valittu kaksi heti lainmuutoksen voimaantulon jälkeen yhdistämällä syntyneitä ja pari vuotta toiminutta osakaskuntaa. Osakaskunnista toinen oli Keski-Suomesta Muuramen kunnasta ja toinen Etelä-Savosta Mäntyharjulta. Teemahaastatteluilla haluttiin saada tietoa osakaskuntien yhdistämiskemuksista sekä erityisesti uusien osakaskuntien toiminnan käynnistymisestä. Teemahaastattelu, jossa haastattelija johdattaa haastattelua etukäteen valmistelluilla kysymyksillä, oli suunnattu yhdistettyjen ja uusien osakaskuntien hoitokuntien puheenjohtajille.

3.1.1 Yhdistymisten tavoitteista ja tuloksista

Osakaskunnissa ei yhdistymisten tavoitteita ollut kirjattu erikseen kokouspöytäkirjoihin.

Haastatteluissa toteutuneiksi tavoitteiksi todettiin

- toimintaa rajoittavien rajojen poistuminen,
- toiminnan jatkuvuuden varmistaminen sekä
- ylimääräisen työmäärän poistaminen.

Yhdistämisistä oli tutkimuskohteissa seurannut lisäksi mm. osakaskuntien inhimillisten voimavarojen lisääntyminen sekä toimintavarojen kasvu. Yhdistäminen laajensi kalastusmahdollisuuksia ja

kartutti lupatuloja, mutta saalisvarmuuden lisääntymiseen sillä ei nähty olevan vaikutuksia.

Inhimillisten voimavarojen lisääntyminen näkyi molemmissa osakaskunnissa. Yhdistyminen toi mukanaan muutaman uuden aktiivisen osakkaan, koska yhdistämiskokouksista oli tiedotettu laajasti (KML:n mukaan kaikille osakkaille).

”...kun ennen osakaskunnan kokoukseen osallistui ihan kourallinen väkeä, niin kyl meillä semmonen 15–20 henkeä nykyään on ollut.”

Uudet osakkaat osallistuivat myöhemminkin osakaskunnan toimintaan ja kun ”vanhat” aktiivit jatkoivat, osakaskunnan voimavarat lisääntyivät. Kuitenkin ei-paikallisten osakkaiden vähäinen edustus hoitokunnissa todettiin ongelmaksi.

Haastateltavista kenenkään mielestä vesialueen omistusarvo ei pienentynyt. Osa katsoi sen nousseen ja osa, ettei arvo varsinaisesti ole noussut, mutta käyttöarvo on parantunut. Erään haastatellun mielestä osuus isoon yhteiseen vesialueeseen on loma-asunnon omistajalle tärkeä ja nostaa tontin arvoa. Osuutta voi hyödyntää, kun mökkitonttikaupasta neuvotellaan.

Yhdistämisen nähtiin lisäävän osakaskuntien arvovaltaa muiden instituutioiden suuntaan. Isoa osakaskuntaa ei sivuuteta hankkeissa, sitä kuunnellaan ja siltä pyydetään lausuntoja.

3.1.2 Yhdistymisten esteitä

Yhdistämiskustannuksia pidettiin pienille ja toimimattomille osakaskunnille ylittämättömänä kynnyksenä. Huolta aiheutti nykymuotoisen osakaskuntatoiminnan hiipuminen, jolloin toimimattomien ja varattomien osakaskuntien määrä kasvaa. Osakaskunta-aktiivit ikääntyvät eikä nuoria saada mukaan toiminnan ”kuivakkuuden” ja vaativuuden takia.

Osakaskuntien vallan väheneminen kalastusalueen kokouksissa koettiin erityisongelmaksi. Kun aikaisemmilla kolmella osakaskunnalla on ollut kolme ääntä, niin yhdistymisen jälkeen saman vesialueen edustajalla on yksi ääni. Korkeamäki toteaa, että tätä asiaa kalavesityöryhmä ei muistiossaan osannut ennakoida ja esittää ratkaisuksi osakaskunnan äänimäärän sitomista sen pinta-alaan. (Korkeamäki, H. 2006 s. 29)

3.2 Yhteisten alueiden osakkaille tiedottamisesta

Ari Palm tutki Mikkelin ammattikorkeakoulun (AMK) maanmittaustekniikan koulutusohjelmaan kuuluvassa AMK-opinnäytetyössään osakaskuntien tiedotuskäytäntöjä ja eri tiedottamistapojen kustannuksia. Työ tehtiin vuoden 2007 toimintatavoilla, hinnoitteluperusteilla ja hintatasossa, joten sen tulokset vanhenivat nopeasti. Esimerkiksi Maanmittauslaitoksen omistaja- ja osoitetiedot olivat tutkimusajankohtana 1 €/osakas (sis. ALV, veroton hinta 0,82 €). Osoitteiden tarkastus- ja irrotustyö velottiin erikseen. Nyt (2013) hinta on kolme euroa tutkitulta osoitteelta. Työn tavoitteena oli löytää osakasmääriltään erikokoisille yksiköille sopivimpia ja edullisimpia yhteisälueain mukaisia tiedottamismuotoja.

Tutkimus tulisi uudistaa vuosittain. Silloin olisi ajankohtaista tietoa niistä osakaskuntien osakaskiinteistöjen lukumäärien rajoista, milloin kutsukirjeen lähettäminen on edullisinta ja missä vaiheessa paikallislehti sekä toisesta kunnasta oleville lähettävät kirjeet on osakaskunnalle taloudellisempia. Osakaskiinteistömäärän kasvaessa seuraava raja on maakuntalehti ja kirjekortti niille toisesta kunnasta oleville osakkaille, joiden osoite on tiedossa. Maakuntalehtien palstamillimetrihintana oli tutkimusajankohtana likimain kaksinkertainen paikallislehden vastaavan verrattuna ja niin se näyttää olevan nytkin vuonna 2013. Kutsukirje osakkaalle on postissa tänään noin neljällä eurolla. Hinta sisältää tarkistetun omistaja- ja osoitetiedon, kirjekuoren ja postimaksun.

3.3 Osakaskuntien yhdistäminen ja muutokset osakaskuntien hallintomenoissa

Anne Mäkelän Itä-Suomen yliopiston historian ja maantieteiden laitokselle tekemä maantieteen kandidaatintutkielma ”Yhteiset alueet ja luonnonvarojen hallinta – esimerkkeinä yhteiset vesialueet

ja niiden yhdistäminen Pohjois-Karjalassa, Etelä-Karjalassa ja Etelä-Savossa” valmistui vuonna 2011. Etelä-Savon ELY-keskus rahoitti osaltaan ”Osakaskuntien yhdistäminen ja muutokset osakaskuntien hallintomenoissa” nimellä aikaisemmin julkaistun raportin tekoa. Teemahaastattelututkimuksen tavoitteena oli selvittää, syntykö yhteisten vesialueiden osakaskuntien hallintomenoissa säästöjä osakaskuntia yhdistettäessä. Yhdistymisen etuna mainittiin mm. hallintomenojen pieneneminen. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla kuutta yhdistynyttä osakaskuntaa ja vertailemalla entisten ja nykyisten osakaskuntien kirjanpitoa. Etelä-Karjalan, Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan maakunnista oli jokaisesta mukana kaksi osakaskuntaa.

Tutkimusta vaikeutti kirjanpitojen vaihtelu tai niiden puuttuminen yhdistetyiltä osakaskunnilta kokonaan. Osaa pienten osakaskuntien toiminnasta oli pyöritetty talkoovoimin, jolloin kokouspalkkioita ei maksettu ja kokouskahvit kustannettiin hoitokunnan jäsenten omista varoista. (Jos osakaskunta tiedotti kokouksestaan vielä kalastuskunnan sääntöjen mukaisesti ”pylväsilmoituksella”, niin menoja ei menettelystä kertynyt.)

Tutkimuksessa selvitettiin vain hallintomenojen osuutta ja ne jaettiin

- henkilöstökuluihin (puheenjohtajan, sihteerin ja rahastonhoitajan palkkiot, kirjanpito- ja tilintarkastuspalkkiot, hoitokunnan jäsenille maksettavat kokouskohtaiset kokouspalkkiot ja kalastuksenvalvonta),
- matkakorvauksiin sekä
- kokouskuluihin (ilmoituskulut, kokouskahvit, tilavuokrat jne.).

Tutkituissa tapauksissa hallintomenot muodostivat jopa puolet kaikista menoista ja olivat keskimäärin 1 550 euroa osakaskuntaa kohti. Henkilöstömenojen osuus oli noin 1 200 euroa, jolloin kokousmenoiksi ja matkakorvauksiin jäi 350 euroa. Hallintomenojen suuri osuus verrattuna Kilpisen vuonna 1999 tekemän kalastuskuntakyselyn (kaikkien menojen keskiarvo 1 500 €, josta hallintomenoja 240€) ja KKL:n vuoden 2004 osakaskuntastrategiakyselyn tuloksiin selittynee osittain osakaskuntien suu-remmalla koolla, vaikka osakaskiinteistömääriä ei

raportissa kerrotakaan. Viiden kyselyssä mukana olleen osakaskunnan pinta-alat sijoittuivat välille 4500–7000 hehtaaria.

Neljässä osakaskunnassa yhdistäminen tuotti hallintomenojen säästöjä 78 eurosta peräti 2 710 euroon. Alarajan (78 €) uudessa osakaskunnassa kolmesta yhdistetystä osakaskunnasta ei kahdesta ollut kirjapitotietoja (eikä siis menojakaan) saatavilla.

Yhdessä 5 500 hehtaarin osakaskunnassa hallintomenot nousivat 1 382 euroa, kun uusi osakaskunta otti yhdistymisen jälkeen käyttöön kulukorvaukset ja kokouspalkkiot. Neljää viidestä yhdistetystä osakaskunnasta oli tässä tapauksessa hoidettu talkoovoimin eikä tietoja hallintomenoista ollut.

Yhdessä osakaskunnassa ei yhdistettyjen osakaskuntien hallintomenotietoja ollut saatavilla lainkaan. Uuden osakaskunnan edustaja arvioi haastattelussa, etteivät menot, jotka vuosina 2009 ja 2010 olivat 889 € ja 662 €, nousseet yhdistämisessä.

Säästöjä syntyi keskiarvoista laskettuna eniten henkilöstökuluissa (noin 1000 €) ja jonkin verran lehti-ilmoituskuluissa (83 €).

Yhdistymiseen johdattelevia syitä ovat tutkituissa tapauksissa olleet hankalat rajat, toimitsijapula sekä varojen puute. Mäkelä kirjoittaa varsin kauniisti, ”ettei hyvä kirjapito liene osakaskuntien parhaimpia ominaisuuksia” selostettuaan raportissa eri osakaskuntien välisten hallintomenojen vertailun ongelmia.

Yhteenvetona Mäkelä toteaa osakaskuntien pyrkivän hallinnoimaan luonnonvaroja yhdistymisen jälkeen paremmin. Tästä mielestäni parhain osoitus on Särkilahden osakaskunnan teettämä oma käyttö- ja hoitosuunnitelma. Lieneekö laatuaan ensimmäinen Suomessa?

3.4 Yhteisten vesialueiden pinta-ala- ja osakaskiinteistöluokittelu

Matti Salminen selvitti ensin Metropolia Ammattikorkeakoulun maanmittaustekniikan koulutusohjelmaan kuuluvassa opinnäytetyössään ”Yhteisten

vesialueiden pinta-ala- ja osakaskiinteistöluokittelu” kahdeksan maakunnan osakaskuntien rakennetta. AMK-insinööriyön laajuutta arvioitaessa mukaan valittiin aikaisemmissa selvityksissä yhteisten vesialueiden keskikooltaan pienin (Uusimaa) ja suurin (Pohjanmaa) maakunta sekä Varsinais-Suomi, Kanta-Häme, Päijät-Häme ja kaikki Pohjanmaan maakunnat (Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa). Salminen jatkoi luokittelutyötä jatko-osassa niin, että vuoden 2012 lopussa olivat kaikki Suomen yhteisten vesialueiden osakaskunnat käsitelty kunnittain. Etelä-Savon tilanne oli päivitetty samaan ajankohtaan 2012 kuten muutkin maakunnat. Saman osakaskunnan eri kunnissa sijaitsevien rekisteriyksiköiden pinta-alat on laskettu yhteen ja osakaskunta viety sen kunnan taulukkoon, missä vesipinta-alaa on eniten. Kiinteistörekisterissä yhteisiä vesialueyksiköitä (876) on enemmän kuin tilastoituja osakaskuntia. Tutkimushetkellä 2011–2012 Suomessa oli 19 952 yhteisten vesialueiden osakaskuntaa.

3.4.1 Pinta-alaluokittelun tuloksia

Työssä käytetyt yhteisten vesialueiden osakaskuntien pinta-alaluokat ovat seuraavat:

- alle 10 hehtaaria
- 10–49 hehtaaria
- 50–199 hehtaaria
- 200–999 hehtaaria
- 1 000–9 999 hehtaaria ja
- yli 10 000 hehtaaria.

Luokittelurajat ovat samat kuin Etelä-Savossa vuoden 2004 aineiston perusteella tehdyssä väitöstutkimuksessa. Luokkarajojen valintaperusteet on selostettu Maanmittauslaitoksen julkaisussa no 100. (Vilksa, P. 2006, s. 45-46)

Suomen yhteisten vesialueiden 20 000 osakaskunnasta lähes puolet (44 %) on pinta-alaltaan alle 10 hehtaaria. Eniten niitä on Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla. Maakuntien väliset erot ovat suuret ja ne käyvät ilmi taulukosta 2. Pohjois-Karjalassa on tehty alueelliset selvittelytoimitukset, jolla selitynee alle 10 hehtaarin kokoluokan suuri (63 %) osuus. Määrä on kaksinkertainen verrattuna naapurimaakuntaan Pohjois-Savoon.

Etelä-Savossa vuoden 2004 osakaskuntien kokonaisuus on pudonnut yhdistämisten myötä 1787 osakaskuntaan. Vähennystä on tapahtunut 162 osakaskunnan verran. Samalla yli tuhannen hehtaarin osakaskuntien määrä on kasvanut neljällätoista.

Luokittelutaulukon tietoja voidaan kokeeksi verrata esimerkiksi yhteisalueainsäädäntöryhmän muistioon koottuun taulukkoon kalastuskuntien

lukumäärästä. Sen mukaan koko maassa oli vuoden 1997 lopussa 5 027 järjestäytyntä kalastuskuntaa ja 1 238 järjestäytymisestä vapautettua kalastuskuntaa. Kun pinta-alaluokitustaulukosta lasketaan yhteen pinta-altaan yli 50 hehtaarin osakaskunnat, saadaan summaksi yli 6 000 osakaskuntaa eli lähes saman verran kuin kalastuskuntana toimineita osakaskuntia.

Maakunta	Pinta-alaluokitus, kpl						Yhteisten vesialueiden osakaskunnat		Vesaha/osakaskunta
	<10 ha	10–49 ha	50–199 ha	200–999 ha	1000–9999 ha	≥10000 ha	kpl	ha	
Ahvenanmaa	123	111	104	86	50	5	479	300 612	628
Etelä-Karjala	198	110	120	82	41	1	552	159 266	289
Etelä-Pohjanmaa	134	45	26	31	12	0	248	46 458	187
Etelä-Savo	420	446	479	330	112	0	1787	435 943	244
Kainuu	261	246	37	36	55	2	637	171 847	270
Kanta-Häme	155	177	116	50	3	0	501	47 423	95
Keski-Pohjanmaa	33	17	8	11	7	0	76	32 802	432
Keski-Suomi	810	307	180	156	78	1	1532	303 995	198
Kymenlaakso	242	130	68	70	26	1	537	122 285	228
Lappi	725	589	251	114	38	1	1718	186 933	109
Pirkanmaa	522	416	313	243	29	0	1523	189 436	124
Pohjanmaa	74	57	32	33	42	6	244	270 055	1107
Pohjois-Karjala	559	79	71	98	75	2	884	326 026	369
Pohjois-Pohjanmaa	371	200	95	70	60	0	796	202 498	254
Pohjois-Savo	284	244	258	266	90	0	1142	341 191	299
Päijät-Häme	282	160	114	70	25	0	651	105 378	162
Satakunta	420	220	112	53	12	0	817	71 254	87
Uusimaa	1325	710	319	104	12	0	2470	121 470	49
Varsinais-Suomi	1852	846	429	167	55	9	3358	446 426	133
Yhteensä	8790	5110	3132	2070	822	28	19952	3 881 297	195
%	44 %	26 %	16 %	10 %	4 %	0 %	100 %		

Taulukko 2. Osakaskuntien pinta-alaluokitus maakunnittain. Lähde: JAKO-tietojärjestelmä 2011–2012

3.4.2 Osakaskiinteistöluokittelu

Osakaskuntien osakaskiinteistöluokittelussa käytetyt luokkarajat ovat samat kuin vuonna 2004 tehdyssä väitöstutkimuksessa:

- 0 * (selvittämättömät/toimitusta vaativat yhteisten vesialueiden osakaskunnat)
- 1–9 osakaskiinteistöä
- 10–49 osakaskiinteistöä

- 50–149 osakaskiinteistöä
- 150–499 osakaskiinteistöä
- 500–1 999 osakaskiinteistöä
- yli 2 000 osakaskiinteistöä.

Luokkarajojen perusteet on kuvattu Maanmittauslaitoksen julkaisussa no 100. (Vilksa, P. 2006, s. 49-50)

Osakaskiinteistöluokittelun ”nollaluokka” (selvittämättömät/toimitusta vaativat yhteisten vesialueiden osakaskunnat) sisältää kiinteistörekisterissä ilman osakasluetteloa olevat yhteisten vesialueiden tunnuksat. Näistä kohteista useat ovat niin sanottuja umpilampia, joiden omistuksen tai osuuksien selvittäminen vaatii kiinteistönmäärittämis-toimituksen (vrt. Pohjois-Karjala). Toimitukset tullaan tekemään vuoden 2015 loppuun mennessä. Tämä ns. 0 -osakaskiinteistöluokka on mukana, jotta näidenkin vesialueiden pinta-alat saatiin mukaan kuntien tilastoihin.

Kaikista osakaskunnista reilu kolmannes (38 %/ 7 528 kpl) sijoittuu osakaskiinteistöluokkaan 1–9. Varsinais-Suomi sekä Uusimaa ovat kärkikaksikko reilusti yli tuhannen osakaskunnan lukumäärillään kuten pinta-alaluokituksessakin. Seuraavassa luokassa (10–49 osakaskiinteistöä) on kolmannes

(33 %/ 6 602 kpl) osakaskunnista. Yli 2000 osakaskiinteistön luokassa on 33 osakaskuntaa.

Etelä-Savossa yli 150 osakaskiinteistöluokan osakaskuntamäärä on kasvanut vuoden 2004 181 osakaskunnasta 200 osakaskuntaan. Muissa luokissa vähennys on vaihdellut, mutta luokassa 10–49 osakaskiinteistöä lasku on ollut yli sata osakaskuntaa.

Luokittelu on vastaus kalastushallinnon toiveeseen osakaskuntien yhtenäisestä tilastoinnista. Maakuntien, kalastusalueiden ja kuntien välinen vertailu on nyt mahdollista. Keskustelu pienistä ja suurista osakaskunnista tulee täsmentymään ja muuttuu käytännönläheisemmäksi. Tulokset osoittavat keskiarvojen käyttämisen ongelmallisuuden. Niistä voidaan johtaa aluekohtaisia omistajarakenteen kehittämistavoitteita erikseen merialueille, reittivesille, suurille järville ja pienempiin vesistöihin.

Maakunta	Osakaskiinteistöluokitus							Osakaskunnat yht. kpl	Osakaskiinteistöt yht. kpl	Osakaskiinteistöt/osa-kaskunta	Osakaskunt. pinta-ala, yht. ha	Vesi-ha/ osakaskiint.
	0* kpl	1–9 kpl	10–49 kpl	50–149 kpl	150–499 kpl	500–1999 kpl	≥2000 kpl					
Ahvenanmaa	1	216	163	83	16	0	0	479	15 651	33	300 612	19,21
Etelä-Karjala	0	111	184	145	87	25	0	552	60 255	109	159 266	2,64
Etelä-Pohjanmaa	3	37	102	42	36	17	11	248	71 306	288	46 458	0,65
Etelä-Savo	11	435	720	421	172	28	0	1787	119 921	67	435 943	3,64
Kainuu	29	437	76	24	44	26	1	637	46 022	72	171 847	3,73
Kanta-Häme	6	71	145	156	110	13	0	501	56 962	114	47 423	0,83
Keski-Pohjanmaa	0	10	21	20	18	7	0	76	15 518	204	32 802	2,11
Keski-Suomi	51	554	493	229	140	61	4	1532	131 577	86	303 995	2,31
Kymenlaakso	2	157	155	98	99	26	0	537	60 350	112	122 285	2,03
Lappi	2	865	624	116	92	17	2	1718	71 861	42	186 933	2,60
Pirkanmaa	4	371	595	346	183	23	1	1523	109 007	72	189 436	1,74
Pohjanmaa	3	16	45	46	81	49	4	244	85 855	352	270 055	3,15
Pohjois-Karjala	0	358	288	91	102	42	3	884	91 400	103	326 026	3,57
Pohjois-Pohjanmaa	95	335	152	51	105	52	6	796	115 909	146	202 498	1,75
Pohjois-Savo	4	279	394	215	207	43	0	1142	122 975	108	341 191	2,77
Päijät-Häme	6	262	174	106	73	29	1	651	61 449	94	105 378	1,71
Satakunta	1	254	328	151	75	8	0	817	45 642	56	71 254	1,56
Uusimaa	14	1205	672	394	168	17	0	2470	107 978	44	121 470	1,12
Varsinais-Suomi	20	1555	1271	449	62	1	0	3358	87 010	26	446 426	5,13
Yhteensä	252	7528	6602	3183	1870	484	33	19952	1 476 648	74	3 881 297	2,63
%	1 %	38 %	33 %	16 %	9 %	2 %	0 %	100 %				

0* kpl = selvittämättömät/toimitusta vaativat yhteisten vesialueiden osakaskunnat

Lähde: JAKO-tietojärjestelmä 2011–2012

Taulukko 3. Osakaskuntien osakaskiinteistöluokitus maakunnittain.

Lähde: JAKO-tietojärjestelmä 2011–2012

4 Yhteisten vesialueiden yhdistäminen

Luvussa kerrotaan vesipiirirajojen käynnistä, osakaskuntien yhdistämiseen liittyvistä ongelmista sekä kuvataan yhdistämisistä saatuja tuoreimpia kokemuksia ja käytäntöjä.

4.1 Miten vesialueiden pirstominen alkoi Rantasalmella?

Rantasalmen kunnan vesipiirirajankäynnin taustoitusta löytyi mielenkiintoinen yksityiskohta, kun laki välirajasta vedessä vuodelta 1902 oli määrännyt kylien väliset vesirajat viipymättä käytäviksi. Linaus on alkukokouksen pöytäkirjasta 7.2.1910:

”Toimitusmääräyksen julkiluettua, sanoi tilanomistaja H.T., että kun kuntalaiset eivät ole tahtoneetkaan kalavesijakoa, niin ei hän ainakaan ota osaa noihin jaosta johtuviin kustannuksiin ja näin ollen tahtoi, että toimitus jätetään sikseen tai että käsitellään koko pitäjätä yhtenä ainoana kalavesikuntana ja käydään vaan ympärillä olevia pitäjiä vastassa olevat rajat. Tähän vaatimukseen yhtyivät useimmat läsnä olleista kuntalaisista pyytäen pöytäkirjaa päätöksestä pääs-

täkseen valittamaan. Ruununnimismies ja kappalainen (metsähallitukselta ei ollut edustajaa, vaikka asiamies oli tilattu) ilmoittivat, etteivät voi nykyään voimassa olevien asetusten nojalla yhtyä kuntalaisten kantaan. Kun toimitusmaanmittari ilmoitti, ettei hänellä ole mitään oikeutta edellä esitetyn kuntalaisten vaatimuksen nojalla keskeyttää toimitusta ja apumiesten osalta hän joutuu turvautumaan ruununpalvelijain apuun, kuntalaiset ilmoittivat luopuvansa vaatimuksestaan jättää toimitus sikseen ja lupasivat toimittaa tarpeelliset uskotut ja apumiehet.” (Arkistotunnus Rantasalmi 6:19- SEK)

Vesialueiden pirstominen alkoi maanmittarin toimesta ”lain nojalla” kuntalaisten vastustaessa lähes yksissä tuumin. ”Välitysehdotus – käydä vain kunnan ulkorajat” ja jättää sisällä olevat vedet kuntalaisten yhteisiksi osoitti hyvää neuvottelutaitoa.

Kolme sukupolvea myöhemmin maanmittari oli jälleen esittämässä muutoksia rantasalmelaisten vesialuerajoihin. Nyt tavoitteena oli lähes sata vuotta sitten käytyjen rajojen osittainen poistaminen ja suuremmat osakaskunnat, sillä Rantasalmen kuntaan suositeltiin tehtäväksi vesialueiden kiinteistörakenteen kehittämissuunnittelua kuntaa pienemmille osa-alueille (Vilksa, P. 2006 s. 54).

MAANMITTARIN MATKASSA Yhteisten vesialueiden yhdistäminen

Yhteisten vesialueiden yhdistäminen tehdään maanmittaustoimituksena

Vesialueiden yhdistämisestä koituu osakaskunnille monenlaista etua:

- Osakkaiden kalastusoikeus laajenee koko yhdistettävälle alueelle
- Kalaveden hoito helpottuu
- Kunnostusten toteuttaminen yksinkertaistuu
- Osakaskuntien hallinto kevenee
- Kalastus ja kalastuksen valvonta helpottuvat
- Pienet osakaskunnat saadaan suunnitelmallisen toiminnan piiriin

4.2 Miksi yhdistämiset eivät etene?

Maaseudun Tulevaisuus otsikoi 14.4.2004 yhdistämisten vaikeuksista ja totesi Pirkanmaan kalatalouskeskuksen toiminnanjohtajan suulla Pirkanmaalla olevan yhdessä Hämeen kanssa yhä noin 2000 osakaskuntaa.

”Maa- ja metsätalousministeriön kala- ja riistaosasto on asettanut osakaskuntien yhdistämisen yhdeksi neuvontajärjestöjen tulostavoitteeksi. Yhdistämisestä on tiedotettu ja esitteitä painatettu. Tulokset ovat toistaiseksi olleet laihat.”

Maanmittauslaitos sai jutussa nuhteita pilkottuaan toimivia osakaskuntia pienemmiksi yksiköiksi ja saadessaan vesialueiden osakasluettelot valmiiksi vasta vuoden 2003 lokakuussa.

Osakaskuntien pilkkomista on sivuttu aikaisemmin kohdassa 1.3.1. Kauan järjestäytyneenä kalastuskuntana toiminut osakaskunta on maanmittarin toimesta ”jaettu yhdenkin vaatiessa” useampiin rekisteriyksiköihin. Maanmittauslaitoksen tiedotteessa 27.7.2007 osakaskunnille tarjottiin ratkaisuvaihtoehtoksi muun muassa kiinteistön määritystoimitukseen liittyvää edullista yhdistämistä, jos osakaskunnat asiasta sopivat. Lain kirjaimen ja hengen mukainen menettely turvaisi järjestäytyneen osakaskunnan toiminnan jatkumisen. (Maanmittauslaitos 2007)

4.3 Yhdistämisten edistäminen

Huutokosken osakaskunta muodostettiin Joroisten kuntaan vuoden 2012 alussa 17 yhteisestä vesialueesta. Sen pinta-alaksi tuli 1 751 hehtaaria ja siinä oli yhdistämishetkellä 547 osakaskiinteistöä.

Ristiinan osakaskunta syntyi yhdeksästä osakaskunnasta joulukuussa 2012 juuri ennen kuntaliitosta Mikkelin ja Suomenniemen kanssa. Pinta-ala kohosi 1 373 hehtaariin ja osakasluettelo sisälsi 626 kiinteistöä.

Joroisten osakaskunnan (903 ha, 481 osakaskiinteistöä) toiminta käynnistyi pitkän valmistelutyön jälkeen alkuvuodesta 2013. Osalla alueesta oli tehty vesialueen jako ja mukaan tuli ilahduttavat 11 kiinteistöjen omaa vesialuetta (132 ha) sekä 18 yhteistä vesialuetta. Osakaskunnan keskeiselle vesialueelle oli vuonna 2011 perustettu Pro Joroisselkä ry yhdistys edistämään Joroisselän ja siihen liittyvien vesialueiden puhtautta sekä lisäämään tietoisuutta niiden tilasta (Pro Joroisselkä 2013).

Viimeisimmät kokemukset on syytä merkitä muistiin yhdistämismenettelyjen edistämiseksi.

4.3.1 Ahkerat toimijat, keskinäinen luottamus ja vahva tahtotila

Yhdistäminen vie aikaa. Tuoreissa tapauksissa ensimmäisestä osakaskunnille pidetystä tiedotustilaisuudesta toimituskokoukseen meni aikaa vuodesta kahteen. Paikallisia osakaskuntien toimijoita tarvitaan kaksi–kolme henkilöä, jotka näkevät asian tärkeäksi, pitävät sitä esillä eri yhteyksissä, etsivät vastauksia epäselviin kysymyksiin ja jaksavat soittaa kymmeniä puheluita eri tahoille.

Yhteistyö ja luottamus eri toimijoiden ja sidosryhmien kesken on välttämätöntä. Yhdistymishankkeeseen varauksellisesti suhtautuvat osakkaat kyselevät useiden tahojen käsityksiä asiasta. Jos vastaukset ovat epämääräisiä tai arvailevia, asia ei saa kannatusta eikä etene. Tieto takavuosien korkeimmasta toimituskustannuksesta näytetään muistettavan parhaiten.

Toimijoiden vahva tahtotila ja usko asiaan nousevat mielestäni ylitse muiden ominaisuuksien unohtamatta diplomaatin keskustelutaitoja. Neuvontajärjestöillä ja kalastusalueilla voisi olla ”tahto-, usko- ja toiminta-” alueella parannettavaa. Esitteet on ajantasaisesti ja lainsäädäntö kunnossa, mutta yhdistämiset eivät etene eikä rakenne korjaannu.

4.3.2 Yhdistämisten kytkeminen hanke-toimintaan

Joroisissa tehtiin Suomen ensimmäinen vesialueiden kunnostukseen liittyvä yhdistäminen Kaitaisissa. Toimituskustannukset maksettiin hankkeen varoista. (Vilksa, P. 2006. s. 96-99)

Huutokosken ja Joroisten osakaskuntien vesialueita on mukana Etelä-Savon ”Kestävän kalastuksen ja luontomatkailemisen kehittämishankkeessa 2011–2014”. Isommat osakaskunnat helpottavat Suihkolanjokeen ja Enojokeen suunniteltuja toimenpiteitä ainakin lupamenettelyjen osalta.

Vesienhoitosuunnitelmien toteuttamisissa isot, toimivat ja taloudellisesti vahvat osakaskunnat nousevat tärkeään asemaan. Laajoissa kunnostuksissa yhdistämiskustannusten osuus koko hankkeen menoista on vaatimatonta luokkaa.

4.3.3 Yhdistämislomakkeet kiinteistöjen vesialueille ja pienille osakaskunnille

Joroisten osakaskunnan yhdistämistä valmisteltaessa alueella todettiin olevan vesialueiden jakojen

seurauksena sekä kiinteistöjen vesialueita että paljon osakasmäärältään pieniä yhteisiä alueita. Tilanne oli Salmisen tutkimustulosten mukainen.

Kyläyhdistyksen toimijat pyysivät laatimaan lomakkeen (Liite 11), jonka allekirjoittamalla omistaja hyväksyy oman vesialueensa yhdistymisen ja lisäksi kaikkien (tai yksilöityjen) yhteisten vesialueiden yhdistymisen, joissa kiinteistö on osakkaana (Rauhouspiirit). Samansisältöinen lomake on tarkoitettu myös pienille (1–9 osakaskiinteistöä) osakaskunnille toteuttamaan yhteisalue lain 7.2 §:n mukaista ilman osakaskunnan kokousta tehtävää päätöstä.

Nimikirjoitusten kerääminen lomakkeeseen on järkevää aloittaa suurimmista osakkaista. Heidän suhtautumisensa selviää parilla kolmella puhelinsoitolla tai tapaamisella. Allekirjoituksilla on oma merkityksensä pienempien osakkaiden kantaa myöhemmin tiedusteltaessa.

Mikäli osakkaat eivät ole yksimielisiä tai pienempiä osakkaita ei tavoiteta, on tiedossa kuitenkin isompien osakkaiden suhtautuminen yhdistymiseen. Osaksluettelosta on laskettavissa asian kannatus (YhteisalueL 15.2 § 6-kohta: Kaksi kolmannelta osuuksista ja yksi kolmannes osakkaista), kun pohditaan osakaskunnan kokouksen järjestämistä. Jos osakaskuntatoimijan työlle ei lasketa kuluja, alle kymmenen osakkaan kokouksen tiedottamiskustannukset jäisivät 40 euroon (kohta 3.2).

4.3.4 Aloitteen tekijänä tai aktiivisena toimijana ”väärä henkilö”

Kylässä toimivat yhdistykset kertovat hyvästä yhteishengestä ja sosiaalisesta pääomasta. Kun tavoitteena on laajempi osakaskunta, kylän sisäiset jännitteet ja naapurien keskinäiset välit näkyvät päätöksissä ja suhtautumisessa yhdistymiseen. Vanhat erimielisyydet muistetaan pitkään, mikä ei maanmittausväelle ole mitenkään uutta.

Asiaan voidaan varautua etukäteen. Kun yhdistymistä valmistelelee kaksi–kolme toimijaa, yhteydenottajaksi valitaan heistä henkilö, jonka kanssa osakkaalla on parhaimmat välit ja suurin luottamus. Kahdessa laajassa vesitilusjärjestelyyn liittyvässä yhdistämisessä yhteydenotto tuntemattomiin toispaikkakuntalaisiin osakkaisiin jäi toimitusinsinöörille, mikä niissä tapauksissa oli onnistunut ratkaisu. Jos maanmittarin kutsukirje yhdistämiskokoukseen on ensimmäinen yhteydenotto, peli on usein menetetty.

Suosittelien jatkossa yhteydenottajan puolueetonta tehtävää kalastusalueen isännöitsijälle. Hän tuntee kalastusasiat laajimmin ja pystyy tarvittaessa

vastaamaan myös kysymyksiin venepaikoista, uimarannoista ja naapuriosakaskuntien ratkaisusta.

4.3.5 Osakaskuntien kokouksissa yhdistymisestä pitäisi äänestää osuuslukujen mukaan

Jos osakkaat eivät ole yhdistymisestä yksimielisiä, joudutaan päätöksestä äänestämään. Äänestystä varten kokouksessa tulee olla tuore osaksluettelo. Jos äänestyksen mahdollisuudesta on ennakkotieto, on isompien osakaskuntien (yli 20 osakasta) äänestysluettelo syytä valmistella ennakkoon laskentaulukon muotoon. Neuvontajärjestöillä on käytössä taulukkopohja, mihin äänileikkuria (30 %) sekä määränemmistöä (2/3) laskevat kaavat on talletettu etukäteen. Ohjelma laskee kokouksen osallistujia kirjattaessa koko ajan äänimäärää, ja viimeisen osakkaan tultua merkityksi äänestysluettelo on valmis kokouksen hyväksyttäväksi.

Kahdessa osakaskunnan kokouksessa ehdotettu yhdistyminen hyväksyttiin äänin 3–1. Osanottajat olivat kokouksen alussa yksimielisesti sopineet, että jokaisella osakkaalla on yksi ääni puheenjohtajan valinnan lisäksi muissakin päätöksissä (YhteisalueL 8 §). En myöhemmin katsonut, mikä äänestyksen tulos olisi ollut, jos äänestysluettelo olisi laadittu osuuksien mukaan (esimerkiksi olisiko vähemmistöön jääneen osakkaan osuus ollut yli 2/5 kaikista osanottajien äänistä). Osuuslukujen mukaan äänestäminen poistaa jälkipuheet varsinkin niissä tapauksissa, joissa paikallinen iso osakas jää vähemmistöön. Ongelmaton ja jännitteetön uuden osakaskunnan toiminnan käynnistäminen on kaikkien etu.

4.3.6 Kun osa alueista yhdistetään, tehdään osakaskunnassa päätös myös muista palstoista

Isommilla osakaskunnilla on vesipalstoja useissa eri järvissä kaukana toisistaan. Kun jollakin näistä järvistä (Sulkava, Kyrsyjärvi) aletaan valmistella järvikohtaisen osakaskunnan muodostamista, tarjolla on useita ratkaisuvaihtoehtoja. Osakaskunnat liittyvät kokonaan uuteen yksikköön, tai vain tuossa järvessä olevat palstat liitetään mukaan.

Jäljelle jäävien palstojen tulevaisuutta on hyvä pohtia tässä yhteydessä. Suosittelen jo samassa osakaskunnan kokouksessa tehtäväksi ainakin periaatepäätöksen (tai lopullisen päätöksen) yhdistymishalukkuudesta myös muiden palstojen osalta. Päätös on viestinä naapuriosakaskunnille ja kalastusalueen hallinnolle, eikä uutta osakaskunnan

kokousta tarvita yhdistämishankkeen käynnistyessä muissa järvissä. Päätös saattaa olla yhdistämisen uuvottelujen avaus, mitä monet muutkin osakaskunnat ovat miettineet, mutta eivät ole tohtineet kysyä keneltäkään.

4.3.7 Vuoropuhelun lisääminen ja sidosryhmäkokoonnot

Keskustelun aloittaminen lehdistön välityksellä on eräs tapa nostaa epäkohtia esille. Vuoropuhelun lisääminen ja eri toimijoiden kutsuminen selvittämään asioita, helpottaa ymmärtämään toisen alan lainsäädäntöä ja näkemyksiä. Kohdassa 2.4.4 on kuvattu Etelä-Savolle sopivaa sidosryhmämallia. Se on edelleen muokattavissa maakunta-, kalastusalue ja tapauskohtaiseksi.

4.3.8 Yhdistämistoimituksiin tulossa sopimushintamahdollisuus

Eräksi yhdistymisen esteeksi on todettu suhteellisen korkeiksi nousseet toimituskustannukset.

Samalla on esitetty toimituskulujen kattamista joko valtion talousarvioon sisältyvistä kehittämisvaroista tai EU-rahoituksella. Hallitus ei vuonna 2005 nähnyt yleisen edun kannalta tarvetta ryhtyä tukemaan osakaskuntien yhdistymiseen liittyviä toimituskuluja (KK 715/2005 vp.). Asiaa on Maanmittauslaitoksessa tutkittu ja valmistelua jatkettu.

Vuoden 2014 alusta on työajan perusteella velottavien toimitusten osalta mahdollista sopia maanmittausmaksusta maanmittaustoimiston kanssa. Hintamallin perusteita valmistellaan vesialueiden yhdistämistoimituksiin, joissa vaikuttavina tekijöinä olisivat toimituksen osakaskiinteistömäärä sekä yhdistettävien vesialueyksiköiden (osakaskuntien) lukumäärä. Sopimushintamalli ei tarkoita alennettuja maanmittausmaksuja, sillä yksikköhinnat tullaan laskemaan tähän asti toteutuneista toimituskustannuksista. Sopimusta laadittaessa kirjataan riittävällä tarkkuudella ne työt, jotka sopimushintaan sisältyvät. Mahdolliset lisätehtävät tulevat velottavaksi normaalisti.

5 Vesialueiden suunnittelutarve ja käytön edistäminen

Kainuun TE-keskuksen kalatalousjohtaja piti vuonna 1995 esityksen ”Kalavesien kaavoitus vai kaikille kaikkea kaikkialla?” (Nyrönen, J. 1995). Aihe nousi suosikikseni. Sen jälkeen olen metsästännyt vesialueiden suunnittelua tukevia tai vastustavia artikkeleita, konflikteja kuvaavia juttuja sekä hämätellyt vesialueiden eri käyttömuotojen yhteensovittamisen ympärillä leijuvaa hiljaisuutta. (Vilksa, P. 2006. s. 1, 150-151)

Maaseudun Tulevaisuus otsikoi viimein 28.6.2010: Vesialueita aletaan ”kaavoittaa.

Maa- ja metsätalousministeriö oli kiinnittänyt huomiota kotimaisen kalan kulutuksen pienenemiseen, koska kalankasvatus ja ammattikalastus eivät ole pystyneet vastaamaan kasvaneeseen kysyntään. Ministeriön mukaan syynä ovat vesialueiden käyttöön liittyvät eturistiriidat.

Ministeriö antoi ELY-keskuksille tavoitteeksi laatia alueelliset suunnitelmat ja osoittaa kalatalouselinkeinolle alueita sopusoinnussa muiden käyttötartpeiden kanssa. Hanke tähtää kotimaisen kalan tarjonnan lisäämiseen.

Tässä luvussa kuvailen lyhyesti vesialueiden suunnittelun nykyistä tilannetta.

5.1 Ammattikalastuksen vesienkäyttösuunnitelmat

Maa- ja metsätalousministeriön hyväksymässä ”Kansallisessa ammattikalastusohjelmassa 2015” on asetettu markkinoille tulevan kotimaisen kalan määrän ja arvon kasvulle selviä numerollisia tavoitteita. Sisävesialueen ammattikalastussaaliin määrä kasvaa vähintään 600 tonniin ja arvo kohoaa vähintään kahdeksaan miljoonaan euroon. Päätoimisten ammattikalastajien lukumäärä on vähintään 1000 ammattikalastajan tasolla, josta 300 on sisävesialueelta. Eräänä toimenpiteenä (Toimenpide 1.3) on kirjattu ”Ammattikalastajien vesille pääsyn varmistaminen”, jossa yhdessä Maanmittauslaitoksen kanssa selvitetään kalastuslain kokonaisuudistukseen liittyvänä vesien omistusyksiköiden kannustamismahdollisuudet yhdistyä suuremmiksi yksiköiksi. (Maa- ja metsätalousministeriö 2010 s. 14-16)

Maa- ja metsätalousministeriön edellyttämä ammattikalastuksen vesienkäyttösuunnitelma Itä-Suomessa laadittiin Etelä-Savon, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Kaakkois-Suomen (Etelä-Karjalan alue) ELY-keskusten sekä maakuntaliitojen yhteistyönä. Työn toteutti Oy FIC Fish Innovation Centre Ltd. Suunnitelman lähtöaineistona olivat kalastusalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmat sekä järvirekisteri. Koska vesialueen tuli olla riittävän laaja, tarkasteluun otettiin järvirekisterin mukaan yli tuhannen hehtaarin yhtenäiset vesialueet. Lisäksi vesialue on perinteisesti ollut tai se on nykyään ammattikalastuskäytössä sekä kalatuotannoltaan vajaahyödynnetty, jolloin ammattikalastuksen tehostamiselle ovat hyvät edellytykset. Hankealueelta määriteltiin 110 järveä tai Saimaan osa-alueita (yhteensä 1.099.720 ha), jotka luokiteltiin ammattikalastukseen soveltuvuuden perusteella kolmeen luokkaan. 54 järveä soveltui hyvin ammattikalastukseen (78 % pinta-alasta), 36 soveltui ammattikalastukseen (16 %) ja 20 järveä (6 %) soveltui valikoivaan ammattikalastukseen. Välttävän ekologisen tilan, ammattikalastajien tai ammattikalastuksen perinteen puuttumisen, erittäin suuren virkistysarvon tai suppean kalaston perusteella yksitoista yli tuhannen hehtaarin järveä katsottiin ammattikalastukseen soveltumattomiksi. (FIC 2011a s. 1-4)

Ammattikalastajarekisterissä oleville kalastajille ja muille sidosryhmille suunnattiin kysely, jonka tarkoituksena oli selvittää käytettyjä pyydyksiä, saaliskaloja, ansiokalastusalueita ja niiden kalastuspainetta. Joitakin poimintoja suunnitelmasta ja erilaisista suhtautumisista troolaukseen:

”Kermajärven kalastusalueella on ammattikalastusperinne. Petrumajärnessä (1102 ha) on hyödynnettävä muikkukanta. Troolauksen toivotaan yleistyvän myös Kermajärnessä (8557 ha), jolloin työläänä ja hankalana pidetty nuottakalastus vähenisi.” (FIC 2011a s. 26)

”Puruveden (41635 ha) kalastusalueella on ammattikalastusperinne. Isorysää pyritään suosimaan, hyvinä muikkuvuosina saalis nuottaa kohden on 2000–3000 kg vuodessa. Yhtä isorysää kohden varataan vettä 500 ha. Nuottakalastukseen varataan vettä 1000 ha, vuosisaalis 8000–10000 kg/nuotta. Troolikalastus on kielletty.” (FIC 2011a s. 30)

Suunnitelmassa ei ole tuhannen hehtaarin vesipinta-alarajan valintaa eikä ”erittäin suurta virkistys-arvoa” tarkemmin perusteltu. Tilastollisesti 1000 hehtaaria on onnistunut valinta ja osuu samaan Savonrannan kunnanhallituksen ja joidenkin osakaskuntien pinta-alatavoitteiden kanssa.

On mielenkiintoista nähdä, miten suunnitelmassa mainituilla isoilla järvillä osakaskunnat tulevat ottamaan toiminnassaan paremmin huomioon ammattikalastukselle asetetut tavoitteet ja muodostuuko tuhannesta hehtaarista jatkossa osakaskuntien pinta-alatavoite tuleviin käyttö- ja hoitosuunnitelmiin?

5.2 Vesiviljelyn sijainninhjaussuunnitelma

Vesiviljelyn kansallisen sijainninhjaussuunnitelman tavoitteena on vastata maa- ja metsätalousministeriön tarpeeseen ja tunnistaa Saaristomerellä ja Suomenlahdella vesialueita, jonne yritykset voivat keskittää nykyistä tuotantoaan isompiin yksiköihin ja siten vähentää elinkeinon ja virkistyskäytön välisiä ristiriitoja. Pohjanlahdella vesien hyvä tila mahdollistaisi vesiviljelytuotannon lisäämisen. Sisävesialueilla sopivia vesialueita ei vastaavalla tavalla voitu tunnistaa ja sinne esitetään peruslinjauksia laitosten sijainninhjaukselle.

Suunnittelun lähtökohtana on vesialueiden ekologinen luokitus, jolloin vesialueen tuli kuulua joko hyvään tai erinomaiseen luokkaan. Tämä sulki pois kuormituksen lisäämisen Saaristomerellä ja Suomenlahdella, missä veden tila on ”hyvää huonompi”. Vesistön syvyys huomioitiin niin, ettei toimintaa ohjata kymmentä metriä matalammille alueille. Lomakäyttöön tarkoitettujen alueiden ympärille mallinnettiin 500 metrin suojavyöhyke. Natura-alueista rajattiin pois 20 metriä matalammat alueet ja lintusaarien ympärille piirrettiin pesimääjaksi 500 metrin turvapuskuri. Troolausaluet (syvyys > 20 m) huomioitiin, jotta ei aiheuteta haittaa ammattikalastukselle. Siian ja silakan kutualueet Merenkurkun merialueella kartoitettiin kalastajia haastatteleamalla ja niiden ympärille mallinnettiin 100 metrin suojavyöhykkeet. Vene- ja laivaväylien suojavyöhykkeet huomioitiin sekä vanhat hylyt, jotka saivat myös 100 metrin suojavyöhykkeen. (Maa- ja metsätalousministeriö 2012a)

Kun edellä tiivistetysti kuvatut rajaukset siirrettiin kartoille, saatiin eri merialueille vesiviljelyn sijainninhjaussuunnitelma käsittelyn ja edelleen kehittämisen pohjaksi.

”Vesiviljelyn sijainninhjaus Itä-Suomessa” suunnitelmaan on sisävesien peruslinjaukset kirjattu kansallisesta suunnitelmasta. Suunnitelma on laadittu ammattikalastuksen vesienkäyttösuunnitelman tapaan Etelä-Savon, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Kaakkois-Suomen (Etelä-Karjalan alue) ELY-keskusten yhteistyönä. Tarkastelussa on käsitelty erikseen läpivirtauslaitoksia ja kierto-vesiviljelylaitoksia, koska niiden tuotantoympäristöt poikkeavat toisistaan. Kierto-vesiviljelylaitoksen investoinnit voivat olla kymmenkertaiset vastaavaan läpivirtauslaitokseen verrattuna. Tärkeimmiksi kierto-vesilaitosten sijoittumiskriteereiksi on todettu vesi, edullinen energia ja valmis lietteenkäsittelyinfrastruktuuri ja synergiaeduksi toimiva kalanviljelylaitos. Merkittävimpiä teollisuuslaitoksia on nostettu esille ja tarkasteltu laajemmin paikkakunta-kohtaisia mahdollisuuksia. (FIC 2011b)

Kansallisessa ohjelmassa on vesiviljelyyn hyvin sopiviksi alueiksi todettu esimerkiksi Kemijoen ja Oulujoen alajuoksujen patoaltaat, joiden luonnonmukaista tilaa on ihminen jo muuttanut. Niiden virtaamat ovat isoja ja veden laatu hyvä tai erinomainen. (Maa- ja metsätalousministeriö 2012a)

Vesiviljelyn sijainninhjaussuunnitelmassa käytettyjen etäisyyksien soveltuvuutta eri tilanteisiin tulisi jatkossa tarkastella yksityiskohtaisemmin ja aloittaa työ suunnittelunormiston luomiseksi.

5.3 Rapustrategia

”Kansallinen rapustrategia 2013–2022” sisältää runsaan perustiedon ja laajan erikoistiedon lisäksi myös linjauksia vesialueiden käytön suunnitteluun. Jokiravun levinneisyysalueeksi on kirjattu 39.000 järveä, yhteispinta-alaltaan yli 2,7 miljoonaa hehtaaria. Jos sisävesien ammattikalastus oli kiinnostunut yli tuhannen hehtaarin järvistä, jokiravulle soveltuvat parhaiten kokoluokan 1–500 hehtaaria järvet. Tuon suuruisia järviä on noin 36.000. Jokiravun suoja-alueet (vesistöalueet 1–3 sekä mm. 3. jakovaiheen valuma-alueet, joissa ei ole yli 500 ha järviä) on määritelty kartalle. Niille ei myönnetä täpläravun istutuslupia, sillä täpläravun leviämistä

rajoitetaan mahdollisuuksien mukaan. Sekä jokietä täpläravun istutustiedot viedään kalataloushallinnon KAVERI-rekisteriin toimenpiteiden seurannan mahdollistamiseksi.

Täpläravuille on ”varattu” 566 järveä, joiden yhteispinta-ala on noin 1,03 miljoonaa hehtaaria. Täpläravun kotiutus Vuoksen, Kymijoen ja Kokemäenjoen vesistöalueilla tapahtuu ELY-keskuksen luvalla. Strategian ”rapualuejako” ja jokiravun elvytysuunnitelmat kirjataan kalastusalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmiin.

Rapustrategiaan sisältyy tavoitteita myös ravuksen matkailulliseksi hyödyntämiseksi sekä laaja suunnitelma rapuruton torjumiseksi. (Maa- ja metsätalousministeriö 2012b)

5.4 Ajatuksia vesialueiden suunnittelusta

Yhteisten vesialueiden osakaskuntarakenne on selvitetty koko maasta kunnittain. Tulokset on siirrettävä maakuntien tilastoihin ja kalastusalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmiin. Oikeiden lähtötietojen pohjalta on mahdollista pohtia osakaskuntakohtaisia pinta-alatavoitteita, vesistökohtaisia ratkaisuja tai muita alueelle sopivia lähestymistapoja.

Erillisiä suojelusuunnitelmia on laadittu useille uhanalaisille lajeille. Miten ammattikalastuksen vesienkäyttösuunnitelma, vesiviljelyn kansallinen sijainninhjaussuunnitelma ja rapustrategia viedään suojelusuunnitelmien ja ELY-keskusten tarkempien maakunnallisten suunnitelmien kanssa kalastusalueiden kautta osakaskuntatasolle? Innostuvatko osakaskunnat sovitteluun paikallisia haasteita (venevalkammat, uimarannat, troolauksen meluhaitat, vesiskootterit, moottorikelkkareitit, moottoriveneilykielloista sopiminen jne.) valtakunnallisten tavoitteiden kanssa vai koetaanko viimeksi mainitut ”jälleen ylhäältä tulleiksi” ohjeiksi, joiden toteuttaminen jää virkamiesten vastuulle?

Vesialueiden tarkastelu ja sijainninhjaussuunnitelmat tulisi kytkeä maakunta-, kunta- ja kylätason suunnitteluun. Maaseutualueilla suunnittelun pitää tukea kylien elinkeino- ja virkistystoimintaa ja niiden edistämiseen liittyviä hankkeita.

Vesialueille tai järviin ei ole sovellettavissa yhtä ja ainoaa suunnittelumallia. Erilaiset lähestymistavat tuottavat ja erilaiset alueet tarvitsevat toisistaan poikkeavia vaihtoehtoja. Merialueet, vakavedet ja virtavedet vuodenaikojen vaihteluineen takaavat jo laajan kirjon.

Vesialueet eivät ole erillään yhteiskunnallisesta kehityksestä. Seuraavassa muutamia ajatuksia jatkokohdinnolle, miten vesialueita ja osakaskuntarakenteen kehittämistä voisi lähestyä:

5.4.1 Osakaskuntatoiminta ei kiinnosta

- 0-malli: Ei tehdä mitään, kun tähänkin asti asiat ovat sujuneet eikä riitoja ole ollut. Ulkopuoliset aloitteet torjutaan. Luonto hoitaa kala- ja rapukannat.
- Suojelu-malli: Jätetään järvi ympäristöineen rauhaan ihmisen toiminnoilta, kalastukselta, ojituksilta, kunnostuksilta, rannat rakentamiselta ja metsät hakkuilta ym.

5.4.2 Kylässä sosiaalista pääomaa, kyläyhdistys ja osakaskunta toimivat

- Osakaskuntavetoinen malli: Pienempiä alueita kootaan toimivien osakaskuntien ympärille. Pinta-ala- ja järjestäytymistilastot antavat tuken- sa tälle lähestymistavalle.
- Kylä-malli: Osakaskunnat ja vesialueet kootaan tukemaan kylätoimintaa. Kylätoimikunta toimii hoitokuntana. Ihmisten toimintatarmo ratkaisee osuuksien sijaan. Toisena osallistumisvaihtoehtona on hoitokunnan puheenjohtajan kuuluminen kylätoimikuntaan tiedonkulun varmistamiseksi.
- Lomarauha-malli: Vesialueen toiminnot sovitaan kyläsuunnitelmissa palvelemaan meluttomuutta ja rauhoittumista luonnon keskellä järven rannalla. Vain sähkökäyttöiset moottorit hyväksytään. Vesiskootterit ja muut moottoriveneet sekä melua aiheuttavat toimet kielletään. Järven veden erinomaisesta laadusta huolehditaan. Onginta ym. kalastus tähtää virkistytymiseen eikä niinkään saaliiseen.

5.4.3 Työpaikkoja syntyy ja yrittämistä tuetaan

- Elinkeinoelämää, kalastusta ja matkailua korostava-malli: Vedet ja osuudet pannaan tuottamaan. Valtion, kuntien, seurakuntien ja yhtiöiden osuudet tukevat kaupallista kalastusta. Kotimaisen kalan osuus kasvaa, työpaikkoja syntyy, ristiriidat sovitellaan ja kieltoja kammoksutaan. Matkailuun liittyvinä toimintoina alueella oleva lomakylä, maatilamatkailuyritys, vuokrattavat loma-asunnot tai kalastusmatkailua järjestävä

yrittäjä hyötyy säästyneissä neuvottelukuluissa pinta-alaltaan suurista ja yhtenäisistä vesialueiden osakaskunnista.

- Business-malli: Kaikesta käytöstä (uimarannat, venevalkammat, autopaikat, kalastus) peritään maksu erilaisten vuokraus- ym. menetelmien kautta. Jos et ole osakas, niin maksulliset palvelut ovat Sinua varten. Osakkailla ovat hieman edullisemmat hinnat. Ilmaispalveluita ei ole.

5.4.4 Osakaskuntatoiminta hiipuu, muut hoitavat vesialueet

- Kalastusalue-malli (Pohjois-Karjalassa kokeiltu): Kalastusalueen ammattilaiset hoitavat kaikki vesialueiden asiat ja ostavat palveluita tarvittaessa ulkopuolisilta.
- Hanke-malli: Toiminta keskitetään sinne, missä kulloinkin kunnostetaan vesistöjä vesienhoi-

tosuunnitelman mukaan yhteisin varoin. Yhdistäminen kytketään hankkeeseen ja hoidetaan hankevaroin, joiden saamisen ehtoina ovat osakaskuntien myönteiset päätökset.

- Järjestely-malli: Hallinto ei tue hajanaisia, kustannuksia ja epäselvyyksiä aiheuttavia yksiköitä eikä ylimääräistä rekisterinpitoa. Kaikki toimimattomat osakaskunnat järjestellään ja yhdistetään osittain hanke- ja osittain kalastusalueelle osoitettavien varojen avulla.

Laajoja reitti- ja lampivesiä sisältävälle osakaskunnalle vaihtoehtojen tarkastelu antaa monia mahdollisuuksia. Osa pienistä järvistä voidaan jättää suojeluun. Niille tehdään matkailukohteista erityyppisiä retkiä. Reittivesille suunnataan ammattikalastusta ja yhtenäiselle alueelle viehেলupia. Matkailukohteiden ja lomakeskusten ympärille luodaan ohjelmapalveluaktiviteetteja (ravustus, eri kalastustavat jne.).

6 Toimenpide-ehdotuksia

Toimenpide-ehdotuksista kohdat 6.1 ja 6.2 liittyvät kalastuslain uudistamiseen ja yhteisalueain muuttamiseen. Muut kohdat on vastuutettu nykytavan mukaisesti eri sidosryhmille ja toimijoille.

6.1 Muutoksenhaun yhtenäistäminen ja tiedottamiskustannusten alentaminen

Yhteisiä alueita koskevaa lainsäädäntöä yhtenäistetään kokousmenettelyn osalta mahdollisimman pitkälle. Muutoksenhakuajat vaihdetaan samoiksi ainakin niissä tapauksissa, joissa yhdistämistoimituksen yhteydessä on pidetty järjestäytymättömien osakaskuntien kokoukset.

Kun järjestäytynyt osakaskunta on tehnyt yksimielisen yhdistämispäätöksen ja se on saanut lainvoiman, toimituksesta tiedotetaan vain osakaskunnan puheenjohtajalle ja hänen varahenkilölleen, jos sellainen on ilmoitettu. Menettely säästää tiedottamiskuluja ja poistaisi päällekkäisyyttä.

6.2 Osakaskunnan edustajamäärä kalastusalueiden kokouksissa kytetään pinta-alaan

Osakaskunnan edustajien määrä kalastusalueen kokouksissa porrastetaan osakaskunnan pinta-alan mukaisesti (Korkeamäki, H. 2006 s. 25-26). Porrastukseen on mahdollista kytkeä kannustus yhdistämisiin, jolloin raja toisen edustajan saamiseen olisi hieman helpommin saavutettavissa.

Yksi edustaja/ vähintään 100 ha, kaksi edustajaa/ > 400 ha, 3 edustajaa/ >1000 ha, 4 edustajaa/ > 2000 ha.

6.3 Toimenpide-ehdotuksia osakaskunnille ja neuvontajärjestöille

- 1) Osakaskuntien kirjanpito kuntoon (kts. Mäkelän tutkimustulokset kohdassa 3.3). Miten hyötyjä tai kuluja voi laskea, jos tilitiedot eivät ole vertailukelpoisia?
- 2) Osakaskunnan yhteystiedot ajan tasalle sekä Internet-sivuille yleisön saataville.
- 3) Kalastuslupien osto helpommaksi ja selkeät kartat Internet-sivuille.
- 4) Osakaskuntien kokous- ja tiedotusmenettelyssä käytetään nykyisiä viestintä- ja tietoteknisiä sovelluksia (sähköposti ja postitusluettelot, Internet/ahven.net, ryhmätekstiviestit jne.). Ainoa toimiva tiedottamistapa alle 50 osakkaan osakaskunnissa on henkilökohtainen ilmoittaminen kaikille osakkaille.
- 5) Saalistilastointia tuetaan ja siihen kannustetaan. Osakaskunta edellyttää kalastusoikeuksia vuokratessaan saalistietojen määrämuotoista ilmoittamista. Jos tietoja ei ilmoiteta, seuraava neuvotte-lukierros lienee hankalampi.
- 6) Osakaskuntien toimintaa, taloutta ja pyydysyksiköiden käyttöä koskeva kysely toteutetaan. Edellisestä kyselystä on kulunut lähes kymmenen vuotta. Mikä on osakaskuntien tila 2010-luvulla? Paljonko pyydysyksiköistä käytetään?

6.4 Toimenpide-ehdotuksia kalastusalueille

- 1) Käyttö- ja hoitosuunnitelmien tasoa parannetaan ja tavoitteellisuutta lisätään. Valtakunnalliset strategiat (rapu, kalatie, järvilohi, nieriä jne.) kytetään KHS:aan.

- 2) ”Vesialueiden omistus” kohtaan kootaan osakaskuntien eri koko- ja osakaskiinteistöluokkiin jakaantuminen Salmisen tutkimuksen mukaisesti kuntatietoja hyödyntämällä. Näin eri kalastusalueita voidaan vertailla toisiinsa ja kohdistaa kehittämistoimet oikeille alueille.
- 3) Selvitetään järjestäytymättömien tai toiminnaltaan ”hiipuneiden” osakaskuntien kalastusalueen tileillä olevat varat ja niiden käyttö yhdistämiskuluihin.
- 4) Käyttö- ja hoitosuunnitelmia uudistettaessa kohtaan ”Paikallinen yhteistoiminta” kerätään järvien hoito- ja suojeluyhdistysten yhteyshenkilötiedot unohtamatta kyläyhdistyksiä.
- 5) Pienempiä vesialueita yhdistetään vähintään uuden kalastuslakiesityksen mukaisen minimipinta-alan mukaisiksi osakaskunniksi (100 tai 200 hehtaaria), jotta edustus kalatalousalueiden kokouksissa on mahdollista.
- 6) Kalatalousalueita rajattaessa pyrittäisiin kaikki osakaskunnan vesipalstat ja alueet sijoittamaan samaan kalatalousalueeseen.

6.5 Toimenpide-ehdotuksia ELY-keskusten kalatalous- ja ympäristöyksiköille

- 1) Kun rahoitusta myönnetään kalatalouden edistämiseen tai vesistöjen kunnostuksiin, varojen myöntämisen yhteydessä neuvotellaan osakaskuntarakenteen kehittämistarpeista. Edistäisikö ja helpottaisiko yksi osakaskunta hanketta ja alueen tulevaa hoitoa?
- 2) Kalastusaluekohtainen vesialueiden omistuksen jakaantuminen tulisi tehdä keskitetysti erillisenä

hankkeena tutkimuksessa esitettyä luokittelumenetelmää käyttäen ja viedä käyttö- ja hoitosuunnitelmiin.

- 3) Maanmittauslaitoksen edustaja kutsutaan maakunnallisille kalastusaluepäiville.

6.6 Toimenpide-ehdotuksia Maanmittauslaitokselle ja maanmittaustoimistoille

- 1) Yhdistämistoimituksesta tiedotetaan osakaskuntien kokousten 60 päivän moittimisajan kuluessa. Näin osakkaalla, joka ei ole saanut tietoa osakaskunnan kokouksesta tai sen päätöksestä on mahdollisuus harkita muutoksen hakua asiassa. Pirkanmaalla käytetty menetelmä poistaa osaltaan osakaskunnan kokouksen sanomalehdessä (sääntöjenmukaisesti vain paikallis- tai maakuntalehdessä ilman kutsukirjeitä) tiedottamisen vajavaisuutta. Menettely edistää avoimuutta ja saattaa osakaat tasavertaiseen asemaan asuinpaikasta riippumatta.
- 2) Suomessa on lähes 14 000 järjestäytymätöntä yhteisen vesialueen osakaskuntaa. Maanmittauslaitos luovuttaa korvauksetta kalataloushallinnolle ja kalastusalueen yhteyshenkilöille nimettyihin hankkeisiin yhteisen vesialueen järjestäytymättömän osakaskunnan kahden–kolmen suurimman osakkaan omistaja- ja osoitetiedot osuusprosentteineen.
- 3) Maanmittauslaitoksen edustaja osallistuu maakunnallisille kalastusaluepäiville.
- 4) Yhdistämissä ja toimitusten etenemisestä tiedottamisessa hyödynnetään myös kalastusalueiden ja suojeluyhdistysten Internet-sivuja.

7 Kooste

Jako-olot Mikkelin läänin vesialueilla olivat historiallisista syistä sekavat. Asiantilan korjaaminen jakolain mukaisilla uusjaoilla todettiin erittäin hankalaksi ja aikaa vieväksi, eikä jakolaissa muutenkaan ole edellytetty tämänlaatuisten tilusjärjestelyjen suorittamista, joten erillisen lain säätäminen vesitilusjärjestelyjä varten katsottiin tarpeelliseksi.

Lain tarpeellisuuteen olivat kiinnittäneet huomiota Mikkelin läänin maanviljelysseura sekä eräät Mikkelin läänin kunnat maanmittausviranomaisten lisäksi. Rakenteellista epäkohtaa oli pyritytty vähentämään vuoden 1951 kalastuslain mukaisilla osakalastuskunnilla ja kalastushoitoyhtymillä. Juvan kunnassa oli perustettu kalastusseuroja ja -yhdistyksiä.

Vesitilusjärjestelytoimitukset perustuvat eräistä vesitilusjärjestelyistä annettuun lakiin, siihen myöhemmin tehtyihin muutoksiin sekä vesitilusjärjestelyasetukseen. Maanmittaushallitus ohjeisti toimituksia tekeviä kiertokirjeellä nro 2/83 ”Menettelystä eräistä vesitilusjärjestelyistä annetun lain (31/80) mukaisissa tilusjärjestelyissä”.

Vesitilusjärjestelylaki oli rajattu koskemaan Mikkelin läänin aluetta sekä eräitä osia tuolloisista Kymen, Kuopion, Pohjois-Karjalan ja Keski-Suomen lääneistä, koska entisen Kymenkartanon läänin Savon puoleisessa osassa oli taloilla kauan ennen isojakoja arviomaiksi sanottuja maapalstoja, hajallaan siellä täällä kaukana kotitiluksista ilmeisesti erävaltausten ja -nautintojen peruna.

Ulkopalstojen yhdistämiseksi kylien ja tilojen päätiluksiin toimeenpantiin isojakojen yhteydessä laajoja tilusten vaihtoja ja järjestelyjä eri kylien ja niihin verrattavien yksinäistalojen kesken. Kukin talo sai kuitenkin edelleen pitää ennen riidattomasti nauttimansa kalaveden ja vesialueiden omistussuhteet jäivät ennalleen. Tämän vuoksi vesialueet ja vesijätöt kuuluivat edelleen varsin yleisesti Mikkelin läänin länsiosissa kokonaan muille kuin rannan kohdalla oleville kylille. Vesialueet olivat lisäksi usein hajallaan useassa eri järvessä. Mikkelin läänin itäosissa vesialueet asettuivat kyllä osakaskiinteistöjen edustalle, mutta palstat saattoivat sijaita eränavaintoihin perustuen 20–60 kilometrin päästä toisistaan kahden–neljänkin kunnan alueella.

Mikkelin läänin itä- ja länsiosien eroavuudet voisivat olla Turun rauhan 1743 seurauksia. Savonlinnan ympäristö kuului 1743–1812 ”Vanhan Suomen” alueeseen, jossa isojaot käynnistyivät vasta vuonna

1828 annetun asetuksen perusteella. Toimituskäytäntö ei sisältänyt etäpalstojen vaihtoa lähemmäksi, minkä osoituksena vesioikeudelliset kylät muodostuivat monikuntaisiksi.

Järjestelytarpeen inventointi tehtiin ennen toimitusmääräyksen antamista rekisterikartta-aineiston pohjalta. Järjestelyn tarvetta voitiin olettaa olevan, milloin kyseessä oli:

- jakokunta, joka käsitti taloja useammista maarekisterikylistä,
- jakokunta, jossa on useita erillisiä vesialueita,
- jakokunta, jonka vesialueet sijaitsevat monen kunnan alueella ja
- yksityinen vesialue, joka sijaitsee toisen tilan maatilusten kohdalla.

Hallituksen esityksessä vuodelta 1979 todettiin järjestelytoiminnan tarvetta tulevan olemaan eniten Mikkelin läänissä sekä vähäisessä määrin eräissä osissa Kymen, Kuopion, Pohjois-Karjalan ja Keski-Suomen läänejä. Tarveselvitysten mukaan neljänneksellä Savonlinnan ympäristön osakaskunnista oli vesialueita ja osakaskiinteistöjä useamman kunnan alueella yli 20 kilometrin päässä toisistaan.

Mikkelin läänissä tuli vireille hieman yli sata toimitusta, Kymen läänissä 35 (Kymenlaakso 15 ja Etelä-Karjala 20), Keski-Suomen ja Kuopion lääneissä kummassakin yksi, yhteensä koko maassa 139 toimitusta.

Alustava lunastamissuunnitelma vaihteli osakaskunnittain. 2000-luvulla alettiin laatia osakaskunta-kohtaisia kokouskutsuja, joista kävi ilmi, mitä toimituksessa tulisi tapahtumaan. Ikuisuusongelmaksi muodostuivat kalastuskuntien esimiesten yhteystiedot, joiden kautta kiinteäksi muodostunut sidosryhmäyhteistyökin käynnistyi.

Alkukokouksista tiedotettiin sanomalehdissä sekä kutsukirjeillä kaikille osakkaille. Kutsukirjeitä lähetettiin varovasti arvioiden 35.000–40.000 kappaletta. Uuteen kuntaan siirryttäessä asianosaisten kiinnostus oli suurempi ja alkukokouksiin osallistuminen runsaampaa toimituksen erikoisuuden takia. Seuraavissa toimituksissa osallistuneiden määrä vaikiintui 30–40 henkilöön. Myöhemmin toimitusten pinta-alan ja osakasmäärän kasvaessa asianosaisten määrä alkukokouksissa kohosi 50–70 henkilöön. Loppukokouksissa oli 10–20 henkilöä vähemmän, jos toimitusalueita ei kokousten välissä laajennettu.

Lunastetusta alueesta tuli suorittaa täysi korvaus. Vesialueiden arviointia oli ohjeistettu kiertokirjeessä, Maanmittaushallituksen 12.1.1982 päivätyissä ”Vesitilusjärjestelyjä koskevissa arviointiohjeissa”, kalatalouskonsulentti Veikko Pulkkinen vesitilusjärjestelypäivillä 1983 pitämässä esityksessä ”Vesialueiden ja vesijättöjen arviointi” sekä Taru Järvisen joulukuussa 1983 valmistuneessa diplomityössä ”Selvitys vesialueiden arvosta vesitilusjärjestelyjä varten”.

Vesitilusjärjestelylakia valmisteltaessa oli katsottu, että vesitilusten lunastusarvioinnin tulisi perustua yleensä vesialueiden tuottoon. Pulkkinen päätyi ”pitämään käyttökelpoisimpana vesitiluksen arviointia tapauskohtaisesti kalastuksen nettotuoton menetyksen mukaan”. Runsaille ja pitkään jatkuneilla istutuksilla katsottiin olevan lievästi tiluksen arvoa kohottava vaikutus.

Apajapaikkoja ei kartoitettu eikä kukaan osakkaista arviointia käsiteltäessä ottanut asiaa esille. Mikäli näin olisi tehty, toimitusajat olisivat selvitystyön takia pidentyneet.

Arviointiperusteet ja hinnoittelutaso näyttivät olevan arviointitarkkuuden puitteissa kohdallaan. Isoilla reittivesillä ja järvillä 1990-luvun alussa esiintynyt muikkukato helpotti toimitusmiesten työtä. Kun kannat toimitusten jatkuessa vähitellen paranivat, arvot eivät kohonneet aivan samaa tahtia, jolloin korvaukset jakaantuvien osakaskuntien sisällä ja osakaskuntien kesken pysyivät sopivina.

Lähes kaikissa maakunnissa tehdyt ensimmäiset toimitukset joutuivat maa- ja metsätalouden tutkittaviksi ja osa korkeimman oikeuden muutoksenhakulupakäsittelyyn. Korkein oikeus ei myöntänyt muutoksenhakulupaa mihinkään vesialueiden arviointiin liittyvään valitukseen.

Vesijätöt jätettiin Etelä-Savossa järjestelyjen ulkopuolelle omiksi toimituksikseen. Ratkaisu osoittautui toimitusten aikataulullisista syistä onnistuneeksi.

Alustavassa lunastamissuunnitelmassa osakaskunnat ja niiden vesialueet jaoteltiin seuraavasti:

- ennalleen jäävät osakaskunnat,
- lunastettavat tilukset,
- lunastettavat vesialueosuudet sekä
- yhdistettäväksi esitettävät osakaskunnat.

Maanmittausviranomaisia oli arvosteltu osakaskuntien lukumäärän lisääntymisestä, minkä lisäksi vesitilusjärjestelyt aiheuttivat ”...epäselvyyksiä kalastuskuntien tilastointiin. Kalastuskuntia tulee lisää,

niiden rajat ja vesipinta-alat muuttuvat, eikä niiden jatkuvaan päivittämiseen ole mahdollisuuksia.” Useilta tahoilta tulleen kritiikin takia yhteisten vesialueiden yhdistämiset tulivat mukaan vuosituhanen vaihteessa ja yhdistämismenetelmä kehitettiin vesitilusjärjestelytoimituksissa, joissa yhdistäminen lähti liikkeelle toimitusmiesten aloitteesta.

Vesitilusjärjestelytoimitusten arvostelu kohdistui erityisesti lunastuskorvausten suuruuteen ja maksamiseen. Suurimmat korvaukset muodostuivat osakaskunnissa, joissa osuudet ja vesialueet jakaantuivat epätasaisesti. ”Lisäveden ostamisen pakkoa” ja toimituksen perusteluita oli asianosaisten vaikea ymmärtää. Ongelmaa pyrittiin pienentämään sekä parantamalla ennako- ja kokoustiedottamista että etsimällä lunastushintojen pienentämiseksi erilaisia keinoja. Järjestäytyneet osakaskunnat alkoivat varautua maksuihin siirtämällä vuosittaisia istutuksia. Jos omistukset ja korvaukset olivat naapuriosakaskunnan kanssa ristikkäisiä, osuuksia vaihdettiin toisessa kunnassa olevilta palstoilta naapurivesialueeseen. Isojen osakastilojen omistajien (valtio, metsäyhtiöt, kunnat) kanssa sovittiin osuuksien pääsäännöstä poikkeavista järjestelyistä, jos se pienensi korvauksia. Ammattikalastajat tai kalastuksesta kiinnostuneet voivat lunastaa lisäosuuksia. Pienille osakastiloille tarjottiin yhdistämisen yhteydessä osuuden kasvattamiseksi kiinteää ja kaikille samankokoista perusmaksua, mikä vähensi maksuja isommilta osakkailta. Kerran osakaskunta myi tarjosten perusteella toimituksessa saaren saadakseen lunastushinnan kuitatuksi. Edellä kuvattuja menetelmiä toteuttaen kahtena-kolmena loppuvuotena ei osakaskuntien varoin tai osuusjärjestelyin yhdistämisten yhteydessä.

Loppukokouksissa uudet osakaskunnat järjestäytyivät yhteisalueain mukaisesti kalatalouskeskuksen kalatalousneuvojan valmistelemissa kokouksissa. Menettely osoittautui toimivaksi neuvojan toimiessa monien kalastusalueiden isännöitsijänä ja jatkaessa toimituksen jälkeen uuden osakaskunnan kanssa yhteistyötä isännöitsijän roolissa.

Itä-Suomen maa- ja metsätalouden tutkittaviksi ja annetun lain 7 §:n 1 momentin säännöstä siten, että siinä annetaan ainoastaan oikeus lunastaa toiseen kylään kuuluva vesialue, mutta säännös ei kuitenkaan velvoita osakaskuntaa tai asianomaista tilaa lunastukseen. Samansisältöiseen tulkintaan olivat toimitusmiehet päätyneet useissa Kymenlaakson toimituksissa sekä Keski-Suomessa.

Osakaskuntien suhtautuminen yhdistämisiin vaihteli ja ratkaisut voisivat sopia jatkotutkimusai-

heeksi. Kielteisissä päätöksissä eivät syynä olleet ainakaan korkeat toimituskustannukset, sillä yhdistämiset sisältyivät valtion varoin tehtyihin vesitusjärjestelytoimituksiin.

Vesialueilla toimivien monien eri tahojen kanssa virinnyt sidosryhmäyhteistyö osoittautui kaikin puolin antoisaksi ja vakiinnutti Etelä-Savossa asemansa vuosittaiseksi tammikuun lopun tapaamiseksi. Tiiviimmin toimituskokouksia valmisteltiin yhdessä ELY-keskuksen kalastalouslyksikön edustajien, kalatalousneuvojan ja kalastusalueen isännöitsijöiden kanssa.

Yhdistämisiin painottuvat opinnäytetyöt käsittelivät yhdistämisten vaikutuksia kalataloudelliseen kestävyYTEEN, osakkaille tiedottamista, yhdistämisten aiheuttamia muutoksia hallintomenoissa sekä koko maan yhteisten vesialueiden pinta-ala ja osakaskiinteistöluokittelua. Suomen osakaskunnista 44 % on pinta-alaltaan alle kymmenen hehtaarin. Pienimmässä (1–9) osakaskiinteistöluokassa on 38 % osakaskunnista.

Tuoreimmista yhdistämisistä saaduista kokemuksista on todettava paikallisten toimijoiden ratkaiseva merkitys sekä tiedottamisen ja sidosryhmäyhteistyön tärkeys. Lisäksi pienimmän osakaskiinteistöluokan (1–9) osakaskunnille on laadittu yhdistämislomake, joka mahdollistaa päätöksenteon yhteisalue lain 7.2 §:n mukaan ilman osakaskunnan kokousta. Sopimushintamalli on valmisteilla yhdistämistoimituksiin ja tulee mahdolliseksi vuoden 2014 alusta.

Vesialueet eivät ole erillään yhteiskunnallisesta kehityksestä. Vesialueiden ja erityisesti kalastukseen liittyvä vesien käytön suunnittelu on käynnistynyt eturistiriitojen vähentämiseksi. Ammattikalastuksen vesienkäyttösuunnitelman ja vesiviljelyn sijainninhajussuunnitelman suunnittelunormisto sekä rapustrategia ovat tulossa laajempaan keskusteluun. Suunnittelumenetelmän viimeistely ja vieminen kalastusalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmiin lie-nee valmisteilla kalastuslain kokonaisuudistukseen liittyvänä tavalla tai toisella.

Julkaisu sisältää kaksi lainsäädännöllistä toimenpide-ehdotusta:

- Muutoksenhaun yhtenäistäminen ja tiedottamiskustannusten alentaminen sekä
- osakaskunnan edustajamäärän pinta-alan mukainen porrastus kalastusalueiden kokouksissa.

Muut ehdotukset on osoitettu osakaskunnille, kalastusalueille, ELY-keskuksille sekä Maanmittauslaitokselle. Yhteistoiminnan lisäksi pidän tärkeänä uusien yhteisten vesialueiden luokittelutietojen viemistä sekä maakunnallisiin tilastoihin että erityisesti kalastusalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmiin.

Vesitilustrajestelyt päättyivät Suomessa vuonna 2008, joten vuonna 1958 tehdystä aloitteesta vesitilustrajestelyjen päätösseminaariin oli kulunut 50 vuotta.

Lähteet

*Etelä-Savon työvoima- ja elinkeinokeskus, maaseutu-
osasto. Toimintakertomus 1998. 61 s.*

*Etelä-Savon työvoima- ja elinkeinokeskus, maaseutu-
osasto. Toimintakertomus 1999. 61 s.*

*FIC 2011a. Oy FIC Fish Innovation Centre Ltd 2011
Ammattikalastuksen vesienkäyttösuunnitelma Itä-
Suomessa (Julkaisematon luonnos 5.1.2011). 51 s.*

*FIC 2011b. Oy FIC Fish Innovation Centre Ltd 2011
Vesiviljelyn sijainninhajaus Itä-Suomessa (Julkai-
sematon luonnos 5.1.2011). 31 s.*

*Huhtamies, M. 2008. Maan mitta. Maanmittauksen
historia Suomessa 1633–2008. 549 s.*

*Järvinen, T. 1983. Selvitys vesialueiden arvosta vesi-
tilusjärjestelyjä varten. Diplomityö 100 s.*

*Kantola, J. 1990 Esitys 22.3.1990 aiheesta ”Vesi-
oikeudellinen kylä”. 6 s.*

*Kilpinen, K. 1995a. Kalastuskuntatiedustelu vuoden
1993 tilanne. Kalatalouden Keskusliitto. Moniste
2/1995. 14 s. + liitt.*

*KK 715/2005 vp Kirjallinen kysymys: Osakaskuntien
yhdistämiseen liittyvät toimituskulut*

*Korkeamäki, H. 2006. Osakaskuntien yhdistämisten
vaikutuksista kalataloudelliseen kestävyteen. Jy-
väskylän yliopisto, Bio- ja ympäristötieteiden laitos.
Pro gradu- tutkielma 39 s.*

*Lappalainen, P. 1991. Muistio Maanmittaushallituk-
sen johdon neuvottelusta 7.1.1991 Mikkelissä. 5 s.*

*Maa- ja metsätalousministeriö 2010. Kansallinen am-
mattikalastusohjelma 2015. 19 s.*

*Maa- ja metsätalousministeriö 2012a. Vesiviljelyn
sijainninhajausuunnitelma (Julkaisematon luonnos
28.5.2012). 41 s.*

*Maa- ja metsätalousministeriö 2012b. Kansallinen
rapustrategia 2013–2022. Työryhmämuistio MMM
2012:10. 42 s.*

*Maanmittauslaitos 1983. Maanmittaushallituksen
kiertokirje nro 2/83 menettelystä eräistä vesiti-
lusjärjestelyistä annetun lain (31/80) mukaisista
tilusjärjestelyissä. 18.1.1983. 22 s.*

*Maanmittauslaitos 2007. Maanmittauslaitoksen
tiedote 27.7.2007. Menettely yhteisen vesialueen
osakasluettelon vahvistamista koskevassa kiinteis-
tönmääritystoimituksessa, kun ilmenee, että ky-
seessä on vesialueyksikkö, johon sisältyy useampi
vesioikeudellinen kylä. 1 s.*

*Mäkelä, A. 2011. Osakaskuntienyhdistäminen ja
muutokset osakaskuntien hallintomenoissa. Etelä-
Savon ELY-keskus. Tutkimusraportti. 28 s.*

*Nyrönen, J. 1995. Kalavesien kaavoitus vai kaikille
kaikkea kaikkialla? Esityksen tiivistelmä RKTL:n
kalatutkimuspäivillä 7.10.1995 Savonlinnassa (jul-
kaisematon).*

*Palm, A. 2007. Yhteisten alueiden osakkaille tiedot-
tamisesta. Mikkelin ammattikorkeakoulu, Maan-
mittaustekniikan koulutusohjelma. AMK-insinööri
opinnäytetyö. 43 s.*

*Pro Joroisselkä 2013. Verkkodokumentti.< [http://
www.projoroisselka.wordpress.com/](http://www.projoroisselka.wordpress.com/)> 15.3.2013*

*Puhakka, J. 2003. Kokemuksia alueellisten toimitus-
ten tekemisestä Pohjois-Karjalassa. 24.3.2003. 23 s.*

*Pulkkinen, V. 1983. Vesialueiden ja vesijättöjen arvi-
ointi. Esitys vesitilusjärjestelypäivillä 3.11.1983. 6 s.*

*Tenhola, E. 1992. Muistio vesitilusjärjestelylain
syntyvaiheista ja ajatuksista lähinnä vesialueiden
osalta. Päivätty 31.11.1992. 2 s.*

*Tenkanen, A. 1982. Vesitilusjärjestelyjä koskevat
arviointiohjeet. Luonnos 12.1.1982. 16 s.*

*Vesitilusjärjestelyohjelmiston käyttöohjeet
20.3.1990, 2 s.*

*Vilksa, P. 2006. Yhteiset vesialueet ja niiden yhdistä-
minen. MML:n julkaisu no 100. 150 s.*

Lait ja asetukset sekä eduskunnan ja valtioneuvoston asiakirjat

Asetus eräistä vesitilusjärjestelyistä 1.2.1980/79

Kalastuslaki 16.4.1982/286

Kiinteistönmuodostamislaki 12.4.1994/554

KK 715/2005 vp Kirjallinen kysymys Osakaskuntien
yhdistämiseen liittyvät toimituskulut

Laki eräistä vesitilusjärjestelyistä 11.1.1980/31

Yhteisalueelaki 18.8.1989/758

Liite 1 Vesitilusjärjestelypäivien 2.-4.11.1983 ohjelma

VESITILUSJÄRJESTELYPÄIVÄT 2 - 4.11.1983

Ohjelma:

Keskiviikkona 2.11.1983

10.00	Päivien avaus	Erkki Uotila
10.20	Tilusjärjestelyjen tarkoitus ja tavoitteet	Aarre Terho
11.30	Lounas	
12.30	Vireilletuloon liittyvät toimenpiteet, toimitusalueiden laajuus ja rajaus	Pirkko Lappalainen
13.40	Kahvitauko	
14.00	Osakuusselvitykset ja osakasluettelon laadinta ATK:n avulla	Tapio Paakkari
15.00	Ryhmätyö osakasluettelon laadinnasta	Tapio Paakkari ja Veijo Rautiainen

Torstaina 3.11.1983

8.00	Ryhmätyön purku	-"-
9.30	Toimituskartta ja maastotyöt - vesialueet - vesijätöt	Ossi Jokinen ja Jukka Vyyryläinen
11.00	Toimituksiin liittyviä erityisasiointia	Kalevi Raussi
11.30	Lounas	
12.30	Vesialueiden ja vesijättöjen arviointi - MMH:n edustajien alustukset - Maatalouskeskuksen edustajan alustus	Jorma Kantola ja Aulis Tenkanen Veikko Pulkkinen
15.45	Toimituksiin liittyviä erityisasiointia	Kalevi Raussi

Perjantaina 4.11.1983

8.00	ATK:n käyttö asiakirjatuotannossa	Veijo Rautiainen
10.15	Lunastushintojen maksu ja perintä, tili- korvaukset ym.	Kalevi Raussi
11.30	Lounas	
12.30	Toimitusmiesten tähänastisia havaintoja ja kokemuksia Yleiskeskustelu	Tapio Paakkari ja Jukka Vyyryläinen
15.00	Vesitilusjärjestelypäivien päätös	Jorma Kantola

Liite 2 Vesitilusjärjestelypäivien 2.-4.11.1983 osallistajat

V E S I T I L U S J Ä R J E S T E L Y P Ä I V Ä T

Aika: 2 - 4.11.1983
 Paikka: Mikkelin maanmittaustoimisto
 Osoite: Jääkärintie 6-8, Mikkeli

Osanottajat:

Karttunen Veikko	apul.lmri	Kymen läänin maanmittauskonttori
Viitanen Kauko	mri	Kouvolan maanmittaustoimisto
Kunnas Timo	mri	Lappeenrannan maanmittaustoimisto
Lautala Aulis	joht. mri	Parikkalan maanmittaustoimisto
Vilksa Pekka	mri	Parikkalan maanmittaustoimisto
Lappalainen Pirkko	tstoins.	Mikkelin läänin maanmittauskonttori
Paakkari Tapio	mri	Mikkelin maanmittaustoimisto
Rautiainen Jorma	mri	Mikkelin maanmittaustoimisto
Vyyryläinen Jukka	apri	Savonlinnan maanmittaustoimisto
Jokinen Olli	mri	Savonlinnan maanmittaustoimisto
Nikkanen Martti	lmri	Kuopion läänin maanmittauskonttori
Huuskonen Olavi	mri	Kuopion maanmittaustoimisto
Toppinen Taisto	mri	Kuopion maanmittaustoimisto
Räsänen Erkki	mri	Iisalmen maanmittaustoimisto
Tiensuu Tapio	tark.	Keski-Suomen l. maanmittauskonttori
Tuomi Reijo	mri	Jyväskylän maanmittaustoimisto
<hr/>		
Terho Aarre	lmri	Uudenmaan l. maanmittauskonttori
Uotila Erkki	lmri	Mikkelin l. maanmittauskonttori
Pulkinen Veikko	kalatal.neuv.	Mikkelin l. maatalouskeskus
Kantola Jorma	osastop.	Maanmittaushallitus
Kärkkäinen Seppo	tstop.	Maanmittaushallitus
Jokinen Ossi	tstoins.	Maanmittaushallitus
Rautiainen Veijo	tstoins.	Maanmittaushallitus
Tenkanen Aulis	tstoins.	Maanmittaushallitus
Raussi Kalevi	erik.tutkija	Maanmittaushallitus

Liite 3 Vesitilusjärjestelyohjelmiston koulutusohjelma 22.-23.3.1990

Maanmittaushallitus

Vesitilusjärjestelytoimituksen ja
-ohjelmiston koulutus
22.-23.3.1990

Ohjelma:

22.3.1990

- klo 9.30 - 10.00 Vesitilusjärjestelytoimitus,
osastopäällikkö Jorma Kantola
- klo 10.00 - 11.00 Toimituskartan laatiminen,
toimistoinsinööri Ossi Jokinen
- klo 11.00 - 12.00 R u o k a i l u
- klo 12.00 - 12.30 VTJ-ohjelmisto,
toimistoinsinööri Kalervo Näse
- klo 12.30 - 13.30 Tietojen tallennus ja asiakirja-ajot
HP3000 - laitteilla, atk-suunnitte-
lija Risto Rautio
- klo 13.30 - 14.00 K a h v i t a u k o
- klo 14.00 - 16.00 Demo ja harjoittelua VTJ:n HP-3000 -
ohjelmistolla

23.3.1990

- klo 8.30 - 9.15 Vesitilusjärjestelyjen toimitusme-
nettely, toimistopäällikkö Juhani
Kuuluvainen
- klo 9.15 - 9.30 K a h v i t a u k o
- klo 9.30 - 10.30 Vesi- ja ranta-alueiden arviointi,
toimistoinsinööri Olavi Myhrberg
- klo 10.30 - 11.30 Tietojen siirto VTJ-kantaan VAX-
laitteille, suunnittelija Jouni
Mansikkamäki
- klo 11.30 - 12.30 R u o k a i l u
- klo 12.30 - 13.00 Tilikirja, vs toimistoinsinööri Sei-
ja Nykänen
- klo 13.00 - 13.30 VTJ-tietojen siirto Postipankin mak-
satus-systeemiin, Jouni Mansikkamäki
- klo 13.30 - 14.00 VTJ-tietojen siirto lääninhallitus-
ten yleiseen lainasysteemiin (YLS),
Seija Nykänen
- klo 14.00 - 14.15 K a h v i t a u k o
- klo 14.15 - 15.15 Demo ja harjoittelua VAX-laitteilla
- klo 15.15 - 15.45 Loppukeskustelu

Liite 4 Vesitilusjärjestelyohjelmiston koulutukseen 22.-23.3.1990 osallistujat

VESITILUSJÄRJESTELYTOIMITUKSEN JA -OHJELMISTON KOULUTUS
22.-23.3.1990

O s a n o t t a j a t

Pekka Saksi	Kymen läänin maanmittauskonttori
Kirsi Siljander	"
Erkki Pylkkö	Kouvolan maanmittaustoimisto
Antero Tiihonen	"
Ulla Aalto	"
Ritva Repo	Lappeenrannan maanmittaustoimisto
Matti J. Lähde	"
Timo Kunnas	"
Jorma Rautiainen	Mikkelin läänin maanmittauskonttori
Rauha Luukkonen	"
Jarmo Vauhkonen	Mikkelin maanmittaustoimisto
Kari Oikarinen	"
Marja Jukola	"
Irmeli Sajalahti	"
Pekka Vilska	Savonlinnan maanmittaustoimisto
Ossi Kasurinen	"
Marjatta Väisänen	"
Kalevi Rossi	Kuopion läänin maanmittauskonttori
Liisa Väänänen tai	"
Irma Reinikainen	"
Jukka Rissanen	Iisalmen maanmittaustoimisto
Matti Martikainen	"
Kirsti Jääskeläinen	"
Eeva Kananen	Joensuun maanmittaustoimisto
Jorma Manninen	"
Teija Muikku	"
Tapio Salo	Keski-Suomen 1. maanmittauskonttori
Laila Mensonen	"
Pekka Ylinen	Jyväskylän maanmittaustoimisto
Eila Rikala	"

Liite 5 Esimerkki kokouskutsusta

KOKOUSKUTSU

Aika: Maanantai 19.5.2008 klo 10
 Paikka: Kanttila, os. Vilhulantie 5, 76850 Naarajärvi
 Toimitus: Vesitilujärjestely n:o 2008-269359, joka koskee seuraavia vesialueyksiköitä:

Hankasalmen kunnan (77) kylässä Yhteiset vesialueet (876) Suoliveden jakokunnan vesialue RN:o 3:0,

Mikkelin kaupungin (491)

Harjumaan kylässä (446) Harjumaan osakaskunta (491-446-876-22,593-467-876-1) RN:o 876:22 ja Salosaaren osakaskunta RN:o 876:23,

Häkkilän kylässä (490) Häkkilän osakaskunta (491-490-876-1,593-876-20-0) RN:ot 876:1,

Kantalan kylässä (491) Kantalan osakaskunta (491-491-876-1,593-409-876-1) RN:o 876:1,

Pieksämäen kaupungin (593)

Karjalan kylässä (401) Vesialue (Karjala 9 osakaskunta) RN:o 876:1,

Nikkarilan kylässä (403) Rauhoituspiiri (Nikkarilan jakokunnan yhteinen rauhoituspiiri) RN:o 876:2,

Kantalan kylässä (409) Kantalan osakaskunta (491-491-876-1,593-409-876-1) RN:o 876:1,

Kontiomäen kylässä (410) Vesialue (Kontiomäki 6 osakaskunta) RN:o 876:1 ja Vesialue (Kontiomäki 12 osakaskunta) RN:o 876:3,

Längelmäen kylässä (413) Hurskaalan osakaskunta RN:o 876:7,

Pyhityn kylässä (421) Pyhitty 13 osakaskunta RN:o 876:9 ja Vesialue (Pyhitty 11, 15-17 osakaskunta) RN:o 876:10,

Vehmaskylän kylässä (432) Putkolanpellon osakaskunta RN:o 876:1,

Venetekemärännan kylässä (433) Venetekemän osakaskunta RN:o 876:1,

Harjumaan kylässä (467) Harjumaan osakaskunta (491-446-876-22, 593-467-876-1) RN:o 876:1 sekä

kylässä Yhteiset vesialueet (876) Suoliveden jakokunnan vesialue RN:o 10:0, Häkkilän osakaskunta (491-490-876-1,593-876-20-0) RN:ot 20:0, Kaatluoman osakaskunta RN:o 23:0 ja Pyhäjärven osakaskunta RN:o 24:0.

Kokouksessa käsiteltäviä asioita:

-ratkaistaan tarvittaessa tunnuksettomien vesialueiden omistukset,

-esitetään vesialueiden arviointiperusteet ja järjestelysuunnitelma, joka sisältää Kantalan osakaskunnan ja Suoliveden jakokunnan mahdolliset järjestelyt sekä vesialueiden yhdistämisehdotukset suurempien osakaskuntien muodostamiseksi

1. Mikkelin ja Pieksämäen kaupunkien alueella olevan Iso-Naakkiman vesialueista pinta-alaltaan noin 2860 ha,

2. Pieksämäen Pyhäjärveen siellä olevien osakaskuntien vesialueista pinta-alaltaan noin 1420 ha,

-kuullaan asianosaisia järjestelysuunnitelmasta ja yhdistämisehdotuksista sekä päätetään loppukokousajasta.

Osakaskunnilla on mahdollisuus pitää kokouksen yhteydessä osakaskuntien kokoukset, joissa voivat päättää yhdistymisistä. Kartta-aineisto yhdistämisesityksistä on lähetetty osakaskuntien puheenjohtajille.

Kokouksiin kutsutaan vesialueiden osakkaat, osakaskuntien hallinnon edustajat (entiset kalastuskuntien esimiehet) ja rasite- tai muun nautintaoikeuden haltijat.

Osakaskiinteistöjen omistajille on lähetetty kutsukirjeet.

Asianosaisen poissaolo ei estä toimituksen suorittamista ja toimitus tehdään valtion varoin.

Tiedustelut Leena Lahtinen p. 040 801 7303.

Omistaja- ja osoitetietomuutokset Marja Markkanen p. 040 801 7304.

Savonlinnassa, 30. päivänä huhtikuuta 2008

Toimitusinsinööri Pekka Vilksa
 Etelä-Savon maanmittaustoimisto, Savonlinna
 os. Olavinkatu 24, 57130 Savonlinna

Liite 6 Alkukokouksen kutsukirjeen mukana 1990-luvulla lähetetty järjestelykuvaus

VESITILUSJÄRJESTELYISTÄ

Etelä-Savon maanmittaus-
toimisto, Savonlinna

Vesitilusjärjestelyt perustuvat lakiin eräistä vesitilusjärjestelyistä (VTJL 11.1.1980/31).

TILUSJÄRJESTELYN TARKOITUS

Maanmittaustoimisto on määrännyt toimitusalueen. Toimituskustannukset suoritetaan valtion varoista.

Tilusjärjestelyssä muutetaan vesioikeudellisille kylille (osakaskunnille entisille jakokunnille) kuuluvien vesialueiden sijoitusta siten, että kukin osakaskunta saa omistukseensa oman rantansa kohdalla olevat vesialueet. Tällöin kylään lunastetaan sen maatilusten kohdalla oleva muulle vesioikeudelliselle kylälle kuuluva vesialue. Vesialueiden välillä voidaan myös mahdollisuuksien mukaan suorittaa tilusvaihtoja.

Toimituksessa ei siis ole kysymys vesialueiden jakamisesta osakastilojen kesken.

TOIMITUSMENETTELYSTÄ

Toimituksessa selvitetään ensin ne osakaskunnat, jotka omistavat kohteena olevat vesialueet nykyisin ja laaditaan osakasluettelot vesialueiden osakastiloista, mikäli niitä ei ole aiemmin tehty sekä käydään tarvittavin osin jakokuntien väliset vesipiirirajat ja laaditaan kartat järjesteltävistä vesitiluksista.

Tilusten järjestelysuunnitelmassa esitetään mm. lunastettavat ja tilusvaihdolla järjesteltävät vesitilukset sekä mahdollisesti yhteiseksi erotettavat alueet ja perustettavat rasitteet.

Lunastettavat vesialueet arvioidaan ja niille määrätään vesitilusjärjestelylaissa säädettyjen perusteiden mukaiset lunastushinnat.

Osakaskunnan saatavaksi tai maksettavaksi tulevat lunastushinnat ositellaan osakastiloille näiden vesialueosuuksien mukaisessa suhteessa. Lunastushintojen maksatus rahakorvauksia saaville osakkaille tapahtuu valtion välityksellä Etelä-Savon maanmittaustoimiston toimesta toimituksen rekisteröinnin jälkeen. Maksuvelvollisten osakaskuntien osakastiloilta valtio puolestaan perii näiden maksettavaksi tulevat korvaukset vuosittain.

Alle 50 markan suorituksia ei makseta eikä peritä takaisin.

REKISTERÖINTI JA TILUSTEN HALTUUNOTTO

Toimituksen lopettamisen jälkeen toimitus merkitään kiinteistörekisteriin maanmittaustoimistossa, joka arkistoi toimitusasiakirjat ja -kartat.

Vaihtuvien vesitilusten haltuunotto tapahtuu, kun toimitus on merkitty kiinteistörekisteriin.

Toimitusinsinööri

Pekka Vilska

Liite 7 Osakaskunnan yksilöity kokouskutsu

KOKOUSKUTSU

Aika: Keski viikko 26.9.2007 klo 9
 Paikka: Rantasalmen kunnanviraston valtuustosalin os. Poikkitie 2, 58900 Rantasalmi
 Toimitus: Vesitilujärjestely n:o 2007-243750, joka koskee seuraavia vesialueyksiköitä:

Heinäveden kunnassa (90) pääosin Petäjäjärven

Karhilantaipaleen kylän (407) Vesialue (90-407-876-1, 681-435-876-1) RN:o 876:1 (Karhilantaipale),
 Koivumäen kylän (410) Vesialue RN:o 876:2 (Petäjäniemi) ja Vesialue RN:o 876:3 (Koivumäen asemanseutu),
 Kuittuan kylän (413) Vesialue RN:o 876:8 (Kuittua 9:4, 9:6 yht.), Vesialue (90-413-876-9, 681-436-876-1)
 RN:o 876:9 (Hynnälänmäki), Kuittua 6000 osakaskunta RN:o 876:10 ja Syvanmäen osakaskunta RN:o 876:13,
 Malkkilan kylän (415) Viljamon osakaskunta RN:o 876:4,
 Yhteiset vesialueet- kylän (876) Rauhoituspiiri (90-876-4-0, 681-432-876-4) RN:o 4:0 (Voinsalmi 6 yhteinen)
 ja Vesialue (90-876-14-0, 681-432-876-7) RN:o 14:0 (Pukkiviidan osakaskunta),

Rantasalmen kunnassa (681) pääosin Haukiveden pohjoisosassa Voinsalmella

Voinsalmen kylän (432) Vesialue RN:o 876:3 (Rantalalan osakaskunta), Rauhoituspiiri (90-876-4-0, 681-432-876-4) RN:o 876:4,

Jokiniemen osakaskunta RN:o 876:5,

Tehdäänkö tilusvaihto rajan oikaisemiseksi Lökkiluotojen ja Kettusaaren välissä Vesialueen RN:o 876:13 (Voinsalmi 4:30 ym. yht.) kanssa?

Lunastaako osakaskunta Karhosaren vesialuetta Heinävedeltä saamallaan varoilla?

Vesialue (90-876-14-0, 681-432-876-7) RN:o 876:7 (Pukkiviita), Vesialue RN:o 876:10 (Hirvilahti), Vesialue RN:o 876:11 (Vesala),

Vesialue RN:o 876:13 (Voinsalmi 4:30 ym. yht.)

Tehdäänkö tilusvaihto rajan oikaisemiseksi Lökkiluotojen ja Kettusaaren välissä Jokiniemen osakaskunnan RN:o 876:5 kanssa?

ja Voinsalmen osakaskunta RN:o 876:15,

Karhilantaipaleen kylän (435) Vesialue (90-407-876-1, 681-435-876-1) RN:o 876:1 ja Vesialue RN:o 876:2 (Karhilantaipale 6:8-12 ja 8 yht.)

Kuittuan kylän (436) Vesialue (90-413-876-9, 681-436-876-1) RN:o 876:1 (Hynnälänmäki),

Kokouksessa käsiteltäviä asioita:

- suoritetaan tarpeelliset vesialueiden rajankäynnit,
- ratkaistaan Karhosaaren ympärillä olevan vesialueen omistus
- esitetään järjesteltävien vesialueiden arviointiperusteet
- esitellään alustava järjestelysuunnitelma ja kuullaan asianosaisia vesialueiden yhdistämisestä suuremmiksi kokonaisuuksiksi Petäjäjärven ympäristöineen ja Voinsalmella
- päätetään loppukokousajasta.

Kokouksiin kutsutaan vesialueiden osakkaat, osakaskuntien hallinnon edustajat ja rasite- tai muun nautinto-oikeuden haltijat.

Asianosaisen poissaolo ei estä toimitusten suorittamista ja toimitukset tehdään valtion varoin.

Tiedustelut Leena Lahtinen p. 040 8017303 (17.9.2007 alkaen).

Omistaja- ja osoitetietomuutokset Marja Markkanen p. 040 801 7304.

Savonlinnassa, 10. päivänä syyskuuta 2007

Toimitusinsinööri Pekka Vilska p. 0400 185 310

Sähköposti: pekka.vilska@maanmittauslaitos.fi

Etelä-Savon maanmittaustoimisto, Savonlinna

os. Olavinkatu 24, 57130 SLN

Liite 8 Ohjeistus osakaskunnan yhteyshenkilölle loppukokoukseen

Hyvä yhteisen vesialueen osakaskunnan edustaja!

KOKOUSHUTSU JA KOKOUSHPÖYTÄKIRJA

Oheisena kokouskutsu vesitilujärjestelytoimituksen loppukokoukseen, jossa käsitellään osakaskuntien yhdistämistä alkukokouksessa 21.9.2006 saatujen evästysten mukaisesti:

Puumalassa Liistonsaaren, Mustinniemen, Pellilän, Honkasaaren, Sipilänsaaren ja Hulkolan osakaskuntien vesialueiden yhdistämisen,

Savonlinnassa Liistonsaaren ja Tuohisaaren osakaskuntien vesialueiden yhdistämisen sekä Mikkolanniemen osakaskunnan ja Liistonsaaren Varpasen alueen vesialueiden yhdistämisen,

Sulkavalla Lohilahden alueen yksiköiden yhdistämisen omaksi yksiköksi tai yhteen Vekaran, Hintsalan ja niiden ympäristön vesialueiden kanssa,

Mukana myös osakaskunnan kokouksen pöytäkirjapohja, joka on valmisteltu myönteistä päätöstä varten.

Ottakaa pöytäkirja ja mieluusti ainakin yksi osakkaista mukaan toimituskokoukseen. Jos Teillä on pakollinen este, niin antakaa valtakirja jollekin hoitokunnan jäsenistä tai osakkaista ja pöytäkirja hänelle mukaan tai varmistakaa, että joku osakkaista varmasti tulee kokoukseen ilmoittamaan osakaskunnan mielipiteen.

Liistonsaaren sekä sen ympärillä olevien yhteisten vesialueiden osakaskuntien (entisten kalastuskuntien) edustajille on pidetty vesitilujärjestelyihin ja vesialueiden yhdistämiin liittyvä tiedotustilaisuus 29.3.2006 Lohilahden Nesteellä sekä Lohilahden osakaskunnille ja kiinteistöille 5.7.2006 Lohilahden koululla.

Jos osakaskunnan puheenjohtaja tai edustaja on vaihtunut, pyydän ystävällisesti ilmoittamaan tilaisuudesta uudelle henkilölle sekä muutoksesta maanmittaustoimistoon Marja Markkaselle p. 0205 41 4373. Lisätietoja allekirjoittaneelta tai Pihlajaveden sekä Sulkavan kalastusalueen isännöitsijä Harry Härköselä p. 0400-185139.

Vesialueiden järjestely- ja yhdistämisterveisin

Pekka Vilksa

puh. 0205 41 4390 tai 0400-185 310

Liite 9 Ennakkokirje korvausten saajille

VESITILUSJÄRJESTELY

Ilmoitus	Maanmittauslaitos ilmoittaa, että olette kiinteistönomistajana saamassa vesitilusjärjestelytoimituksen yhteydessä määrätyn korvauksen, jonka summa ilmenee ensimmäiseltä sivulta. Sampo-pankki lähettää teille myöhemmin varsinaisen ilmoituskirjeen siitä, koska raha on teidän nostettavissanne ja miten asiassa voi noston suhteen menetellä (esim. tilisiirrot).
Vesitilusjärjestely	Vesitilusjärjestely perustuu lakiin eräistä vesitilusjärjestelyistä (31/80) ja siihen myöhemmin tehtyihin muutoksiin. Vesitilusjärjestelyt koskevat vain vanhan Kymenkartanon läänin aluetta, joka käsitti entisen Mikkelin läänin ja osia Keski-Suomen, Kuopion-, Kymen- ja Pohjois-Karjalan lääneistä.
Tarkoitus:	<p>Vesialueiden kiinteistöjaotuksen ja omistusolosuhteiden parantaminen.</p> <p>Nykyinen vesialueiden omistus ja sijainti perustuu suurelta osin isojakoa edeltävään kiinteistöjaotukseen. Isojaossa maatiluksen järjesteltiin yhtenäisimmiksi ja suuremmiksi palstoiksi. Vesialueiden omistussuhteet jäivät samanlaisiksi kuin ne olivat ennen isojakoa. Tästä johtuen osa vesialueista sijaitsee erillään ja joskus kaukanakin osakaskunnan maa-alueista. Vesitilusjärjestelyssä voidaan myös järjestellä useammassa eri kunnassa sijaitsevan osakaskunnan vedet esim. siten, että osakaskunnan tiettyjen kuntien osakastilat lunastavat muiden kunnan osuudet. Osakaskunta voidaan tällöin jakaa osiin alueittain siten, että tietyn kunnan osakkaat yksin omistavat oman kunnan alueella sijaitsevat osakaskunnan vesialueet.</p> <p>Vesitilusjärjestelyssä osakaskunta lunastaa itselleen maittensa edustalla olevan toisen osakaskunnan omistaman vesialueen. Vesialuetta luovuttava osakaskunta saa menetetyistä vesialueesta rahakorvauksen.</p> <p>Mikäli useamman eri kunnan alueella sijaitseva osakaskunnasta on muodostettu pienempiä osakaskuntia, saa tällöin korvauksia ne osakastilat, jotka ovat luovuttaneet osuutta enemmän kuin saaneet.</p>
Osakaskunta:	Osakaskunnan muodostavat samaan vesioikeudelliseen kylään kuuluvat osakaskiinteistöjen omistajat.
Rahaliikenne	<p>Rahakorvaukset maksetaan osakaskunnan osakaskiinteistöjen omistajille niiden yhteisalueosuuksien (entisten manttaalien) mukaisessa suhteessa. Rahaliikenne hoidetaan valtion välityksellä niin maksujen kuin saatavienkin osalta. Tämä kirje on lähetetty ennakkotiedoksi niille, jotka ovat saamassa rahasuorituksen, ja Sampo-pankki tulee lähettämään teille lähipäivinä ilmoituskirjeen rahan maksusta.</p> <p>Jos kiinteistöllä on useampia omistajia, kuuluu maksu kaikille yhteisesti omistussuutensa mukaisesti, vaikka se lähetetäänkin vain yhdelle omistajista.</p>
Osoite ja omistajatiedot	Omistaja- ja osoitetiedot perustuvat JAKO- kiinteistötietojärjestelmäämme, johon tehdään määrätyn aikavälein päivityksiä Väestön keskusrekisteristä. Valitettavasti osoite- ja omistajatiedot eivät aina ole kaikilta osin ajan tasalla, ja niissä saattaa siksi olla virheitä. Jos ette omista kiinteistöä, jolle tuleva maksu on osoitettu, pyydämme teitä ottamaan yhteyttä maksulipussa näkyvään maanmittaustoimistoon.

VESITILUSJÄRJESTELYJÄ TEKEVÄT MAANMITTAUSTOIMISTOT:

Kaakkois-Suomen maanmittaustoimisto
Lappeenranta, puh 020541 6284

Etelä-Savon maanmittaustoimisto
Mikkeli, Savonlinna 020541 4319

Liite 10. Tilakohtainen osittelukirje maksajille

Toimitusnumero _____ - _____

Jakokunnan nimi, jonka osakas kiinteistönne on:

Jakokunta lunastaa oheisessa liitekartassa viivoituksella merkityt vesialueet. Lunastusmaksut on ositeltu osakastiloille osuusluvun mukaisessa suhteessa.

Omistamanne tilan/omistamienne tilojen maksut ovat:

Kiint.tunnus

_____ - _____ - _____ - _____ **Maksu** _____ **mk**

_____ - _____ - _____ - _____ _____ **mk**

_____ - _____ - _____ - _____ _____ **mk**

- Maksut** Maksu ("laina") on maksettava takaisin 5 vuoden kuluessa. Maksun ollessa alle 6000 mk, noudatetaan ns. kertaperintälain säännöksiä, jolloin maksu peritään sen suuruudesta riippuen 1, 2 tai 3 eränä. VTJL 20 §:n mukaan tila, jonka puolesta valtio on suorittanut lunastushinnan, on panttina lunastushinnan ja koron maksamisesta valtiolle.
- Korko** Vesitilusjärjestelyasetuksen 8 §:n mukaan maksamattomalle pääomalle on maksettava 6 % korko. Korkoa aletaan laskea ajankohdasta (maaliskuu 2001), jolloin maanmittaustoimisto maksaa korvauksen vesialueensa luovuttaneille.
- Perintä** Maksujen perintä tapahtuu Valtiokonttorin toimesta kerran vuodessa ja eräpäivä on tänä vuonna 15.5.2001.
Samalla kertaa on perinnässä useamman vesitilusjärjestelytoimituksen maksut ja tästä syystä saatatte saada useita samaan kiinteistöön kohdistuvia maksumääräyksiä.

ETELÄ-SAVON MAANMITTAUSTOIMISTO

Jääkärintie 10

50100 Mikkeli

Puhelin- 020541 4325 Seppo Karp (toimitusinsinööri)

numerot 020541 4328 Taisto Honkanen (toimituksen valmistelu)

Liite 11 Yhteisalue lain 7.2 §:n mukainen yhdistymispäätöslomake

Kiinteistötunnus: _____

Kiinteistön nimi: _____

Kiinteistön ja yhteisen alueen osakskiinteistön /-jen yhdistymispäätös

Tämän asiakirjan allekirjoituksella päätämme seuraavien kiinteistöjen omistajina hyväksyä

_____ kunnassa () vireillä olevan yhteisten alueiden yhdistämisen osuutta vastaan pinta-alojen mukaisessa suhteessa/toimituskokouksessa ratkaistavalla tavalla. Päätös koskee sekä kiinteistömme omaa vesialuetta että kaikkia yhteisiä vesialueita, joissa kiinteistömme on osakskiinteistönä mukana.

ssa, päivänäkuuta 201_

Omistajan allekirjoitus: _____

Nimen selvennys: _____

ssa, päivänäkuuta 201_

Kiinteistön nimi: _____ Kiinteistötunnus: _____

Omistajan allekirjoitus: _____

Nimen selvennys: _____

ssa, päivänäkuuta 201_

Kiinteistön nimi: _____ Kiinteistötunnus: _____

Omistajan allekirjoitus: _____

Nimen selvennys: _____

ssa, päivänäkuuta 201_

Kiinteistön nimi: _____ Kiinteistötunnus: _____

Omistajan allekirjoitus: _____

Nimen selvennys: _____

Yhteisalue laki (758/1989) 7 §:

Osakaskunnan päätösvaltaa käyttää osakaskunnan kokous.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa on säädetty, osakkaat voivat muutoinkin päättää osakaskuntaa koskevasta asiasta, jos kaikki osakkaat ovat päätöksestä yksimielisiä.